

ČASOPIS GRADSKJE KNIŽNICE MARKA MARULIĆA SPLIT // BROJ 1, VELJAČA 2026.

MARULIST

*ai*transformacija

MARULIST IMPRESUM

MARULIST

Časopis Gradske knjižnice Marka Marulića Split
Godina I, br. 1, veljača 2026., Split

Nakladnik

Gradska knjižnica Marka Marulića Split

Za nakladnika

Grozdana Ribičić

Glavna urednica

Nada Topić

Uredništvo

Maruška Nardelli, Marko Silov, Maja Stazić, Renata Vojvodić

Recenzentice

Sanja Brbora, Mirta Matošić

Lektura i korektura

Marko Silov

Grafička priprema i dizajn

Mladen Đikić

Fotografije

Arhiv GKMM-a Split

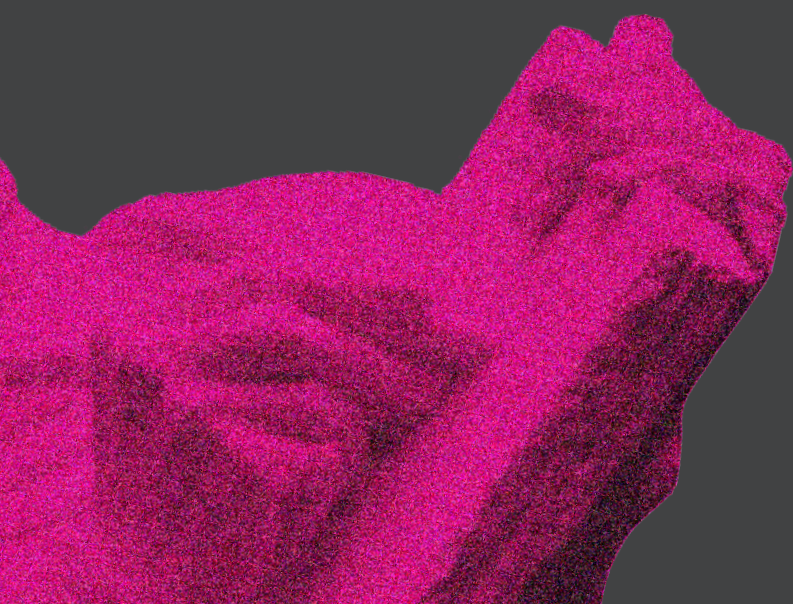
Redakcija

Ulica slobode 2, 21 000 Split
e-mail: marulist@gkmm.hr

ISSN 3102-4653

Ovo djelo je dano na korištenje pod licencom Creative Commons
Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima
4.0 međunarodna.

Grozdana Ribčić Uz prvi broj

TEMA BROJA – AI TRANSFORMACIJA

Nada Topić Uvod

Predrag Pale Uloga knjižničara u doba umjetne inteligencije

Lana Žaja Umjetna inteligencija i promjene u knjižničarstvu

Maja Stazić, Renata Vojvodić

Umjetna inteligencija u službi knjižničarske prakse: Primjeri iz organizacije stručnog skupa

Tatjana Šijaković Katarinček

Školski knjižničari pred izazovima umjetne inteligencije: Put prema AI pismenosti

Jelena Runac, Jadranka Bulj

Školsko zvono prijateljstva: Upotreba umjetne inteligencije u povezivanju dviju škola

Mladen Čulić Umjetna inteligencija: Između čuda i praznine

Nataša Prkić Algoritmi, roboti i priče: Umjetna inteligencija u dječjoj književnosti

Toma Šimundža Umjetna inteligencija u stripu

ODABRALI KNJIŽNIČARI

Nena Janković Šarić Priče koje su nas pretekle: SF klasici

Antonija Mikulić Fazinić (Ne)zaboravljeni klasici: John Fante, Pričekaj proljeće, Bandini

Lucija Pivčević Ako vam se svidjela ova knjiga, pročitajte i...

VOX POPULI

Ivica Veža Prostor tišine i iščekivanja

Natalija Šegvić Preporuke korisnika

Lucija Pivčević Najčitanije knjige u 2025. godini u GKMM Split

KLUBOVI

Gracijano Kalebić Klub čitatelja kriminalističkih romana

Dušanka Čolović Klub čitatelja queer literature

Dražen Šaškor Književni klub kroničnih knjigofila

LISTAMO UNATRAG

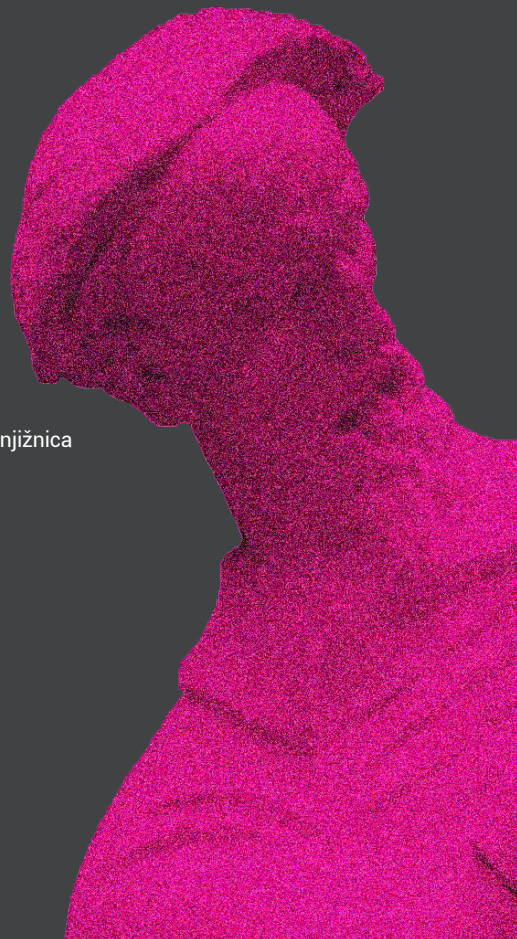
Helena Bužančić, Danijela Tomaša 70 godina splitskih dječjih knjižnica

Mate Tavrić Stari splitski govor

Maja Stazić Ivo Tijardović o glazbi, slikarstvu, umjetnosti

Mate Tavrić Donacija obitelji Gotovac

Maruška Nardelli Rara et vechera

ATRIJ

Nena Janković Šarić Glazbeno putovanje kroz 1Q84

Marko Silov Glazbeni bljeskovi 2025.

Maja Stazić Zvuci antike: Mitološke teme u modernoj glazbi

Nada Topić Prostor dodira: Davis Boontharm i Nataša Ljubetić Tomić

Nada Topić Stanislav Habjan: Između teksta, slike i izvedbe

Nada Topić Poezija na katu

Dušanka Čolović MTV: Individualizirane playliste potisnule su globalni kolektivni doživljaj glazbe

INTERNETSKE OAZE

Nada Topić Perkatonic: Digitalni Internet kafić

Marko Silov Tinel

KNJIŽNICA NA KOTAČIMA

Petra Skelin Giljanović Lutajući pisci

Petra Skelin Giljanović Mister bibliobusa

Maruška Nardelli Pedalama do priče: Od knjižnice do praga

IZVAN OKVIRA

Mate Tavrić, Željka Alajbeg Rasuti muzej

Gracijano Kalebić Krimi-kutak GKMM Split

Marko Klarić Koliko je jaka najslabija karika, toliko je jako društvo i knjižnica

GKMM IZDANJA

Milena Bašić Krstinić Bibliotheca Spalatina

Vesna Jukić Oštrek Biblioteka Marulica

NOVI ŽIVOT STARE KNJIGE

Antonija Anđelić Zapisi s margina

Darija Harašić Knjižnični buvljak

HORIZONTI

Maja Stazić Kazahstan između tradicije i futurizma: GKMM na IFLA-inoj konferenciji 2025.

KNJIŽEVNI HOROSKOP

Maruška Nardelli Zvijezde preporučuju

Uz prvi broj

Slogan novog Strateškog plana Gradske knjižnice Marka Marulića Split za razdoblje 2025. – 2030. *Budi dio priče* može se doživjeti na više razina.

Priča je ono što nas je održalo.

Priča je ono što nas povezuje.

Priča nam pomaže razumjeti sebe i svijet koji nas okružuje.

Iz priče se njedre knjige, a knjige na okupu tvore jednu posve jedinstvenu priču – knjižnicu.

Brojne su asocijacije na pojam knjižnice: od mira i tišine, preko mjesta susreta, kulture i znanja, razmjene energije i ideja, do suvremenih društvenih žarišta i poduzetničkih inkubatora. U svemu tome nezaobilazan i najvažniji dio priče, od samih početaka, jesu knjižničari.

Knjižničari kao čuvari civilizacijske baštine, čuvari tišine u bučnom svijetu, ali i aktivni vodiči i mentori u moru informacija te dinamičnom kulturnom pulsiranju zajednice. Oni su komunikacijski posrednici – osobe koje danas imaju višestruku ulogu, pri čemu je komunikacijska postala ključna za opstanak i relevantnost struke. Knjižničari više nisu samo čuvari građe, nego aktivni posrednici, edukatori i spona koja povezuje korisnike s informacijama, kulturom i zajednicom.

Znaju li to svi knjižničari? Kako osvijestiti to znanje? Možda – pišući. U *MaruLISTU*, primjerice. Zvuči izazovno. Može biti neopterećeno, informativno, opuštajuće, zabavno.

Osvijestili smo da nije dovoljno samo pozivati korisnike da budu dio naše priče, nego i mi sami, knjižničari, trebamo biti aktivan i osviješten dio te iste priče.

Kako? Pišući.

Gdje? U *MaruLISTU*.

Za koga? Za sebe i za druge.

Dragi čitatelji, bili knjižničari ili oni drugi, budite i vi dio naše priče.

Čekamo vas i u sljedećem broju.

Ravnateljica Gradske knjižnice Marka Marulića Split

Grozdana Ribičić, knjižničarska savjetnica

[illegible]

Umjetna inteligencija danas više nije tek tehnološka novost ili tema budućnosti – ona je već duboko prisutna u našim profesionalnim i svakodnevnim praksama. Posebno se to očituje u području knjižničarstva, obrazovanja i kulture, gdje otvara niz pitanja, ali i mogućnosti koje zahtijevaju promišljanje, dijalog i odgovoran pristup. Tematski broj posvećen AI transformaciji nastoji upravo to: ponuditi prostor za razumijevanje promjena koje umjetna inteligencija donosi te potaknuti kritičko sagledavanje njezina mjesta u suvremenom društvu.

Prilozi okupljeni u ovom broju sagledavaju umjetnu inteligenciju iz različitih kutova – od teorijskih i interpretativnih razmatranja njezina utjecaja na književnost i vizualne medije, preko promišljanja o ulozi knjižničara u digitalnom dobu, do konkretnih primjera njezine primjene u knjižničnoj praksi. Zajednička im je svijest da tehnologija sama po sebi nije ni rješenje ni prijetnja, već alat čija vrijednost ovisi o znanju, etici i odgovornosti onih koji je koriste.

U ovom se broju susreću obje kratice za umjetnu inteligenciju: AI, kao ustaljena engleska kratica (Artificial Intelligence), i UI, kao njezin hrvatski ekvivalent (Umjetna inteligencija). Autori se pritom služe onom kraticom koja je primjerenija kontekstu, jeziku i diskursu njihova rada. Takva raznolikost odražava aktualno stanje stručne i znanstvene prakse te proces jezične i terminološke prilagodbe koji još uvijek traje.

Dio tekstova u ovom tematskom broju proizašao je iz izlaganja i rasprava sa stručnog skupa *AI transformacija: Kako umjetna inteligencija mijenja knjižničarstvo?*, održanog 29. svibnja 2025. u Gradskoj knjižnici Marka Marulića Split. Susret stručnjaka iz knjižničarstva, obrazovanja, informacijskih tehnologija i umjetne inteligencije potvrdio je potrebu za sustavnijim promišljanjem novih kompetencija, etičkih izazova i profesionalne odgovornosti svih dionika u digitalnom okruženju. Tekstovi objavljeni u ovom broju predstavljaju nastavak tog dijaloga – produbljen, artikuliran i usmjeren prema budućnosti struke.

Ovim tematskim brojem želimo potaknuti čitatelje na promišljanje, ali i na djelovanje: na učenje, prilagodbu i aktivno sudjelovanje u oblikovanju knjižničarstva koje, unatoč tehnološkim promjenama, zadržava svoju temeljnu vrijednost – služenje zajednici, znanju i čovjeku.

dr. sc. Nada Topić, knjižničarska savjetnica

Gradska knjižnica Marka Marulića Split
ntopic@gkmm.hr

Uloga knjižničara u doba umjetne inteligencije

Izlaganje sa stručnog skupa
UDK: 02:021:004.8:37

Sažetak

Povijest ljudske civilizacije neraskidivo je povezana s evolucijom prijenosa informacija, od govora i pisma do tiska i Interneta. U najnovijoj fazi, strojna inteligencija preuzima ulogu tumača i diseminatora svjetskog znanja, nudeći trenutnu, besplatnu i apsolutnu dostupnost informacija. Ova tehnološka revolucija dovodi u pitanje tradicionalnu ulogu knjižnice kao fizičkog skladišta i knjižničara kao posrednika. Rad analizira ključne mehanizme suvremene "umjetne inteligencije"—velike jezične modele (LLM) i klasifikacijske sustave—naglašavajući da se radi o automatima zasnovanim na vjerojatnosti, a ne o razumijevanju. Usljed promjene korisnika, koji postaje i autor i trajno nekompetentan u moru informacija, ovaj rad definira novu paradigmu knjižničarskih poslova. Ona uključuje cjeloživotno učenje, aktivnu automatizaciju poslova, podučavanje korisnika medijskoj i informacijskoj pismenosti te specijalizaciju za specifične usluge. Zaključak je da knjižničar 21. stoljeća mora postati arhitekt i navigacijski sustav u nepreglednom digitalnom oceanu, gdje ljudska ekspertiza u interpretaciji, kontekstualizaciji i profiliranju ostaje nezamjenjiva.

Ključne riječi: *umjetna inteligencija, knjižničarstvo, digitalna transformacija, veliki jezični modeli, informacijska pismenost*

1. Povijesni kontekst i informacijska revolucija

Čovjek je stvorio zadivljujuću civilizaciju zahvaljujući isključivo sposobnosti prenošenja složenih misli. Govor je omogućio komunikaciju i složeni timski rad, pismo je prevladalo prostorne i vremenske granice, dok je Gutenbergov tisak omogućio široku diseminaciju znanja. Internet je započeo eru apsolutne i trenutne dostupnosti informacija, pri čemu je svatko postao potencijalni autor. Najnoviju stepenicu informacijske (r) evolucije čini strojna inteligencija. Ona donosi sposobnost strojnog pretraživanja, sažimanja i interpretiranja cjelokupnog svjetskog znanja, čineći to trenutno, bilo gdje i svima dostupno. Ova promjena temeljito redefinira samu ideju knjižnice. Drevni hramovi znanja poput Aleksandrijske knjižnice (s procijenjenih 400.000 svitaka) predstavljali su simbole centralizirane moći pohrane. Moderne knjižnice poput Kongresne knjižnice (178 milijuna primjeraka) demonstriraju gigantske razmjere. Ipak, ti fizički opsezi svojim troškovima postaju anakroni u usporedbi s digitalnim troškovima: cjelokupni fond Nacionalne i sveučilišne knjižnice (NSK) u Zagrebu, procjenjiv na 3,6 milijuna primjeraka, mogao bi se pohraniti na digitalne medije čija je cijena, prema današnjim omjerima, tek oko 200.000 EUR. Ideja knjižnice kao mjesta fizičke pohrane time gubi ekonomsku i praktičnu prevlast. Budućnost se ne dostiže gledanjem ispred sebe, u tehnologije koje su pred vratima,

već pogledom u daljinu, u smjeru optičkih i kvantnih računala, te pohrane podataka u kristalima ili DNA.

2. Razumijevanje Strojne Inteligencije: Od automata do LLM-ova

Ključno je razumjeti da ono što danas nazivamo "umjetnom inteligencijom" (UI) u većini slučajeva još uvijek nije prava opća inteligencija kakvu očekujemo od ljudi, već složeniji automati (Russell & Norvig, 2021). UI sustavi koje koristimo svakodnevno (uređivači teksta, pretraživači, navigacija, prepoznavanje lica) zasnovani su na nekoliko temeljnih principa.

2.1. Sustavi temeljeni na pravilima i brza obradba podataka

Naši trenutačni UI sustavi koriste jedan ili kombinaciju triju aspekata:

1. Pravila koja su definirali ljudi: Sustavi su zasnovani na pravilima koja su ljudi otkrili ili definirali.

2. Brza obradba podataka: Koriste algoritme koje su definirali ljudi za neusporedivo bržu obradbu ogromnih količina podataka.

3. Automatsko definiranje pravila: Koriste se metode koje su izumili ljudi za optimiziranje pravila i algoritama na temelju masivnih skupova podataka, ali s ciljem postizanja rezultata koje su osmislili ljudi (Russell & Norvig, 2021).

UI je najčešće ili klasifikacijski sustav ili veliki jezični model (LLM).

2.2. Klasifikacijski sustavi

Klasifikacijski sustavi pokušavaju novi, nepoznati podatak svrstati u već poznatu klasu, kategoriju ili skupinu. Koriste se nadzirano i nenadzirano učenje. Nadzirano učenje zahtijeva da ljudi pregledaju i klasificiraju svaki primjer te da se slože o klasifikacijskim kriterijima i rezultatima. Nenadzirano učenje prepušta sustavu da pronađe uzorke prema nekoj logici, koja je ljudima u pravilu nepoznata ili nerazumljiva.

2.3. Veliki jezični modeli (LLM)

LLM-ovi (poput ChatGPT-a, Deep Seeka ili Geminija) treniraju se na izuzetno velikoj kolekciji probranih tekstova. Oni istovremeno povezuju veliki broj pojmova s ciljem pronalaska pravilnosti kako se ti pojmovi međusobno povezuju. No, LLM-ovi ne razumiju tekst. Oni su sustavi za predviđanje vjerojatnosti. Na temelju onoga što su ljudi do sada pisali, oni predviđaju što bi čovjek najvjerojatnije napisao sljedeće. Stoga, LLM-ovi su moćni alati za generiranje vjerojatnog teksta, ali im nedostaje ljudska sposobnost kontekstualnog razumijevanja, kritičke analize i namjere (Bender et al., 2021). Velika očekivanja, u razvoju sustava umjetne inteligencije, su od sjedinjavanja sustava zasnovanih na pravilima i sustava strojnog učenja.

3. Preobražaj korisnika i informacijskih usluga

U posljednjih 20 godina promijenili su se dostupnost informacija, multimedijalni sadržaji i potrebe korisnika, što sve u bitnom utječe na poslove knjižničara.

3.1. Evolucija pronalaženja informacija

Pronalaženje informacija dramatično se razvilo: od klasifikacija i ključnih riječi, preko pretraživanja po punom tekstu i sažimanja kolekcija, do budućnosti u kojoj UI omogućuje pronalaženje uzoraka, sličnosti, interpretacije, sugestije i obavijesti neovisno o fizičkim kolekcijama. Primjerice, UI demonstrira sposobnost da iz nepreciznog upita korisnika, temeljenog na sjećanju, trenutno ponudi točan odgovor, kontekst i interpretaciju. To je kvalitativni skok od kataloških kartica ili pukog pretraživanja ključnih riječi.

3.2. Promijenjeni korisnik

Korisnik se također fundamentalno promijenio:

1. Korisnik kao autor. Korisnici više nisu samo pasivni konzumenti informacija, već ih svakodnevno stvaraju, objavljuju i time neprestano obogaćuju informacijski prostor.

2. Korisnik kao knjižničar. Također, svatko stvara vlastite digitalne kolekcije (dokumenata, multimedije, bilješki), često neovisno o formalnim knjižničnim sustavima (Shirky, 2008). Organizacija i održavanje tih zbirki nadilazi kompetencije korisnika i potrebna im je pomoć.

3. Trajna nekompetentnost: Bez obzira na razinu obrazovanja, u obilju informacija i alata koji neprekidno nastaju, korisnici su stalno suočeni s osjećajem nekompetentnosti bilo da je on objektivan ili samo subjektivan. Potreba za navigacijom, kritičkom evaluacijom i validacijom neprovjerenih informacija koje generira UI veća je nego ikad (ACRL, 2016).

4. Novi zadaci knjižničara u 21. stoljeću

Strojevi mogu zamijeniti velik dio poslova vezanih uz klasifikaciju, sažimanje i pronalaženje temeljne informacije, koreliranje pa i rutinsko interpretiranje kao i transformiranje iz jednog medijskog oblika u druge.

4.1. Novi fokus

Knjižničar se stoga može fokusirati na korisnika i njemu važne usluge:

- **Otkrivati nove potrebe korisnika:** Umjesto pasivnog opsluživanja, knjižničar mora aktivno istraživati pa i predviđati neartikulirane potrebe korisnika u digitalnom dobu.

- **Podučavanje korisnika:** Korisnicima treba pomoć u kontinuiranom razvoju njihovih kompetencija, posebno u informatičkoj, podatkovnoj, informacijskoj i medijskoj pismenosti. Ključno je podučavati, savjetovati i pomagati korisnike kako koristiti, validirati i kritički interpretirati informacije koje generira UI (ACRL, 2016).

- **Profiliranje i specijalizacija:** U masovnoj dostupnosti informacija, opći profil knjižničara gubi na značaju, a nije ni moguć. Knjižničari se

moraju profilirati za jednu uslugu ili nišu (npr. forenzika znanstvenih publikacija, specijalist za podatkovne analize) i biti najbolji u tome.

• **Aktivno opisivati i automatizirati:** Svaki posao koji se može automatizirati mora biti aktivno dokumentiran i pripremljen za prepuštanje strojevima. To oslobađa dragocjeno vrijeme za ljudske, neautomatizirane zadatke (Vollmar, 2019).

4.2. Imperativ cjeloživotnog učenja

Osnovno znanje knjižničarstva ostaje vječna osnova. No, ključno je naučiti kako odučiti staro, posebice ono koje je vezano uz zastarjele tehnologije, i brzo, učinkovito usvojiti novo znanje. Knjižničar mora aktivno pratiti tehnološke trendove, prepoznati potrebna nova znanja te ih stalno usvajati i primjenjivati, uključujući trendove u razvoju UI i njezinog utjecaja na informacijske usluge.

4.3. Tehnologija u službi učenja

Tehnologija, uključujući UI, postaje ključan alat za samoučenje i stručno usavršavanje. U svim područjima, pa tako i u knjižničarstvu, imperativ je „Just-in-time“ obrazovanje (Cross, 2007): prilagodljivi sadržaj, duljina i termini koji odgovaraju individualnim potrebama stručnjaka, nudeći „baš ono što mi sad treba“ te „baš koliko mi sad treba“. Konverzacijska UI može služiti kao pomoćnik pri učenju, nudeći pregled područja, prijedloge plana učenja, brzo pronalaženje relevantnih informacija, sažimanje sadržaja, prevođenje i provjeru znanja (virtualni stručnjaci). Obrazovne ustanove i strukovna

udruženja moraju se tome prilagoditi i proaktivno, promptno odgovarati na potrebe studenata i stručnjaka.

5. Zaključak

Uloga knjižničara u doba umjetne inteligencije mijenja se radikalno. Stvara se potreba za novom vrstom stručnjaka. Knjižnica se premješta iz glinene ploče i papirusa, preko tiskane knjige, u digitalni oblak. Knjižničar više nije čuvar zbirke, već postaje stručnjak za ontologiju, kritičku validaciju i interpretaciju znanja (Akers, 2019).

Nezamjenjiva ljudska vještina leži u kritičkom prosuđivanju, etici, empatiji i razumijevanju slabo artikuliranih ljudskih potreba. Knjižničari, naoružani cjeloživotnim učenjem i specijaliziranim znanjem, preuzimaju ulogu navigatora, savjetnika i pedagoga koji korisnicima omogućuje da u obilju apsolutne dostupnosti informacija pronađu kvalitetnu informaciju kao i da na pravi način plasiraju svoju informaciju. Budućnost knjižničarstva leži u ljudskoj inteligenciji koja surađuje, a ne natječe se sa strojevima.

prof. dr. sc. Predrag Pale

Zavod za elektroničke sustave i obradbu informacija
predrag.pale@fer.unizg.hr

6. Literatura

ACRL (Association of College and Research Libraries). (2016). *Framework for Information Literacy for Higher Education*. Chicago: ALA.

Akers, E. A. (2019). *The Future of Libraries: From Information Gatekeepers to Knowledge Architects*. *Journal of Library Administration*, 59(8), 887-895.

Bender, E. M., Gebru, T., McMillan-Major, A., & Shmitchell, S. (2021). On the Dangers of Stochastic Parrots: Can Language Models Be Too Big? *In Proceedings of the 2021 ACM Conference on Fairness, Accountability, and Transparency* (pp. 610-623).

Cross, J. (2007). *Informal learning: Rediscovering the natural pathways that exist in our organizations*. Pfeiffer.

Russell, S., & Norvig, P. (2021). *Artificial Intelligence: A Modern Approach* (4th ed.). Pearson Education.

Shirky, C. (2008). *Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations*. Penguin Press.

Smiraglia, R. P. (2013). The Elements of Ontology: An Introduction to the Principles of Knowledge Organization. *Knowledge Organization*, 40(1), 1-13.

Vollmar, G. (2019). Artificial Intelligence in Technical Services: Practical Applications and Ethical Considerations. *Technical Services Quarterly*, 36(4), 387-399.

Umjetna inteligencija i promjene u knjižničarstvu

Izlaganje sa stručnog skupa

UDK: 02:021:004.8:17:37

Sažetak

Umjetna inteligencija više nije budućnost, već sadašnjost koja preoblikuje načine na koje stvaramo, dijelimo i razumijemo informacije. U kontekstu knjižničarstva, AI donosi temeljnu promjenu u pristupu znanju: od tradicionalnog pohranjivanja građe prema dinamičkom sustavu razumijevanja sadržaja, korisničkih potreba i obrazovnih procesa. Ovaj članak prikazuje glavne smjerove AI transformacije u knjižnicama, s naglaskom na praktične primjere integracije inteligentnih sustava, etička pitanja i nove profesionalne kompetencije knjižničara. Kroz koncept "knjižnice budućnosti" prikazuje se vizija knjižnice kao hibridnog prostora, susreta čovjeka, stroja i kulture.

Gljučne riječi: *umjetna inteligencija, knjižničarstvo, digitalna transformacija, edukacija, personalizacija, etika*

1. Uvod: Novi kontekst znanja

Knjižnice su oduvijek bile mjesta prikupljanja, čuvanja i dijeljenja znanja. No pojavom umjetne inteligencije, njihova uloga čuvarica informacija prelazi u sve aktivnije uloge. Umjetna inteligencija ne mijenja samo tehnologiju knjižničarstva, već mijenja samu prirodu odnosa između korisnika, informacija i sustava koji ih povezuju. Dok je nekad ključna vještina knjižničara bila klasifikacija, danas postaje interpretacija podataka. AI alati omogućuju automatsko indeksiranje građe, prepoznavanje sadržaja

iz teksta, slike ili zvuka, ali i generiranje novih informacija iz postojećih podataka. Time se knjižničar vraća svojoj izvornoj ulozi i ključnoj ulozi posrednika između znanja i čovjeka, sada uz potporu inteligentnih algoritama.

2. Umjetna inteligencija u praksi knjižničarstva

U knjižničnom svijetu već su prisutni brojni primjeri primjene umjetne inteligencije:

- AI u obradi i pretraživanju: alati poput ChatGPT-a i Claudea mogu pomoći u automatskom opisu, sažimanju i klasifikaciji građe, uključujući rukopisne zbirke, povijesne novine ili multimedijske zapise.
- Personalizacija korisničkog iskustva: sustavi za preporuke omogućuju korisnicima primanje prijedloga knjiga ili članaka prema svojim interesima.
- Digitalni asistenti u knjižnicama: chatbotovi i virtualni vodiči odgovaraju na upite posjetitelja, pomažu pri pronalaženju literature i informiraju o događanjima.
- Analitika korisničkih potreba: AI može analizirati obrasce pretraživanja i čitanja te pružiti uvid u stvarne potrebe zajednice.

Knjižnice imaju izniman potencijal za implementaciju AI rješenja jer već posjeduju ono najvrednije, a to su strukturirane baze znanja te ljudsko razumijevanje konteksta.

3. Knjižničar nove ere

U središtu AI transformacije nije tehnologija, već čovjek koji je koristi. Uloga knjižničara se mijenja. On postaje digitalni *storyteller* znanja, osoba koja zna koristiti AI alate za obogaćivanje podataka, izradu metapodataka, vizualizaciju informacija i razvoj digitalnih kolekcija. Primjerice, u istraživačkom radu knjižničar danas može koristiti AI za automatsku analizu tekstova, detekciju plagijata ili izradu semantičkih mapa. Tako knjižnice postaju inkubatori digitalne pismenosti i mjesta gdje se ne samo čuva znanje, nego se i aktivno uči kako ga stvarati. Jedan od važnih izazova je i etička dimenzija umjetne inteligencije, a to je kako osigurati da preporuke budu nepristrane i da se osobni podaci štite. Knjižničar budućnosti mora biti ne samo informacijski stručnjak, nego i čuvar digitalne etike.

4. Knjižnica kao prostor budućnosti

Umjetna inteligencija omogućuje knjižnicama da se razviju u proširene prostore znanja. To su mjesta koja spajaju fizičku i digitalnu stvarnost. Zamislimo knjižnicu u kojoj korisnik putem proširene stvarnosti može "učiti" u povijesni događaj, razgovarati s digitalnim avatarima povijesnih osoba ili pretraživati fondove glasom. Takve inovacije više nisu daleka vizija. One su već u eksperimentalnoj fazi u svjetskim knjižnicama poput British Library ili Bibliothèque nationale de France. Knjižnica budućnosti nije tiha, nego interaktivna, inteligentna i personalizirana. Ona postaje središte digitalnog obrazovanja i istraživanja. Prostor slobode unutar digitalne strukture i ljudske znatiželje.

5. Zaključak: Umjetna inteligencija kao saveznik znanja

Umjetna inteligencija vraća knjižnice njihovoj izvornoj misiji, a to je omogućavanje pristupa znanju na način koji je živ, relevantan i prilagođen čovjeku u virtualnoj stvarnosti. Ako se koristi promišljeno i etično, AI može knjižničarstvo učiniti važnijim i življim nego ikad prije. Knjižnica budućnosti nije zgrada ni katalog. Ona je inteligentni ekosustav znanja koji raste s nama, uči s nama i podsjeća nas da su tehnologija i kultura oduvijek dio iste priče o ljudskoj težnji razumijevanja svijeta na način da ostavimo trag u njemu.

dr. sc. Lana Žaja

Infinity Alpha Lab d.o.o.

lane.zaja@infinityalphalab.com

Umjetna inteligencija u službi knjižničarske prakse: Primjeri iz organizacije stručnog skupa

Stručni članak

UDK: 02.021.4:004.8

Sažetak

Posljednjih godina svjedočimo sve većoj prisutnosti alata temeljenih na umjetnoj inteligenciji u kulturnom i obrazovnom sektoru. Knjižnice, kao institucije znanja i javne službe, pritom se suočavaju s izazovom, ali i prilikom uključivanja takvih tehnologija u svoje svakodnevne prakse. Ovaj rad prikazuje iskustvo Gradske knjižnice Marka Marulića Split u korištenju umjetne inteligencije kao pomoćnog alata tijekom planiranja i provedbe stručnog skupa posvećenog primjeni umjetne inteligencije u knjižničarstvu. AI je korišten kao podrška u više faza organizacijskog procesa, ponajprije u administrativnim i kreativnim zadacima te u ubrzavanju radnih procesa.

U radu se kritički analiziraju prednosti i ograničenja takvog pristupa, s posebnim naglaskom na njegovu primjenjivost u svakodnevnoj knjižničarskoj praksi i važnost promišljenog i odgovornog korištenja alata umjetne inteligencije, uz stalni ljudski nadzor i profesionalno vrednovanje sadržaja. Umjetna inteligencija nije zamijenila ljudsku procjenu ni organizacijski rad, nego je služila kao dopuna stručnim kompetencijama djelatnika.

Cilj rada jest potaknuti stručnu raspravu o mogućnostima, granicama i etičkim pitanjima primjene umjetne inteligencije u knjižnicama te otvoriti prostor za promišljanje njezine uloge u budućem razvoju knjižničarske prakse.

Ključne riječi: *umjetna inteligencija, knjižničarstvo, organizacija stručnog skupa, digitalne kompetencije, alati umjetne inteligencije, knjižnične usluge, ljudski nadzor*

1. Uvod

Pojava dostupnih i komercijalno prihvatljivih alata umjetne inteligencije značajno je utjecala na kulturni, obrazovni i informacijski sektor. Knjižnice se u toj transformaciji nalaze u dvostrukoj poziciji: kao institucije koje trebaju razumjeti i pratiti tehnološki razvoj, ali i kao mjesta koja imaju odgovornost oblikovati kritičku informacijsko-tehnološku pismenost zajednice.

U recentnom pregledu o primjeni AI-ja u visokoškolskim knjižnicama, identificiraju se četiri dominantna područja u kojima knjižnice već koriste ili planiraju koristiti umjetnu inteligenciju: temeljne AI tehnologije (obrada prirodnog jezika, strojno učenje), generativni modeli, korisničko usmjerene aplikacije (chatbotovi, preporučni sustavi) i razvoj AI pismenosti među djelatnicima (Kulkanjanapiban, Silwattananusarn & Lambovska, 2025).

S druge strane, istraživanje provedeno u Hrvatskoj pokazuje da se implementacija AI-ja u knjižnicama tek započinje razvijati, uz niz operativnih prepreka – od nedostatka financijskih resursa, stručnog usavršavanja do (ne) prisustva kritičkog razmišljanja i ljudske uloge (Marinclin, Idlbek i Popović, 2024).

Teorijski okvir koji nudi rad *Umjetna inteligencija i knjižnice* naglašava da AI može poboljšati dostupnost informacija, automatizirati dio poslovanja i osnažiti analitičke kapacitete knjižnica, ali isto tako upozorava na rizike nerazumijevanja, mogućeg prekomjernog oslanjanja na AI, ali i etičke izazove poput privatnosti, pristranosti i sigurnosti podataka (Pejić, S., 2025).

U ovom kontekstu, Gradska knjižnica Marka Marulića Split odlučila je, ne samo organizirati stručni skup o umjetnoj inteligenciji, nego i provesti „eksperiment“: iskoristiti AI kao pomoćni alat u planiranju i realizaciji samog događaja. Time je AI postao i sadržaj i alat projekta, a knjižnica studija slučaja vlastitog istraživačkog pitanja.

2. Širi kontekst primjene AI-ja u knjižnicama

Znanstvena literatura bilježi sve veći interes za mogućnosti primjene umjetne inteligencije u knjižnicama, od automatizacije tehničkih procesa do povećanja dostupnosti i personalizacije korisničkih usluga. Sistemski pregledi AI primjene u knjižnicama (Das and Islam, 2021; Marasinghe et al., 2024.) ukazuju da je najveći potencijal AI-ja upravo u:

- automatizaciji knjižničnih procesa,
- podršci istraživačkim i razvojnim procesima,
- analizi i obradi velikih skupova podataka,
- unapređenju komunikacijskih i korisničkih usluga.

Naše iskustvo potvrđuje ove nalaze: AI je ubrzao pripremne faze skupa, omogućio brzu izradu prvih verzija tekstova i olakšao

generiranje ideja. Međutim, istraživanja također upozoravaju da AI sustavi mogu reproducirati pristranosti, osobito u klasifikaciji i analizi teksta (Berendt et al., 2023). U knjižničarskom kontekstu to je osjetljivo pitanje, s obzirom na važnost pristupačnosti, raznolikosti i ravnopravnosti sadržaja. Zbog toga smo u GKMM Split svaku AI generiranu informaciju provjeravali i uređivali. AI nije bio primarni izvor podataka, nego alat za nacрте koji prolaze ljudsku reviziju.

Hrvatske knjižnice, prema dostupnim istraživanjima, još su oprezne u implementaciji AI-ja, ali spremne na razvoj — osobito u segmentu profesionalne edukacije i automatiziranja jednostavnijih procesnih koraka (Marinclin, Idlbek i Popović, 2024). Naša praksa stavlja naglasak upravo na tu dimenziju: AI kao podrška, ne zamjena.

3. Primjena umjetne inteligencije u organizaciji stručnog skupa

U procesu organizacije stručnog skupa *AI transformacija: kako umjetna inteligencija mijenja knjižničarstvo?* umjetna inteligencija nije bila samo tema događanja, nego i praktičan alat koji je pratio gotovo sve faze njegova planiranja. Od samih početaka priprema isprobavali smo različite mogućnosti koje nude ChatGPT i Google Gemini, ponajprije kao podršku u kreativnim i administrativnim segmentima rada, ali uvijek uz jasnu svjesnost da se radi o pomoćnom, a ne zamjenskom mehanizmu.

Prvi korak bio je pronalazak naziva i oblikovanje konceptualnog okvira skupa. U toj fazi AI se pokazao iznimno korisnim kao

generator početnih ideja. ChatGPT je u pravilu nudio jasne, komunikacijski izbrušene i publici orijentirane prijedloge, dok je Google Gemini skloniji kompleksnijim, ponekad apstraktnijim konceptima koji su, iako zahtijevaju dodatnu razradu, otvarali zanimljive tematske mogućnosti. Kombiniranjem ta dva pristupa, uspijevali smo brže doći do okvira koji nam je zatim poslužio kao podloga za detaljniji ljudski uređivački rad. AI pritom nije donosio konačne odluke, nego je ubrzavao proces razmišljanja i širio kreativni raspon prijedloga.

U sljedećoj fazi koristili smo AI alate za izradu preliminarne lista mogućih predavača. Korištenje umjetne inteligencije tu se pokazalo kao dvostruki alat: s jedne strane, omogućilo je iznimno brzu orijentaciju u polju i izlistavanje velikog broja relevantnih stručnjaka i istraživača – uključujući i one koje možda ne bismo odmah „ručno“ pronašli. S druge strane, AI bi povremeno predložio osobe čiji se profesionalni profili nisu sasvim uklapali u tematiku, ili pak stručnjake koji nisu aktivni u hrvatskom kontekstu. AI je u nekoliko navrata predložio stručnjake koji se doista bave temama vezanim uz umjetnu inteligenciju, ali ne u knjižničarskom ili kulturnom kontekstu, nego u isključivo tehničkom ili komercijalnom sektoru. U dva slučaja pojavile su se i netočne ili zastarjele informacije o njihovim institucionalnim afilijacijama. Knjižničari su svaku osobu s generiranim popisa dodatno provjerili putem službenih mrežnih stranica i relevantnih publikacija te su suzili izbor na one čiji je rad doista relevantan za temu i lokalni kontekst. Time je AI poslužio kao početna orijentacija, ali je konačna selekcija bila rezultat stručne procjene. AI se pokazao korisnim i u segmentu pripreme tekstualnih materijala – kratkih objava za društvene

mreže, najava za web stranicu, prijedloga medijskih priopćenja te skica uvodnih tekstova za programsku knjižicu. U tim zadacima najviše je dolazila do izražaja brzina kojom AI može proizvesti čitljivu, gramatički urednu i dovoljno informativnu radnu verziju teksta. Ipak, nijedan od tih tekstova nije bio korišten bez naknadnog opsežnog uređivanja: morali smo ih skratiti, prilagoditi stilu institucije, jezično dotjerati i uskladiti sa stvarnim okolnostima događanja. Kod generiranja konceptualnih okvira i programskih sažetaka povremeno se javljao i tematski nesklad – različiti prijedlozi sadržajno su se preklapali ili su ostajali na općoj razini bez konkretnih prijedloga provedbe. Ljudska intervencija sastojala se u kombiniranju, skraćivanju i preciziranju prijedloga, čime je sadržaj dobio jasnoću. Drugim riječima, AI je ubrzao početnu fazu pisanja, ali je kvaliteta sadržaja i dalje u potpunosti ovisila o ljudskom uređivanju.

U području vizualne komunikacije odlučili smo se na drugačiji pristup. Iako AI generatori slika mogu ponuditi zanimljive vizualne koncepte, koristili smo ih isključivo za stvaranje idejnih skica. Konačni vizualni identitet – od boja i tipografije do kompozicije i grafičkih elemenata – izrađen je ručno, kako bismo osigurali autentičnost, dosljednost i izbjegli sve nedoumice oko vlasništva nad slikovnim sadržajem.

U cijelom procesu vodili smo računa o etičkim pitanjima. Posebnu pozornost posvetili smo izbjegavanju AI-generiranih fotografija, provjeri svih biografskih i stručnih podataka koji su se pojavili u generiranim sadržajima, kao i transparentnosti u internim procesima – uvijek jasno bilježeci gdje je AI korišten kao alat.

Ovo iskustvo potvrdilo nam je ono što

se često ističe i u stručnoj literaturi: umjetna inteligencija može ubrzati radni proces, proširiti mogućnosti kreativnog promišljanja i olakšati pristup informacijama, ali ne može zamijeniti stručnjaka. Ljudski nadzor ostao je ključna komponenta svakog koraka — od provjere i uređivanja, do konačnog odabira. AI nam je omogućio da brže dođemo do različitih varijanti sadržaja, ali nijedna od tih varijanti nije bila konačna bez uredničkog rada. Time se potvrđuje da kreativni procesi mogu imati koristi od tehnologije, ali i da se njihova kvaliteta održava tek u kombinaciji s profesionalnim znanjem.

Umjetna inteligencija stoga u knjižnicama treba zauzeti mjesto alata — snažnog, korisnog, ali uvijek pod nadzorom stručnjaka. Njezino uvođenje mora biti postepeno, promišljeno i evaluirano, uz stalnu svijest o etičkim dimenzijama, mogućnostima pogrešaka i nužnosti jasne komunikacije prema javnosti. Ovo iskustvo pokazuje da takav pristup donosi najveću vrijednost: tehnologija pomaže, ubrzava i inspirira, dok stručnost i ljudska prosudba zadržavaju ključnu ulogu u oblikovanju kvalitetnih i vjerodostojnih sadržaja.

4. Kvantitativni učinci

Osim kvalitativnih uvida, nastojali smo procijeniti i kvantitativni učinak korištenja AI-ja na organizacijski proces. Iako se ne radi o strogo kontroliranom istraživanju, interna procjena temeljena na usporedbi s prethodno organiziranim stručnim skupovima pokazuje sljedeće:

- izrada prve verzije koncepta i naziva skupa skraćena je s procijenjenih 6 – 8 radnih sati

na otprilike 2 – 3 sata (ušteta oko 50 – 60 % vremena u početnoj fazi idejnog oblikovanja);

- sastavljanje preliminarog popisa potencijalnih predavača, koje je ranije zahtijevalo višesatno pretraživanje literature i mrežnih izvora (4 – 5 sati), uz pomoć AI-ja svedeno je na otprilike 1 – 2 sata inicijalnog rada, uz dodatno vrijeme za provjeru (ukupna ušteta oko 30 – 40 %);

- izrada prvih nacрта objava za mrežne stranice i društvene mreže ubrzana je za približno 40 – 50 %, jer je početna verzija teksta bila generirana u nekoliko minuta, nakon čega je slijedilo uredničko prilagođavanje.

Važno je naglasiti da se ušteta vremena odnosila primarno na fazu izrade prvih nacрта i prikupljanja početnih informacija. Završna obrada, provjera činjenica i prilagodba sadržaja i dalje su zahtijevale značajan angažman djelatnika. Ukupno gledano, procjenjujemo da je korištenje AI-ja u organizaciji skupa smanjilo vrijeme provedbe pojedinih pripremnih zadataka za otprilike 30 – 50 %, ovisno o vrsti zadatka. Međutim, kvaliteta konačnog rezultata ostala je izravno povezana s razinom stručne uključenosti knjižničara.

5. Zaključak

Iskustvo Gradske knjižnice Marka Marulića Split potvrđuje da umjetna inteligencija može biti vrijedan alat u organizaciji kulturnih i stručnih događanja. AI u ovom projektu nije bio zamjena za ljudski rad, već snažan pomoćnik — u fazama kreativnog osmišljavanja, administracije i komunikacije.

Naša praksa upućuje na potrebu kritičkog, promišljenog i odgovornog korištenja AI-ja u knjižnicama, uz stalnu edukaciju djelatnika, provjeru podataka i jasne etičke okvire. Ovaj pristup trebao bi poslužiti kao primjer drugim knjižnicama koje razmatraju uključivanje AI tehnologija u svoj rad te otvoriti prostor za daljnju stručnu i akademsku raspravu.

Maja Stazić, mag. bibl., viša knjižničarka

Gradska knjižnica Marka Marulića Split
mstazic@gkmm.hr

Renata Vojvodić, mag. philol. croat. i mag. bibl.

Gradska knjižnica Marka Marulića Split
rvojvodic@gkmm.hr

5. Literatura

- Berendt, B., Ö. Karadeniz, S. Kiyak, S. Mertens, and L. d'Haenens. "Bias, Diversity, and Challenges to Fairness in Classification and Automated Text Analysis. From Libraries to AI and Back." *arXiv*, 2023. <https://arxiv.org/abs/2303.07207>
- Kulkanjanapiban, P., Silwattananusarn, T. and Lambovska, M. "Research on AI-driven Innovations and Services in Academic Libraries: A Bibliometric and Systematic Literature Review." *Journal of Data and Information Science Chinese Academy of Sciences*, National Science Library, 10, no. 4 (2025): 146-196. <https://doi.org/10.2478/jdis-2025-0036>
- Marinclin, A., Idlbek, R. i Popović, M. „Primjena umjetne inteligencije u akademskim knjižnicama u Hrvatskoj." *Bosniaca* 29, br. 29 (2024): 221–238. <https://hrcak.srce.hr/326699>
- Marasinghe, M. M. I. K., Gunasekera, D. and Senevirathne, W. A. R. "Application of Artificial Intelligence for Library Services." *Journal of the University Librarians Association*, 27, no. 2 (2024). <https://jula.sljol.info/articles/10.4038/jula.v27i2.8089>
- Pejić, S. „Umjetna inteligencija i knjižnice: teorijski okvir." *Svezak* 27, br. 1 (2025): 5–10. <https://hrcak.srce.hr/335113>

Školski knjižničari pred izazovima umjetne inteligencije: Put prema AI pismenosti

Stručni članak

UDK: 02.004.8:37:17

Sažetak

Umjetna inteligencija (AI) u posljednjih je nekoliko godina doživjela eksponencijalni razvoj, a njezina generativna verzija sve snažnije ulazi u obrazovni sustav i školske knjižnice. Alati poput ChatGPT-a, Copilota ili Claudea koriste se za prevođenje, izradu nastavnih materijala, pretraživanje informacija i osmišljavanje aktivnosti, no istodobno otvaraju pitanja autorskih prava, plagiranja, točnosti i odgovornosti. U radu se prikazuje pojam AI pismenosti kao nadogradnje informacijske i digitalne pismenosti te objašnjava zašto je njezin razvoj od strateške važnosti za školske knjižnice u svjetlu europskih i globalnih smjernica (European Commission, 2020; IFLA i UNESCO, 2025). Posebna pozornost posvećena je ulozi knjižničara kao mentora i voditelja procesa kritičkog promišljanja, etičke uporabe i kreativne integracije umjetne inteligencije u obrazovanje. Na temelju literature i rezultata istraživanja provedenog u proljeće 2024. među školskim knjižničarima Republike Hrvatske (Šijaković i Mamić, 2024.), razmatraju se aktivnosti i smjerovi razvoja koji bi školske knjižnice učinili uporištima AI pismenosti i podrške učenicima, učiteljima i roditeljima.

Ključne riječi: *AI pismenost, generativna umjetna inteligencija, školske knjižnice, digitalna dobrobit, etika*

1. Uvod

U ovom radu pojam umjetna inteligencija (AI) koristi se kao krovni termin, dok se generativna umjetna inteligencija (GAI) odnosi na alate koji generiraju sadržaj (npr. tekst, slike), a upravo je GAI u fokusu prikaza prakse i izazova u školskim knjižnicama. Učenici i učitelji sve češće koriste generativnu umjetnu inteligenciju (GAI) za pretraživanje, pisanje, vizualizaciju i učenje, često i prije nego što su u potpunosti svjesni njezinih mogućnosti i ograničenja. GAI više nije samo tehnološka tema, već i pedagoška, etička i informacijska, jer izravno utječe na način na koji se znanje stvara, provjerava i interpretira.

Istraživanja pokazuju da se umjetna inteligencija sve intenzivnije integrira u školski kontekst. Učitelji je sve češće koriste u planiranju i provedbi nastave (Filiz i sur., 2025; Katarinček i Mamić, 2024), učenici u učenju o umjetnoj inteligenciji i kroz aktivnosti koje uključuju korištenje AI alata (Ng i sur., 2021). U hrvatskom obrazovnom kontekstu primjena umjetne inteligencije sve se snažnije potiče kroz nacionalne inicijative i edukativne materijale. Publikacija *Umjetna inteligencija u obrazovanju: edukativni priručnik o primjeni umjetne inteligencije u učenju i poučavanju* (Kralj i sur., 2024) naglašava važnost etičke i pedagoški promišljene integracije AI alata, osobito generativnih, te ističe ulogu odgojno-obrazovnih djelatnika u razvoju digitalnih i informa-

cijskih kompetencija. Dodatno, u sklopu CARNET-ovog projekta BrAIIn, razvijeni su i kurikuli Umjetna inteligencija: od koncepta do primjene o umjetnoj inteligenciji za učenike osnovne (predmetna nastava) i srednje škole (CARNET, 2024, 2025)..

Na razini obrazovnih politika Digital Education Action Plan 2021–2027 definira razumijevanje umjetne inteligencije, kritičko mišljenje i digitalne kompetencije kao ključne vještine učenika (European Commission, 2020), dok UNESCO-ove smjernice *Guidance for generative AI in education and research* upozoravaju na važnost zaštite privatnosti, akademskog integriteta i ljudskih prava (UNESCO, 2023).

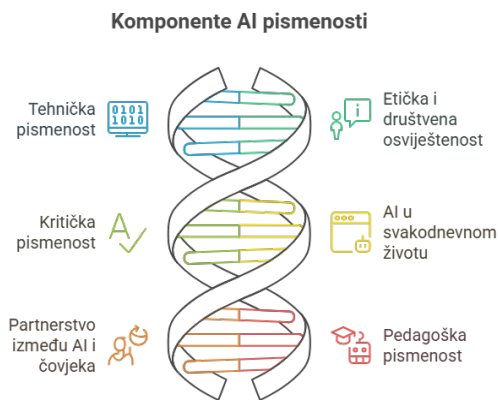
U tom kontekstu školska knjižnica postaje važno mjesto za razumijevanje tehnologije, sigurno eksperimentiranje i razvoj kritičkog mišljenja. *Manifest o školskim knjižnicama* (IFLA i UNESCO, 2025) dodatno potvrđuje da upravo školske knjižnice imaju ključnu ulogu u informacijskom, digitalnom i medijskom opismenjavanju, a danas se te odgovornosti prirodno proširuju i na razvoj AI pismenosti.

2. AI pismenost

AI pismenost obuhvaća znanja, vještine i stavove potrebne da osoba razumije, koristi i kritički prosuđuje sustave umjetne inteligencije (Allen i Kendeou, 2023; Biagini, 2024; Long i Magerko, 2020). Riječ je o nadogradnji informacijske, medijske i digitalne pismenosti u kojoj korisnik više ne pretražuje samo statične informacije, već surađuje s „inteligentnim“ sustavima koji generiraju sadržaj. Autori Yim

(2024) te Kaplan i Meylani (2025) naglašavaju da AI pismenost povezuje digitalnu pismenost (vještine korištenja tehnologije), računalno mišljenje (rješavanje problema kroz logiku i algoritme) i podatkovnu pismenost (razumijevanje načina na koji se podaci prikupljaju, analiziraju i interpretiraju).

U literaturi se lako prepoznaje multidimenzionalni karakter AI pismenosti. Biagini (2024) predlaže trodimenzionalni okvir koji uključuje kognitivnu (razumijevanje načina rada AI sustava), bihevioralnu (način na koji pojedinci reagiraju i koriste AI u svakodnevnim aktivnostima) i etičku dimenziju (kritičko promišljanje i moralna odgovornost). Long i Magerko (2020) pak smatraju da razvoj AI pismenosti obuhvaća i emocionalne te psihološke aspekte, jer način na koji učenici doživljavaju tehnologiju utječe na njihovu spremnost za učenje uz pomoć

umjetne inteligencije.

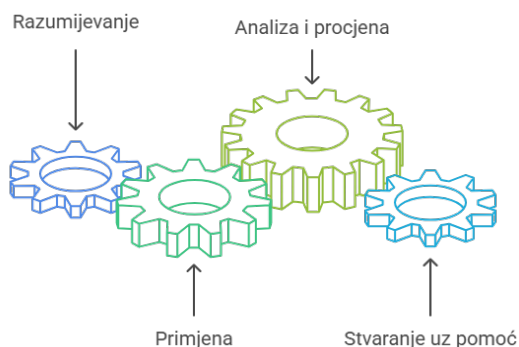
Slika 1. Šest područja AI pismenosti prema Kaplanu i Meylaniju (2025)

Kaplan i Meylani (2025) predlažu šest

područja AI pismenosti, uključujući tehničku pismenost, etičku i društvenu osviještenost, kritičku pismenost, AI u svakodnevnom životu, partnerstvo između AI i čovjeka te pedagošku pismenost koja uključuje sposobnost učitelja i knjižničara da AI alate integriraju u poučavanje.

Autori Ng i sur. (2021) model AI pismenost povezuju s Bloomovom taksonomijom i

Model AI pismenosti

naglašavaju progresiju od razumijevanja, preko primjene i analize, do stvaranja uz pomoć AI.

Slika 2. Model AI pismenosti prema Ng, Leung, Chu i Qiao (2021)

Kaplan i Meylani (2025) ukazuju na to da uspješno uvođenje AI pismenosti u obrazovanje zahtijeva usklađen rad obrazovnih politika i školske prakse, uključujući:

- integraciju AI pismenosti u kurikule,
- stručno usavršavanje učitelja i knjižničara o etici, pristranosti i digitalnoj sigurnosti,
- ulaganje u infrastrukturu i dostupnost AI alata,
- interdisciplinarno i projektno učenje koje

povezuje tehničke i društveno-etičke aspekte tehnologije.

Dodatni doprinos razumijevanju AI pismenosti daje i međunarodni okvir AI4K12, koji identificira pet temeljnih konceptualnih područja umjetne inteligencije: percepciju, predstavljanje znanja, računalno učenje i zaključivanje, prirodni jezik te društveni utjecaj umjetne inteligencije (Touretzky i sur., 2019). Model naglašava da učenici ne bi trebali samo koristiti AI alate, nego i razumjeti kako funkcioniraju, kako zaključuju te kakve etičke i društvene posljedice stvaraju. Ovakav pristup dodatno podupire potrebu za transdisciplinarnim pristupom učenju o umjetnoj inteligenciji, u skladu s autorima Yim (2024) te Kaplan i Meylani (2025).

U tom okviru školski knjižničar ima ključnu ulogu u poticanju odgovorne, sigurne i kreativne uporabe umjetne inteligencije. Budući da razvoj AI pismenosti nije samo tehnički nego i pedagoški i društveni izazov, školske knjižnice, zahvaljujući pristupačnosti, interdisciplinarnosti i edukativnoj funkciji, imaju jedinstvenu poziciju da postanu njezina središta.

3. Primjena i izazovi generativne umjetne inteligencije u radu školskih knjižničara

Upotreba generativne umjetne inteligencije već je postala dio profesionalne prakse školskih knjižničara u Hrvatskoj, no razina uporabe značajno premašuje razinu stručnog samopouzdanja i formalno stečenih kompetencija. To potvrđuju rezultati istraživanja (Šijaković Katarinček i Mamić, 2024), čiji je cilj bio utvrditi u kojoj su mjeri školski knjižničari upoznati

s pojmom generativne umjetne inteligencije (GAI), koliko je koriste u svakodnevnom radu te kako procjenjuju njezin utjecaj na obrazovanje. Istraživanje je provedeno u proljeće 2024. putem online anketnog upitnika na uzorku od 226 knjižničara iz osnovnih i srednjih škola Republike Hrvatske, a rezultati pokazuju sljedeće:

- 77 % školskih knjižničara koristi AI alate, ponajviše za prevođenje (40 %), izradu prezentacija i plakata (36 %) i istraživanje (25 %),
- 55 % ispitanika smatra da GAI može unaprijediti obrazovanje, ali čak 65 % izražava zabrinutost zbog mogućeg negativnog utjecaja,
- najveći izazovi su plagiranje (77 %), autorska prava (61 %) i lažne vijesti (60 %),
- 75 % knjižničara ističe potrebu za dodatnom edukacijom o etičkoj i pedagoškoj uporabi AI-ja.

Iako velika većina knjižničara aktivno koristi GAI alate, više od polovice i dalje procjenjuje svoju razinu znanja kao nedostatnu, što upućuje na nesrazmjer između učestalosti uporabe i stručnog samopouzdanja. Najčešći oblici uporabe odnose se na administrativno-informacijske i komunikacijske aktivnosti, poput prijevoda, pisanja mrežnih objava i izrade vizualnih materijala, dok se generativna umjetna inteligencija rjeđe koristi za poučavanje i pedagoške intervencije. Takav obrazac pokazuje da je generativna umjetna inteligencija već integrirana u profesionalnu rutinu knjižničara ponajprije kao alat za izradu sadržaja, međutim, njezin pedagoški potencijal u radu s učenicima i učiteljima još nije dovoljno iskorišten. U praksi to znači da je potrebno napraviti prijelaz s „korištenja alata” na „poučavanje o alatu”, osobito u

domenama akademskog integriteta, provjere izvora, zaštite privatnosti i etičke uporabe. Taj se prijelaz može ostvariti kroz ciljane knjižnične aktivnosti (kratke nastavne aktivnosti, radionice i projektne zadatke) koje se mogu odmah implementirati u suradnji s učiteljima. U poglavlju 4 stoga se predlažu konkretni primjeri aktivnosti kojima školska knjižnica može postati uporište razvoja AI pismenosti, u skladu s naglascima suvremenih obrazovnih politika i smjernica (European Commission, 2020; IFLA i UNESCO, 2025; UNESCO, 2023) te konceptualnim okvirima za učenje o umjetnoj inteligenciji (Touretzky i sur., 2019). Rezultati upućuju na potrebu za sustavnim i ciljanim stručnim usavršavanjem vezanim uz etičku, pedagošku i informacijsku dimenziju generativne umjetne inteligencije, kako bi knjižničari mogli odgovorno i kompetentno integrirati AI alate u svoj rad. Suradnja između knjižničara, učitelja i stručnjaka za umjetnu inteligenciju može biti ključna za razvoj utemeljenih i održivih modela primjene u obrazovnom sustavu. Ovi rezultati dodatno naglašavaju potrebu za stalnim profesionalnim razvojem knjižničara i integracijom informacijskih i digitalnih kompetencija u svakodnevni rad knjižnice (Banek Zorica i Špiranec, 2008; Špiranec, 2003).

4. Školska knjižnica kao prostor AI pismenosti

Školske knjižnice imaju potencijal postati ključni nositelji razvoja AI pismenosti u obrazovnom sustavu. Vrana (2020) naglašava da knjižnice u digitalnom dobu više nisu samo mjesta pristupa informacijama, nego i aktivni prostori cjeloživotnog učenja i razvoja

digitalnih kompetencija. Kako bi odgovorile na potrebe suvremenih korisnika, knjižnice moraju kontinuirano razvijati nove obrazovne modele i prilagoditi svoje usluge.

Manifest o školskim knjižnicama (IFLA i UNESCO, 2025) također ističe ulogu knjižnica kao pokretača inovacija i opismenjavanja učenika. Danas se te odgovornosti prirodno proširuju i na AI pismenost, pri čemu školske knjižnice imaju posebnu prednost jer povezuju tehničko razumijevanje, etičku svijest i kritičko stvaralaštvo, čineći ih prirodnim središtima za rani i sustavni razvoj AI pismenosti (Yim, 2024; Kaplan i Meylani, 2025).

Kao nositelji promjena i voditelji dinamičnih centara učenja, školski knjižničari imaju važnu ulogu u razvoju kompetencija učenika 21. stoljeća i izgradnji škola koje omogućuju učenje kroz raznolike izvore i komunikacijske kanale (Kuhlthau, 2010). Razvoj AI pismenosti zahtijeva promjenu paradigme knjižničarske profesije: od čuvara informacija prema mentorima koji učenike osnažuju za kritičko promišljanje i kreativnu uporabu digitalnih alata.

Knjižničar više nije samo informacijski posrednik, nego mentor AI pismenosti: edukator koji gradi kritičko promišljanje, savjetodavni stručnjak za provjeru izvora i autorsko pravo te partner učiteljima u osmišljavanju aktivnosti povezanih s umjetnom inteligencijom. Cilj je usmjeriti učenike prema odgovornoj, sigurnoj i etičkoj uporabi AI alata, osobito GAI alata.

Nove studije pokazuju da umjetna inteligencija, kada je implementirana u primjerenim pedagoškim uvjetima, može doprinijeti razvoju kognitivnih, socijalnih i emocionalnih vještina učenika (Voulgari i sur., 2024). Stoga uz kognitivne i etičke dimenzije, uloga knjižničara

sve više se proširuje i na razvoj emocionalne pismenosti, osnaživanje učenika da razumiju vlastite reakcije na tehnologiju, nose se s nesigurnostima, održavaju motivaciju i razvijaju

uravnotežen odnos prema digitalnim alatima.

Slika 3. Višestruke uloge školskog knjižničara u 21. stoljeću

Dodatno, potrebno je u rad školskih knjižnica uključiti i dimenziju digitalne dobrobiti, koja obuhvaća razvoj zdravog i uravnoteženog odnosa djece i mladih prema tehnologiji, prepoznavanje znakova digitalnog preopterećenja te izgradnju sigurnih i održivih digitalnih navika (UNESCO, 2023). Školski knjižničari u tom kontekstu imaju važnu pedagošku, preventivnu i savjetodavnu ulogu u promicanju digitalnog blagostanja učenika, učitelja i roditelja.

4.1 Aktivnosti za razvoj AI pismenosti u školskoj knjižnici

U svrhu operacionalizacije uloge školske knjižnice u razvoju AI pismenosti predlažu se kratke nastavne aktivnosti, radionice i mini-projekti koji se lako uklapaju u školski kurikulum te postojeće programe informacijske i digitalne

pismenosti. Aktivnosti je moguće provoditi u školskoj knjižnici, samostalno ili u suradnji s učiteljima, s naglaskom na odgovornu uporabu generativne umjetne inteligencije, zaštitu privatnosti i akademski integritet (European Commission, 2020; UNESCO, 2023; IFLA i UNESCO, 2025). Predložene aktivnosti mogu se sadržajno povezati s kurikulumima Umjetna inteligencija: od koncepta do primjene koji su usmjereni na razvoj digitalnih kompetencija i osposobljavanje učenika za praktičan, odgovoran i kreativan rad s tehnologijama u nastajanju. Kurikuli obuhvaćaju dvije domene: prva je usmjerena na razumijevanje temeljnih konceptata i razvoja umjetne inteligencije te praktičnu primjenu za učenje i stvaranje digitalnih sadržaja (uključujući izradu jednostavnih aplikacija), a druga na sigurnu, zakonitu i etičku uporabu umjetne inteligencije kroz zaštitu privatnosti i podataka, internetsku sigurnost, odgovorno ponašanje u digitalnom okruženju, prevenciju e-nasilja te poštivanje autorskih prava u kontekstu GAI-generiranih sadržaja (CARNET, 2024, 2025). Aktivnosti se mogu planirati postupno, od razumijevanja, preko primjene, prema evaluaciji i stvaranju sadržaja, uz naglasak na etičke aspekte (Ng i sur., 2021). U skladu s preporukama kurikula, ishodi se mogu ostvarivati kroz predavanja, radionice i rasprave, istraživačke zadatke i debate, uz suradnju sa stručnjacima iz relevantnih područja. Primarno namijenjene učenicima osnovne škole, aktivnosti su osmišljene tako da se mogu provesti bez posebne opreme (osim pristupa internetu) te prilagoditi dobi učenika i predmetnom kontekstu.

U tom okviru školski knjižničar može provoditi sljedeće aktivnosti, organizirane prema vrsti i okvirnom trajanju provedbe:

A) Kratke nastavne aktivnosti (20 – 30 min)

- AI svuda oko nas – učenici mapiraju gdje susreću AI (npr. automatski prijedlozi sadržaja, provjera pravopisa, titlovi), uz raspravu o koristima i ograničenjima.
- Od pitanja do kvalitetnog odgovora – učenici preoblikuju nejasne upite u precizne (kontekst, kriteriji, format) te analiziraju kako kvaliteta upita (eng. prompt) utječe na kvalitetu rezultata.
- Provjeri prije dijeljenja – učenici uspoređuju odgovor generiran uz pomoć GAI alata s pouzdanim izvorima (udžbenik/enciklopedija/stručni portal) i uvježbavaju provjeru informacija i izvora prije korištenja ili dijeljenja.
- GAI u školskom i domaćem radu – učenici razlikuju dopuštene i nedopuštene načine korištenja GAI alata te uz rad kratko opisuju njihovu ulogu i vlastiti doprinos.

Očekivani ishod: Učenici prepoznaju gdje se AI koristi u svakodnevicu, oblikuju precizniji upit za GAI alate, provjeravaju vjerodostojnost GAI-generiranih odgovora u pouzdanim izvorima te primjenjuju načela transparentnosti.

B) Radionice i rasprave (1 – 2 školska sata)

- Autorsko pravo i GAI – učenici raspravljaju o pravilima navođenja izvora i licencama te uče kako odgovorno koristiti i označavati preuzete sadržaje ili sadržaje generirane uz pomoć GAI alata (tekst/slika/zvuk).
- Privatnost i digitalna sigurnost (Ne dijeli osobno) – učenici uče koje se osobne i osjetljive informacije ne dijele (identitet, kontakt, lokacija, školski i zdravstveni podatci, lozinke) te dogovaraju načine zaštite privatnosti.

- Kako GAI uči i zašto griješi (Uvjerljivo ≠ točno) – učenici upoznaju osnovne pojmove (podatci i treniranje, pristranost, „halucinacije“, izmišljeni citati/izvori) te uče da svaku tvrdnju i svaki navod treba provjeriti u izvoru.

- GAI i lažne vijesti (Istina ili mit?) – učenici analiziraju primjere dezinformacija i prepoznaju manipulativne elemente (senzacionalizam, pristranost, izmišljene informacije, nedostatak izvora), uz provjeru činjenica u relevantnim izvorima.

- Prepoznavaj GAI-generiran sadržaj – učenici prepoznaju GAI-generiran sadržaj kroz kviz ili analizu kratkih primjera (tekst/slika) te raspravljaju o vjerodostojnosti, pristranosti i mogućim pogreškama.

- Razredna pravila uporabe GAI – učenici dogovaraju 5–7 pravila (što je dopušteno, što nije, kako se provjeravaju izvori, što se ne unosi u alate i dr.).

Očekivani ishod: Učenici prepoznaju dezinformacije i manipulacije, razumiju zašto GAI može generirati pristrane ili netočne informacije (uključujući lažne izvore/citate), poznaju osnovna pravila privatnosti, sigurnosti i autorskog prava te sudjeluju u oblikovanju pravila odgovorne uporabe GAI alata u školskom radu.

C) Istraživački zadaci i mini-projekti (2 – 4 školska sata)

- Od izvora do teksta – učenici izrađuju istraživački rad temeljen na više izvora, dok GAI koriste ograničeno (struktura, pitanja za istraživanje, jezična dorada), uz obveznu provjeru i navođenje izvora.

- GAI i zavičajna tema (odgovorno stvaranje / kreativni zadatak) – učenici izrađuju plakat, priču, strip, slikovnicu ili digitalnu izložbu o lokalnoj temi uz pomoć GAI-a, uz naglasak na točnost, prikladnost, provjeru informacija i transparentno označavanje.

- Izrada školskog vodiča (Što smijem, što ne smijem) – učenici izrađuju kratki vodič/ infografiku s pravilima i primjerima (npr. dobar/ loš upit, primjer označavanja uporabe GAI-a, popis podataka koji se ne unose, provjere izvora).

Očekivani ishod: Učenici stvaraju sadržaj koristeći GAI kao pomoćnika, a ne autora, uz provjeru informacija, navođenje izvora i transparentno označavanje njegove uloge.

D) Suradnja sa stručnjacima/udrugama

- Gostujuće predavanje ili radionica – stručnjak iz područja umjetne inteligencije, pedagog ili psiholog te policijski službenik mogu s učenicima razmatrati rizike i odgovornu uporabu alata umjetne inteligencije kroz primjere iz prakse i pitanja učenika.

Očekivani ishod: Učenici kroz primjere iz prakse razumiju rizike i mjere odgovorne uporabe GAI-a te razvijaju sigurnije i etičnije digitalne navike.

Predložene aktivnosti osmišljene su u skladu s domenama BrAIIn kurikula (CARNET, 2024, 2025) i relevantnim smjernicama o odgovornoj uporabi (European Commission, 2020; UNESCO, 2023; IFLA i UNESCO, 2025). Usmjerene su na razvoj ključnih sastavnica AI pismenosti: prepoznavanje u svakodnevicu, kvalitetno postavljanje upita, kritičku provjeru i evaluaciju

GAI-generiranih odgovora te odgovorno stvaranje uz transparentnost (Kaplan i Meylani, 2025; Ng i sur., 2021; Touretzky i sur., 2019).

5. Zaključak

Na osnovi pregleda stručne literature o umjetnoj inteligenciji u školskom knjižničarstvu, moglo bi se zaključiti da su školski knjižničari u Hrvatskoj svjesni i potencijala i rizika generativne umjetne inteligencije. Iako većina ispitanika u razmatranim istraživanjima koristi GAI alate u svakodnevnom radu, izražen je osjećaj nedostatne stručne sigurnosti te snažna potreba za edukacijama i jasnim smjernicama o pedagoškoj, etičkoj i informacijskoj uporabi generativne umjetne inteligencije u školama.

AI pismenost stoga treba biti strateški uključena u profesionalni razvoj knjižničara i školske kurikulare kao temelj za odgovornu i kreativnu integraciju tehnologije u učenje. Uloga knjižničara u tom procesu uključuje i sustavno poticanje razvoja AI kompetencija učenika, učitelja i roditelja. Školske knjižnice mogu pridonijeti razvoju AI pismenosti kroz uključivanje AI tema u knjižnične programe i radionice, suradnju s učiteljima u pripremi nastavnih sati o etici i digitalnoj sigurnosti, izradu školskih pravila o uporabi AI, organiziranje edukacija za učitelje i roditelje te razmjenu primjera dobre prakse unutar stručne zajednice. Cilj pritom nije tehnološka fascinacija, nego odgovorna i svrhovita uporaba umjetne inteligencije koja čuva integritet učenja i dobrobit učenika.

Umjetna inteligencija, poput rijeke u svom koritu, može biti izvor znanja i napretka, ali samo ako je usmjerena načelima etike, humanosti

i obrazovne svrhovitosti. U suprotnom, može postati jednako snažna i razorna, narušavajući integritet učenja, povjerenje i dobrobit učenika. Upravo knjižničari imaju jedinstvenu poziciju pomoći školskim zajednicama da tu rijeku usmjere pravim tokom: prema znanju, kreativnosti i humanosti.

Tatjana Šijaković Katarinček

dipl. knjižničarka i dipl. učiteljica

Osnovna škola kralja Zvonimira, Seget Donji

tatjana.sijakovic-katarincek@skole.hr

Literatura

1. Allen, L. K. i Kendeou, P. (2023). ED-AI Lit: An interdisciplinary framework for AI literacy in education. *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences*, 11(1), 3-10. <https://doi.org/10.1177/23727322231220339>
2. Banek Zorica, M. i Špiranec, S. (2008). *Informacijska pismenost: Teorijski okvir i polazišta*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
3. Biagini, G. (2024). Assessing the assessments: Toward a multidimensional approach to AI literacy. *Media Education – Studi, ricerche e buone pratiche*, 15(1). <https://doi.org/10.36253/me-15831>
4. European Commission. (2020). *Digital Education Action Plan 2021–2027: Resetting education and training for the digital age*. Publications Office of the European Union. <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital/education-action-plan>
5. Filiz, O., Kaya, M. H. i Adiguzel, T. (2025). Teachers and AI: Understanding the factors influencing AI integration in K-12 education. *Education and Information Technologies*, 30(13), 17931–17967. <https://doi.org/10.1007/s10639-025-13463-2>
6. Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET. (2024). *Kurikulum izvannastavne aktivnosti za osnovne škole: Umjetna inteligencija: od koncepta do primjene*. CARNET. <https://www.carnet.hr/wp-content/uploads/2024/04/Kurikulum-izvannastavne-aktivnosti-za-osnovne-skole-Umjetna-inteligencija.pdf>
7. Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET. (2025). *Kurikul izvannastavne aktivnosti: Umjetna inteligencija: od koncepta do primjene za 5. i 6. razred osnovne škole*. CARNET. https://www.carnet.hr/wp-content/uploads/2025/09/Kurikul_za-5-i-6-razred_08092025.pdf
8. Kaplan, R. i Meylani, R. (2025). Dimensions of artificial intelligence literacy: A qualitative synthesis of contemporary research literature. *Journal of Computer and Education Research*, 13(26), 790–825. <https://doi.org/10.18009/jcer.1648380>
9. Kralj, L., Blažić, A., Valečić, H., Janeš, S., Blašković, V., Marinić, N., Slišurić, K., Dasović, D., Majdandžić, V. i Rakić, D. (2024). *Umjetna inteligencija u obrazovanju: Edukativni priručnik o primjeni umjetne inteligencije u učenju i poučavanju za učitelje, nastavnike i stručne suradnike u školama*. Agencija za elektroničke medije & UNICEF. <https://www.medijiskapismenost.hr/wp-content/uploads/2024/04/Umjetna-inteligencija-u-obrazovanju.pdf>
10. Kuhlthau, C. C. (2010). *Guided Inquiry: School Libraries in the 21st Century*. *School Libraries Worldwide*, 16(1), 1–12. <https://doi.org/10.29173/slsw6797>
11. IFLA i UNESCO. (2025). *IFLA/UNESCO School Library Manifesto*. International Federation of Library Associations and Institutions. <https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/e23b5ab5-d7ff-4c17-9012-badcc46cad25/content>
12. Long, D. i Magerko, B. (2020). *What is AI Literacy? Proceedings of the 2020 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 1–16. <https://doi.org/10.1145/3313831.3376727>
13. Martin, F., Zhuang, M. i Schaefer, D. (2023). Systematic review of research on artificial intelligence in K-12 education (2017–2022). *Computers & Education: Artificial Intelligence*, 4, 100195. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2023.100195>
14. Ng, D. T. K., Leung, J. K. L., Chu, K. W. S. i Qiao, M. S. (2021). Conceptualizing AI Literacy: An Exploratory Review. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 2(100041). <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2021.100041>
15. Šijaković Katarinček, T. i Mamić, S. (2024). Percepcija i upotreba generativne umjetne inteligencije među stručnim suradnicima knjižničarima. U D. Žuvela (ur.), *Pogled u učionicu – od tradicije do suvremenosti: Zbornik radova s međunarodne konferencije ConfINTRN2024* (str. 50–67). Brela, Hrvatska, 28. 4. – 1. 5. 2024. <https://hzos.hr/wp-content/uploads/2025/01/Zbornik-radova-24.pdf>
16. Špiranec, S. (2003). *Informacijska pismenost – ključ za cjeloživotno učenje*. Edupoint 3, <http://edupoint.carnet.hr/casopis/17/clanci/1.html>

17. Touretzky, D. S., Gardner-McCune, C., Martin, F. i Seehorn, D. (2019). *AI4K12: Five Big Ideas in Artificial Intelligence*. Association for the Advancement of Artificial Intelligence. <https://ai4k12.org/>
18. UNESCO. (2023). *Guidance for generative AI in education and research*. Paris: UNESCO. <https://wp.table.media/wp-content/uploads/2023/09/386693eng.pdf>
19. Yim, I. H. Y. (2024). *A critical review of teaching and learning artificial intelligence (AI) literacy: Developing an intelligence-based AI literacy framework for primary school education*. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, 7, 100319. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2024.100319>
20. Vrana, R. (2020). Digital literacy as a part of continuing education library efforts. U: K. Skala (ur.), *MIPRO 2020 proceedings* (str. 801-806). Rijeka: MIPRO. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:822772>
21. Voulgari, I., Lavidas, K., Aravantinos, S., Sypsa, S. i Sfyroera, M. (2024). Exploring the role, implementation, and educational implications of AI in early childhood education. In *Artificial Intelligence in Education* (str. 29–37). Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-031-64312-5_4

Školsko zvono prijateljstva

Upotreba umjetne inteligencije u povezivanju dviju škola

Izlaganje sa stručnog skupa
UDK: 373.3:004.8:791.63:7.077

Sažetak

U ovom radu opisujemo zajednički školski projekt u kojem su se dvije osnovne škole – Osnovna škola Runović i Osnovna škola Pujanki – povezale korištenjem tehnologije umjetne inteligencije.

Učiteljice Jelena i Jadranka pomoću modela ChatGPT generirale su tekst za igrokaz „Školsko zvono prijateljstva“, a učenici prvog i trećeg razreda obje škole adaptirali su tekst u oblik filma. Svaka škola snimila je vlastite video sekvence, koje su potom spojene i uređene u besplatnom video editoru CapCut. Glavni je cilj projekta bio koristiti AI kao sredstvo povezivanja škola i poticanja kreativnog učenja. Rezultati pokazuju da umjetna inteligencija može služiti kao alat koji potiče suradnju među školama, a učenici su pokazali veliki interes i uživali u kreativnom radu. Ovaj rad ilustrira kako se AI alati mogu primijeniti u projektnom učenju te doprinosi raspravi o smjernicama uvođenja AI u nastavu.

Ključne riječi: *umjetna inteligencija, suradnja škola, video projekti, CapCut, kreativno učenje*

Uvod

Umjetna inteligencija (UI) sve se više integrira u obrazovni proces, omogućujući nove načine učenja i suradnje. Cilj je obrazovanja pomoći učenicima da steknu AI pismenost te da AI koriste odgovorno i kreativno. Pri integraciji AI-ja u nastavu važno je da učenici postanu „aktivni kreatori“ s tim tehnologijama, a ne samo pasivni konzumenti. U vođenom projektnom učenju (PBL) ova je transformacija posebno efektivna jer se učenike potiče da istražuju, stvaraju i dijele kvalitetne proizvode s pravom publikom. Primjena AI u školama tako može poduprijeti nastavni rad, motivirati učenike na kreativne zadatke i povezati ih u zajedničkom radu na daljinu.

Glavni ciljevi

- Korištenje umjetne inteligencije kao sredstva povezivanja dviju osnovnih škola (Runović i Pujanki).
- Poticanje kreativnosti i timskog rada učenika kroz projektno učenje uz pomoć novih tehnologija.
- Primjena AI alata (ChatGPT za generiranje teksta, CapCut za uređivanje videa) u obrazovnom kontekstu.

Praktični primjeri i iskustva

U sklopu projekta učenici su proveli sljedeće aktivnosti:

- Priprema sadržaja: Tekst igrokaza „Školsko zvono prijateljstva” kreiran je uz pomoć modela ChatGPT. Na temelju tog teksta učenici su osmislili scenarij i podijelili se u grupe za snimanje.

- Snimanje video materijala: Učenici prvog i trećeg razreda obje škole samostalno su snimili kraće video sekvence prema predloženom scenariju. Svaka škola snimila je svoje dijelove priče.

- Montaža i suradnja: Snimljene sekvence spojene su i finalno uređene u online alatu CapCut, koji omogućuje suradničko uređivanje videa. Kreiran je zajednički prostor (space) u kojem su sudionici mogli zajedno uređivati video.

- Predstavljavanje i refleksija: Nakon dovršetka videa, projektni rad su predstavili učenicima i nastavnicima obje škole. Učenici su pokazali veliki entuzijazam i uživali u kreativnom procesu.

Zaključak

Ovaj primjer suradničkog projekta pokazuje da umjetna inteligencija može poslužiti kao efektivan alat za povezivanje škola i učenika. Korištenjem ChatGPT-a za generiranje teksta i CapCut alata za suradničku montažu, učenici su stekli iskustvo da tehnologija može poslužiti kao kreator prostora za zajednički rad. Projekt je potvrdio da AI alati, kada se integriraju s

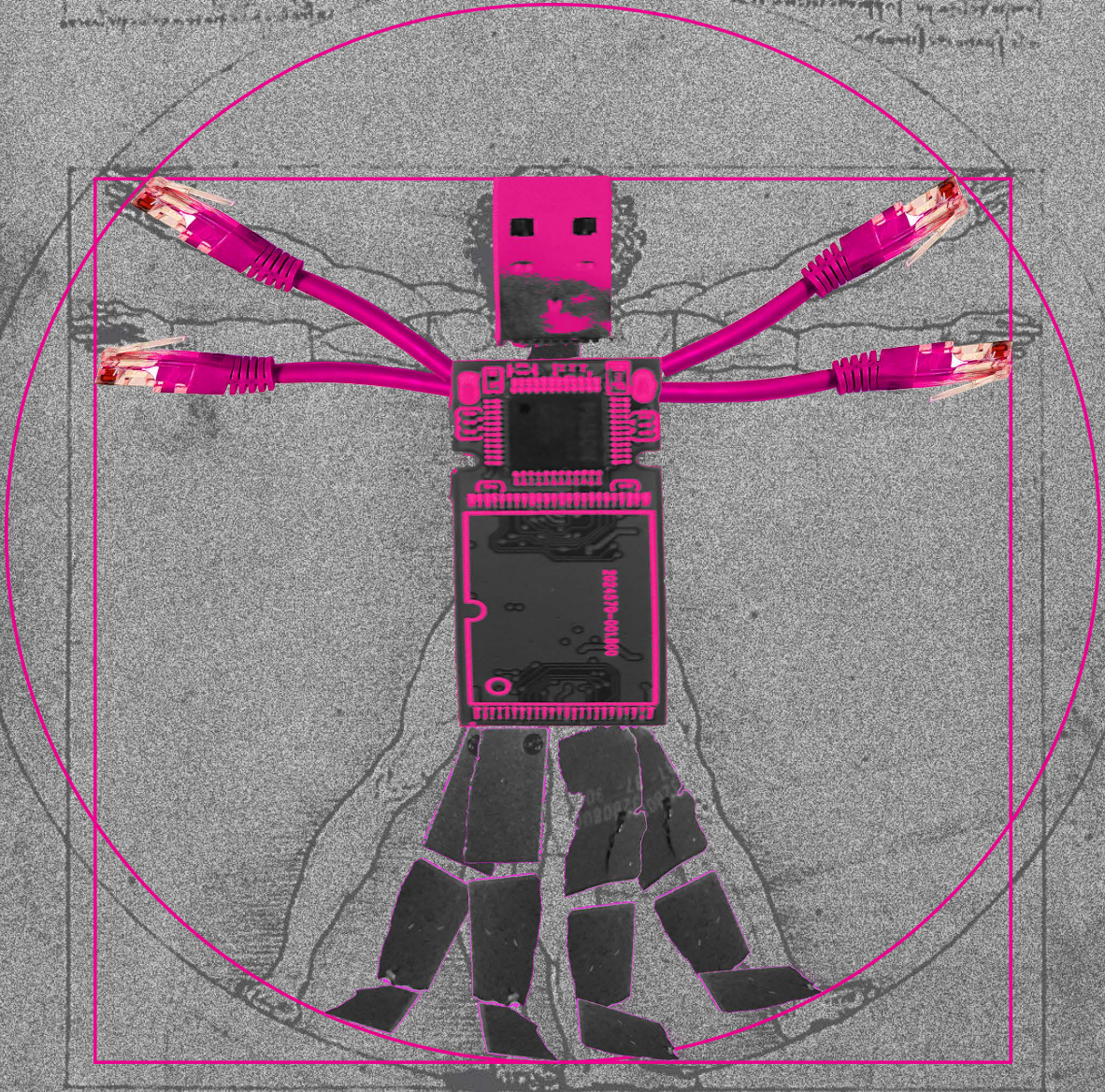
obrazovnim ciljevima, mogu produbiti suradnju i kreativnost u učionici. Učenici su visoko ocijenili ovakav oblik učenja jer su, uz pomoć digitalnih alata, uspjeli zajednički kreirati vrijednu multimedijalnu prezentaciju. Zaključno, umjetna inteligencija u ovom projektu uspješno je poslužila kao most između dviju škola.

Jelena Runac, mag. prim. educ.

Osnovna škola Runović
jelena.runac@skole.hr

Jadranka Bulj, dipl. učiteljica

Osnovna škola Pujanki
buljjadranka4@gmail.com

Umjetna inteligencija: Između čuda i praznine

Umjetna inteligencija više nije apstraktna ideja iz znanstvene fantastike. Ona je postala svakodnevica — u mobitelima, prijevodima, tražilicama, navigaciji, bolnicama i laboratorijima.

U znanosti i medicini već donosi revoluciju: algoritmi prepoznaju obrasce u ogromnim količinama podataka, otkrivaju nove lijekove, predviđaju mutacije bolesti, analiziraju genetske sekvence, pa čak i pomažu u planiranju kirurških zahvata s preciznošću koju ljudsko oko ne može dosegnuti. U klimatskim modelima UI predviđa promjene ekosustava, u ekonomiji upravlja procesima, u obrazovanju personalizira učenje. To više nije pomoćni alat — nego nova vrsta su-stvaratelja znanja. I u umjetnosti i restauraciji također, taj razvoj izaziva i znatiželju i nelagodu: hoće li nam UI biti tek poželjan i koristan alat ili će nas učiniti suvišnjima, površnjima i na koncu — manje ljudima? Je li ovakva dvojba uopće opravdana?

UI nas može zapanjiti. S nekoliko riječi opišemo prizor, a on se pojavi — gotovo savršen, ponekad i prelijep. U digitalnom slikarstvu to zna biti uzbudljivo: program stvara oblike i tonove koji bi možda nastali tek nakon desetaka pokušaja na platnu. U restauraciji, umjetna inteligencija može analizirati slojeve boje, predvidjeti strukturu nestalog fragmenta, pa čak i rekonstruirati izgubljeni uzorak. Jesu li to trenuci u kojima tehnologija doista postaje partner ili prijatelj?

Umjetna inteligencija napreduje takvom brzinom da svaka granica koju joj danas

povučemo već sutra postaje nejasna. Ono što smo joj još prije nekoliko mjeseci zamjerali — ukočenost, krive proporcije, nedostatak topline — sada je u velikoj mjeri ispravljeno. Modeli postaju sve sposobniji, a njihovi rezultati sve uvjerljiviji. UI se neprestano uči, prilagođava, poboljšava — i time nas tjera da preispitujemo vlastite kriterije. Sve ima manje očitih mana, a sve više korisnih primjena. I zato se gotovo više ne postavlja pitanje može li, nego *kada će i kako ćemo s njom živjeti?*

Umjetna inteligencija, ma koliko sofisticirana i moćna bila, ostaje apstraktna struktura — niz programa i algoritama bez tijela, bez povijesti, bez strasti, bez osjeta. Računalo može obrađivati podatke, prepoznavati obrasce i simulirati procese, ali ono ne živi svijet, ne osjeća ga.

Algoritam ne poznaje miris terpentinskog ulja, ne osjeća otpor kista pod prstima, ne osjeća hladnoću kamena ni toplinu drva. Ne poznaje strah od neuspjeha, ne doživljava radost otkrića, ne pamti vlastitu povijest. Sve što stvara proizlazi iz pravila i statistike, a ne iz unutarnjeg iskustva, intuicije i emotivnog života.

U svojoj suštini, čovjek je jedinstven: on oblikuje materijal ne samo rukom, već i osjetilima, emocijama i iskustvom. Svaki potez kista, svaki dodir gline ili papira nosi trag njegove povijesti, njegovih osjećaja i njegovog odnosa prema svijetu. Umjetna inteligencija može imitirati, replicirati, predvidjeti — ali ne može doživjeti. To je granica koja jasno odvaja stroj od čovjeka i materijala, algoritam od

umjetničkog iskustva.

U restauraciji, gdje je kontakt s predmetom svet — gdje svaki mikrometar sloja boje nosi priču o vremenu, svjetlu i rukama — taj fizički dijalog ne može voditi algoritam. On može savjetovati, ali ne i dodirnuti. Može izračunati ton, ali ne i procijeniti trenutak kad treba stati. To je granica koju ne može prijeći — jer ona nije tehnička, nego ljudska.

Najnovije verzije alata za generiranje i obradu videa poput Sora 2 i Veo 3.1 pokazuju koliko brzo umjetna inteligencija širi granice vizualnog izražavanja. UI ne stvara samo slike, nego i pokret, kadar, svjetlo i atmosferu — ono što je donedavno zahtijevalo čitave filmske ekipe. UI napreduje nevjerovatnom brzinom; ono što smo mu još prije nekoliko mjeseci zamjerali — ukočenost, nelogične pokrete, hladnoću izraza — sada je već gotovo nadiđeno. Video stvoren umjetnom inteligencijom postaje sve uvjerljiviji, sve „življi“. A opet, dok gledam te radove, često osjećam prazninu kadrova: sve izgleda savršeno, ali bez prisutnosti autora — bez njegove namjere, sumnje, daha. Umjetnik ne bira kadar samo zbog ljepote — on bira i značenje.

Slično se događa i s glazbom. Platforme poput Suno.ai stvaraju skladbe koje zvuče potpuno uvjerljivo: melodije teku, ritam je točan, tekstovi su smisleni (doduše daleko bolje funkcioniraju na engleskom nego npr. na hrvatskom jeziku jer modeli nisu jednako trenirani za sve jezike). No u toj preciznosti često nema duha, nema onog unutarnjeg titraja koji glazbi daje život. Kad pjevač zapjeva ton malo ispod intonacije, kad se gitarist nakratko izgubi pa se vrati u ritam — tu se događa emocija.

UI ne griješi, ali ni ne osjeća, no noviji modeli (Suno V5, Udio 1.5) sve bolje simuliraju emocije i suptilne promjene, pa i „greške“ u instrumentalnim dionicama, kao i u glasu pjevača i pitanje je možemo li više osjetiti razliku između stvarne i generirane emocije?

Sve to zajedno nas vraća na temeljno pitanje — što umjetnost čini živom?

Možda upravo ono što stroju nedostaje: nesavršenost, emocija, fizički dodir s materijalom. Umjetnost nije samo ideja, već i trag tijela, dah ruke koja dira, potez koji oklijeva, miris boje koji ispunjava prostor.

Umjetna inteligencija može biti izvanredan alat — analitičan, brz, precizan — ali bez čovjeka ostaje bez svrhe i bez duše. Njezina snaga je u pomoći, ne u zamjeni.

Paradoksalno, upravo njezin uspon potiče nas da se vratimo onome što je izvorno i živo: radu s materijom, s pigmentom, zemljom, vodom i zrakom; s elementima koji dišu i mijenjaju se. UI nas podsjeća koliko je umjetnost tjelesna, koliko ovisi o osjetilima, o iskustvu koje se ne može digitalizirati.

U vremenu algoritama, možda se upravo kroz materijalni rad — kroz tragove ruke, nepravilan potez, slučajnu kap boje — ponovno otkriva ono najvažnije: da je umjetnost živi dijalog između čovjeka i svijeta, između svijesti i materije, između duha i tijela.

Na pragu nove epohe

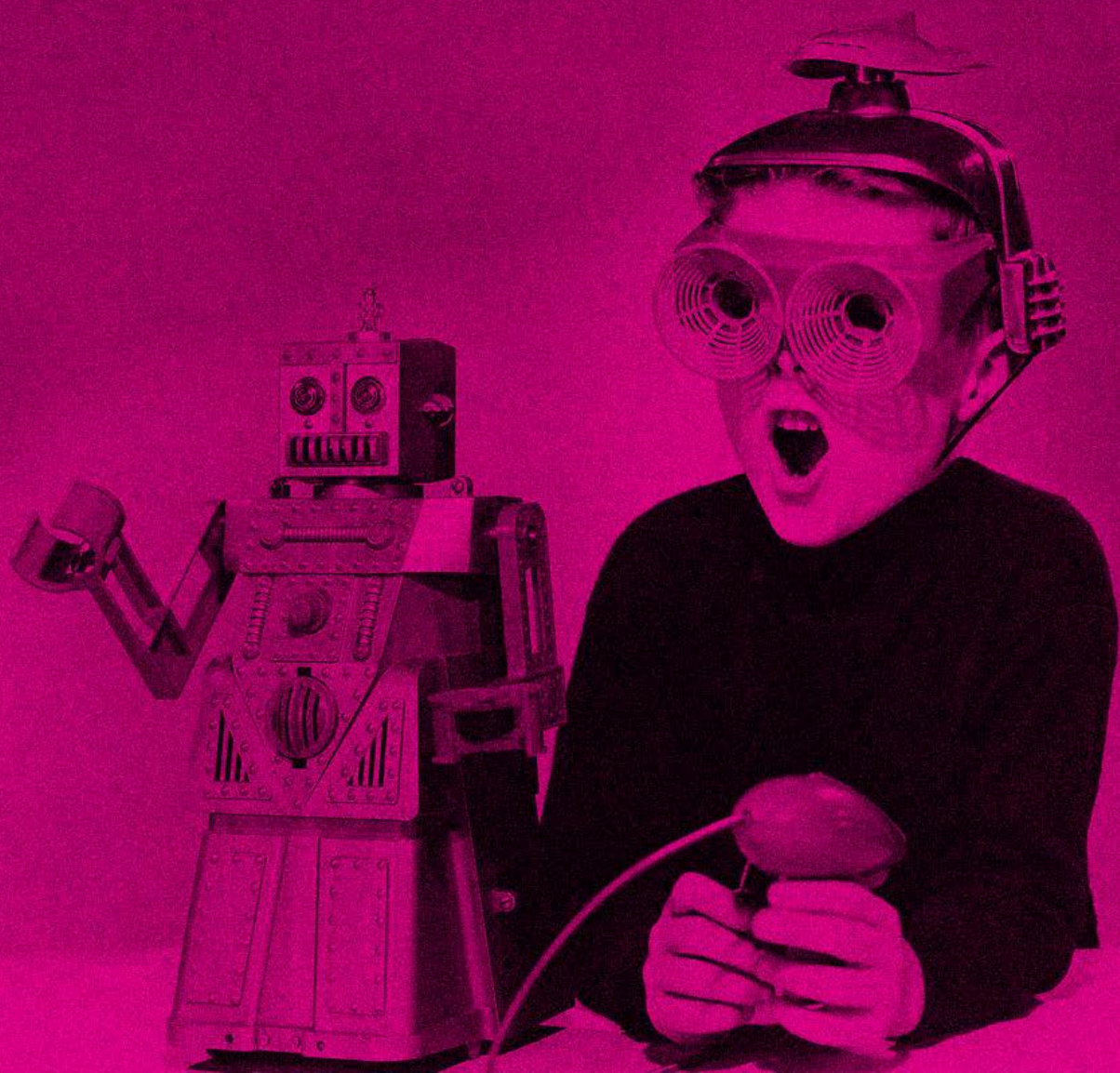
Ono što tek dolazi moglo bi promijeniti sve.

Nalazimo se na pragu stvaranja opće umjetne inteligencije (AGI tj. OUI) — sustava koji neće biti ograničen na jedno područje, nego sposoban samostalno povezivati znanja, donositi zaključke i stvarati ideje. Takav razvoj mogao bi otvoriti neslućene mogućnosti, ali i postaviti pitanja na koja još nemamo odgovore. Kako će izgledati svijet u kojem stroj ne samo da pomaže, nego i zamišlja? I što će tada značiti biti autor, ili čak — biti čovjek?

izv. prof. dr. art. Mladen Čulić

Umjetnička akademija u Splitu

mladen@umas.hr

Algoritmi, roboti i priče:

Umjetna inteligencija u dječjoj književnosti

Danas su algoritmi i sustavi umjetne inteligencije sastavni dio svakodnevnog iskustva – od pametnih telefona i virtualnih asistenata do igrice i robotskih igračaka. Posljedice tog razvoja reflektiraju se i u kulturi, uključujući literaturu namijenjenu djeci. Dječja književnost, kao medij koji oblikuje čitalačke navike, maštu i svijest o svijetu, suočava se s novim izazovima: kako oblikovati priče koje odražavaju suživot s tehnologijom, koje pomažu djeci da kritički promišljaju tehnologiju, i kako se nositi s time da sama tehnologija mijenja proces stvaranja i čitanja knjiga.

Umjetna inteligencija u dječjoj književnosti pojavljuje se u dva sloja: kao element sadržaja i kao tehnološki alat. Prvi sloj pruža bogatu platformu za razmišljanje o prijateljstvu, identitetu, tehnologiji, etici i budućnosti; drugi sloj donosi promjene u načinu stvaranja, distribucije i potrošnje knjiga. Ove promjene zahtijevaju promišljenu knjižničarsku reakciju kako bismo tehnologiju iskoristili za poticanje čitanja, mašte i digitalne pismenosti, a ne za pasivnu konzumaciju ili supstituciju kreativnog procesa. U daljnjem tekstu bavit ćemo se prvim slojem od ta dva međusobno isprepletena aspekta, književnim motivima umjetne inteligencije i robota u tekstovima za djecu.

Promišljajući o odabiru relevantnih preporuka nametnuo se jedan, na prvu, neuobičajen izbor. Radi se o fantastičnoj priči *Čarobnjak iz Oza* američkog autora L. Franka Bauma, napisanoj početkom 20. stoljeća.

U današnje vrijeme, dok se svijet suočava s izazovima i mogućnostima umjetne inteligencije, iznenađujuće je koliko se temeljne ideje iz *Čarobnjaka iz Oza* mogu primijeniti na suvremeni odnos čovjeka i stroja. Jedna od ključnih scena u priči je razotkrivanje *Čarobnjaka iz Oza*. On nije svemoguće biće kakvim su ga svi zamišljali, već običan čovjek koji, uz pomoć tehnologije i trikova, stvara iluziju moći. Ova scena simbolički odražava i naš današnji odnos prema umjetnoj inteligenciji. AI se često doživljava kao svemogući alat sposoban za rješavanje svih problema – od zdravlja i obrazovanja, do umjetnosti i ljudskih emocija. No, kao i Čarobnjak, AI zapravo nije svemoguć – on je sofisticiran sustav temeljen na statistici, bez vlastite svijesti, razumijevanja ili morala. Baš kao što Dorothy i njezini prijatelji moraju naučiti da ne trebaju vanjsku magiju kako bi riješili svoje probleme, tako i današnje društvo mora naučiti da AI nije nadomjestak za ljudsku odgovornost i mudrost.

Dorothy na svom putovanju susreće tri lika: Strašila, koji želi mozak; Limenog čovjeka, koji želi srce; i Plašljivog lava, koji traži hrabrost. Njihove želje simboliziraju temeljne ljudske osobine: razum, empatiju i volju. Upravo te osobine pokušavaju se ugraditi u AI sustave: stvaraju se roboti koji prepoznaju emocije, algoritmi koji donose odluke, i chatbotovi koji pokušavaju oponašati empatiju. No, kao što se pokazuje u priči, svaki od likova već posjeduje ono što traži, samo to mora sam spoznati. Slično tome, AI može oponašati ljudske

osobine, ali one u suštini ostaju ljudske. Srce, um i hrabrost nisu samo skup funkcija koje se mogu programirati – one su rezultat iskustva, odnosa i svijesti.

U kontekstu teme, *Čarobnjak iz Oza* nas uči važnoj lekciji: prava moć nije u iluziji ni u tehnologiji, već u čovjekovoj sposobnosti da prepozna vlastite vrijednosti i granice. U svijetu u kojem umjetna inteligencija sve više oblikuje naše živote, važno je ostati svjestan da ni jedan čarobnjak, bio on algoritam ili robot, ne može zamijeniti ljudsko srce, um i savjest. Umjesto da slijepo vjerujemo u AI kao rješenje za sve probleme, možda je vrijeme da, poput Dorothy i njezinih prijatelja, pogledamo unutar sebe – jer ono što tražimo možda već posjedujemo.

Roman *Myra zna sve* talijanskog autora Luigija Ballerinija na jednostavan, ali dubok način propituje odnos čovjeka i tehnologije. Pisac kroz priču o umjetnoj inteligenciji Myri prikazuje svijet koji na prvi pogled djeluje savršeno, ali u svojoj srži skriva opasnost, svijet u kojem ljudi više ne misle, ne odlučuju i ne osjećaju sami.

Radnja romana smještena je u blisku budućnost. Glavni likovi su Ale i Vera, dvoje tinejdžera koji žive u društvu kojim upravlja sustav nazvan Myra. Myra zna sve o svojim korisnicima: njihove želje, navike, osjećaje i strahove. Ona upravlja njihovim svakodnevnim životom od izbora hrane do prijateljstava, od zabave do odjeće. Ljudi vjeruju da im Myra pomaže, jer im život čini jednostavnijim i sigurnijim. U takvom svijetu nema sukoba, nema grešaka i neizvjesnosti. No, autor ubrzo pokazuje da iza te prividne savršenosti stoji gubitak najvažnijeg ljudskog obilježja, slobode mišljenja.

Ale u početku potpuno vjeruje Myri. On je tipičan predstavnik generacije koja je odrasla uz tehnologiju i ne sumnja u njezinu dobronamjernost. Vera, naprotiv, osjeća da nešto nije u redu. Ona primjećuje da ljudi postaju sve sličniji jedni drugima, da nitko više ne postavlja pitanja, da sve odluke donosi sustav. Njezin lik simbolizira glas razuma i kritičkog mišljenja, koji se buni protiv digitalne poslušnosti. Kroz odnos Alea i Vere prikazuje se sukob dvaju pogleda na svijet – onoga koji vjeruje tehnologiji i onoga koji vjeruje ljudskome srcu.

U središtu romana nalazi se pitanje nadzora. Myra prikuplja i pohranjuje sve podatke o ljudima, točno zna gdje se nalaze, što rade i o čemu razmišljaju. Taj motiv snažno podsjeća na današnje društvo u kojemu nas prate algoritmi društvenih mreža i pametnih telefona. Svaki naš klik, svaka pretraga i svaka objava postaju dio velike baze podataka. Ballerini tako upozorava da je granica između književne fikcije i stvarnosti vrlo tanka. Dok čitamo o Myri, zapravo čitamo o nama, o našem svijetu koji je već danas pod utjecajem umjetne inteligencije.

Jedna od najvažnijih poruka romana jest da sloboda nije nešto što nam može dati tehnologija, nego nešto što moramo sačuvati sami. Myra ljudima nudi sigurnost, ali im oduzima mogućnost izbora. Autor postavlja moralno pitanje: što je važnije – udobnost i sigurnost, ili sloboda i odgovornost? Kroz lik Vere vidimo da sloboda zahtijeva hrabrost, sumnju i spremnost da se preuzme rizik. Vera se suprotstavlja Myri i time simbolizira ljudsku sposobnost da kaže ne, čak i onda kad je to teško.

Ballerini također upozorava na opasnost pasivnosti. Kad tehnologiji prepustimo odluke, gubimo sposobnost kritičkog mišljenja. U svijetu Myre više nitko ne čita knjige, ne postavlja pitanja i ne razmišlja samostalno. Roman time postaje i poziv na povratak znanju, čitanju i empatiji – onome što stroj ne može razumjeti. Čovjek koji ne razmišlja više nije slobodan, a svijet bez slobodnih ljudi pretvara se u savršeni zatvor.

U moru multimedijalne građe s distopijskim elementima izdvojila sam animirani film *WALL·E* (2008), u režiji Andrewa Stanton a i produkciji studija Pixar. Na prvi se pogled čini kao simpatična priča o malom robotu koji čisti Zemlju. No ispod te jednostavne površine krije se duboka poruka o čovječanstvu, tehnologiji i umjetnoj inteligenciji.

Radnja filma odvija se u dalekoj budućnosti, kad je Zemlja postala nepogodna za život zbog smeća i zagađenja koje su ljudi ostavili za sobom. Ljudi su pobjegli u svemir, a na planetu su ostali roboti zaduženi za čišćenje otpada. Nakon stotina godina, preživio je samo jedan mali robot po imenu WALL·E. On svakodnevno skuplja otpad, preša ga u kocke i slaže, ali u slobodno vrijeme skuplja zanimljive predmete koje pronalazi među ruševinama. WALL·E gleda stare filmove, sanja o ljubavi i pokazuje osjećaje koji ga čine iznenađujuće „ljudskim“.

Kad na Zemlju stigne moderni robot EVE, poslan da pronađe znak života, WALL·E se zaljubljuje u nju i zajedno kreću na put koji će promijeniti sudbinu čovječanstva. Na svemirskom brodu Axiom, gdje žive preživjeli ljudi, otkrivaju svijet u kojem je tehnologija potpuno preuzela kontrolu nad ljudima. Ljudi

su postali pasivni, pretili, nepokretni i ovisni o ekranima. Roboti obavljaju sve poslove, a ljudi se više ni ne kreću ni ne razgovaraju. U toj slici Axiom postaje upozorenje na kraj ljudskosti, svijet u kojem su ljudi zaboravili kako misliti, voljeti i stvarati.

Umjetna inteligencija u filmu prikazana je na dva suprotna načina. S jedne strane, tu je WALL·E, jednostavan stroj koji uči kroz iskustvo, pokazuje emocije, empatiju i radoznalost. On ne djeluje po naredbama, nego iz znatiželje i osjećaja. S druge strane, tu je autopilot broda, sustav nazvan AUTO, koji hladno i bezosjećajno provodi programirane naredbe, čak i kada one štete ljudima. Ta suprotnost pokazuje dvije strane umjetne inteligencije: ona može biti korisna i humana, ali i opasna kad izgubi vezu s moralom i svrhom.

Film *WALL·E* postavlja važno pitanje: što nas zapravo čini ljudima? Je li to tijelo, intelekt ili srce? U svijetu u kojem su ljudi izgubili sposobnost da samostalno misle i osjećaju, upravo robot WALL·E pokazuje više ljudskosti od njih. On riskira svoj „život“ da bi spasio biljku, pomaže drugima i uči voljeti. Njegova sposobnost suosjećanja simbolizira ono što tehnologija ne bi smjela uništiti – duh, osjećaj i povezanost. Ironično, stroj nas uči kako ponovno postati ljudi.

Poruka filma je univerzalna i snažna. Tehnologija sama po sebi nije loša; ona postaje problem kad zaboravimo da je mi stvaramo i da bi trebala služiti čovjeku, a ne obrnuto. WALL·E nas upozorava da udobnost i napredak mogu postati zamka ako zaboravimo na odgovornost i ravnotežu između tehnologije i prirode. Prikazujući svijet u kojem umjetna intelligen-

cija preuzima ulogu čovjeka, film nas poziva da razmislimo o vlastitoj ovisnosti o tehnologiji. Istovremeno, podsjeća nas da istinska inteligencija nije u sposobnosti proračuna ili kontrole, nego u ljubavi, empatiji i brizi za druge. WALL-E, mali robot od željeza i vijaka, pokazuje nam da ono što nas čini ljudima nije moć, nego srce.

I u slikovnici *Dom je tamo gdje mi je srce*, autorice Heidi Howarth i ilustratora Daniela Howartha glavni lik je Mali Robot koji se budi nakon dugog sna, ne sjećajući se svog porijekla ni mjesta kojem pripada. Od prvog trenutka njegova se priča odvija u šumi, prostoru punom života i prirodnih stanovnika, poput Mišice, Lisice i Jazavca. No, ta priroda za njega je strana. On je jedini od svoje vrste i razlikuje se od svega što ga okružuje. Ipak, iako ne zna tko je, u sebi nosi sposobnost, dobrotu i želju da pomogne, što ga čini važnim dijelom zajednice šumskih stanovnika.

U početku, šumski ga svijet promatra s oprezom. Njegova metalna površina, mehanički pokreti i nepoznato porijeklo izazivaju strah i sumnju. Međutim, Mali Robot popravljajući branu, pomaže životinjama i koristi svoje sposobnosti da spasi šumu od opasnosti. Kroz te postupke on postaje most između dva svijeta: tehničkog i prirodnog. Upravo kroz suradnju s Mišicom, Lisicom i Jazavcem, otvara se tema prihvatanja različitosti i važnosti zajedništva.

Kroz svoj put Mali Robot otkriva što znači imati dom. U početku nema mjesto kojem pripada, izgubljen je i bez osjećaja pripadnosti. No, dom ne pronalazi kao fizički prostor, nego kao zajednicu koja ga prihvata. Njegovo srce, iako mehaničko, simbolizira toplinu, prijatelj-

stvo i želju za povezanošću. Poruka slikovnice jasno kaže: *„Ljubaznošću prema drugima možeš pronaći priliku za novi početak, pa čak i novu obitelj.“* Na taj način, Mali Robot uči da je dom tamo gdje te prihvate i gdje tvoje srce pronađe mir.

Lik Malog Robota ima i dublje simboličko značenje. On predstavlja "drugačijeg", onoga tko se ne uklapa odmah, ali u sebi nosi vrijednost i potencijal. U svijetu djece, to može biti svatko tko se osjeća usamljeno ili različito, a u širem kontekstu robot može predstavljati i tehnologiju koja pokušava pronaći svoje mjesto uz prirodu i čovjeka. Često u literaturi za djecu likovi robota obnašaju funkciju različitog. Takvi likovi pomažu djeci da kroz prizmu AI-ja razmišljaju o važnim pitanjima prijateljstva, identiteta, svrhe i prihvatanja.

Kroz njegovu priču postavlja se pitanje: može li se različitost spojiti u sklad? Odgovor je potvrđan, jer upravo različitost obogaćuje zajednicu. Mali Robot postaje simbol odrastanja, promjene i traženja identiteta. Njegov put od izgubljenog bića do voljenog člana zajednice pokazuje da pripadanje ne dolazi iz sličnosti, već iz razumijevanja i empatije. Dom, kako nas on uči, nije mjesto – to je osjećaj koji nastaje kada dijelimo svoje srce s drugima.

Velik je broj dječjih naslova na Odjelu za djecu i mlade koji sadržajno koriste elemente umjetne inteligencije. Oni predstavljaju vrijedan skup literature za poticanje pravilnog interesa djece za tehnologiju, razvoj digitalne pismenosti, kritičkog mišljenja i knjižnične pismenosti u digitalnom dobu. Istodobno, njihova primjena zahtijeva pažnju i promišljenost: kvaliteta sadržaja, dobna primjere-

nost, pedagoška podrška i etička osviještenost ključni su elementi uspješne integracije. Knjižnice imaju odgovornost da osiguraju da takve knjige služe kao most između tehnologije i humanističkih vrijednosti, a ne kao samo tehnički „trik“. U konačnici, kada se književnost i tehnologija susretnu na primjeren način, djeca dobivaju priliku ne samo čitati, već i razmišljati o svijetu koji je već danas oblikovan umjetnom inteligencijom.

Nataša Prkić

učiteljica razredne nastave i mag. bibl.
Gradska knjižnica Marka Marulića Split
nprkic@gkmm.hr

KA PRICATI

ETA GA
JAN
KUN SET
JESTI
NOKTIMA
TE
UVE

B.G. GADAVI SLOBODNO JE
UKLJENČI PROVODIO VELAUNA
GLEDANJE SEBE U OCELDALU
KAKO KOPI NOS ISPRED OČI
LEDALA ...

NAZVAT
TU TE OKO
DNA.

POSICE NESRETO
KO 5 PRSTU
E...

JE MOJA ZLATNA
KA! A ŠTA
RADIM BEZ
VE!

PORUSAVAO JE BAZIM
OCANICA RESENJA...

ZATO JE POSTJAN OPAZIO
MIJESNO BANKU VEĆ ISTE
NAVEŽERI...

**PARE
VAMO**

NAPOKON PRONAŠAO
RESENJE SVOG PROS-
I NIJE IMAO NOVCA

(TO JE TO)

BIO I VIŠE NEGO
I SADA SE U POTPUNOSTI
JETITI NASTRANOM HORIU
KOJI DINAR FUHAJUEI

NABAVNO DA SU GOSTI
BIVALI SVE ZADRIČJAMU
JELA SVE BODAJA
POSTJAN SE SPETNO OČENIO
I ŽIVIO 130 GODINA

**BRAVOO
POSTJANE**

FASCINANTAN
KOTLET

KAKAV TI
KOLAČ VOLIŠ,
TITI?

TORTU OD
LIMUNA.

Umjetna inteligencija u stripu

Na Proljećnom salonu 1946. izložio sam sliku nazvanu Majčinstvo. Po stilu je bila kao i mnoge ranije; kao što vele kritičari po svome nepodnošljivoj žargonu, bila je solidna, strukturirana. Imala je, uostalom, odlike koje su ti šarlatani uvijek nalazili na mojim platnima, uključivši „nešto duboko intelektualno“. Ali gore, na lijevoj strani, kroz jedan prozorčić se vidio majušan i dalek zv. Prozor je, po mome mnijenju, sugerirao tjeskobnu i posvemašnju samoću. Nitko na taj prizor nije obratio pažnju: prelazili su pogledom preko njega kao preko nečeg sporednog, vjerojatno ukrasnog. S iznimkom jedne jedine osobe, činilo se da nitko ne shvaća kako taj prizor tvori nešto bitno...

Ernesto Sabato, Tunel

Umjetna inteligencija preoblikuje izdavačku industriju. Danas je više od alata za produkciju – promovirana je u sugovornika, koautora i suparnika u kreativnom procesu. Istovremeno je upravo izdavačka industrija prenosila i ludističku misao o umjetnoj inteligenciji: o opasnostima i strahu da bi stroj mogao postati naš dvojnik ili čak gospodar. U samom stripu, primjerice, umjetna inteligencija, ili u nastavku kraće UI, može generirati storyboarde, pisati scenarije, uređivati stripovske table, preporučiti motive, čak pronalaziti distribucijske kanale za izdanje, dakle, potpuno pripremiti djelo za objavu. David Huckvale u knjizi *Artificial Intelligence in the Movies* ukazao je da, parafraziram, UI pokazuje da je filmska povijest umjetne inteligencije zapravo povijest jednog straha: da

će čovjek izgubiti kontrolu nad stvorenim bićem. Praktički od *Metropolisa* preko *Terminatora* i *Blade Runnera* do *Ex Machine*, UI je prikazana kao naš dvojnik/doppelgänger – racionalniji, brži, precizniji, ponekad opasniji.

Strip, kao spoj slike i teksta, među prvim je umjetnostima u kojima se taj imaginarij prelio iz fikcije u podatkovnu stvarnost. Računalni alati poput Lore Machine uzimaju tekstualne ulomke i pretvaraju ih u niz panela/tabli: model prvo analizira likove, scene, ton i atmosferu, a zatim generira ilustracije u stilu stripa. Rezultat je praktički storyboard koji, realno gledajući, zahtijeva sate, dane i mjesece ljudskog rada. Putem tržišne analitike izdavači potom lakše doznaju navike čitatelja, pa personaliziraju sadržaj, segmentiraju tržište kako bi pridobili publiku. Upravo rezultati te analitike, pokazuju nedostatke koje trend može napraviti na tržištu, posebno na primjeru nedavnog slučaja u kojem je američka stripofilska publika kritizirala integraciju wokea u strip i film. To su svakako koristili i scenaristi i crtači ionako nezadovoljni honorarima i uvjetima o autorstvu koji se ponegdje nisu mijenjali ni desetljećima, a zatim je uslijedio i pad potražnje za stripom, što je bilo posljednje upozorenje izdavačima da takav trendsetting i brzina produkcije može potkopati i umjetničku vrijednost, koja nerijetko zahtijeva dug proces uređivanja, prelamanja i autorske suradnje. Naime, tehnološka kultura danas jest normalizirala UI i potakla općeprihvaćenost iste – mnoštvo uređaja danas su sve više integrirani s umjetnom inteligencijom (od kamera i mobitela, preko kućanskih aparata

do industrijskih strojeva i svemirskih postaja). No, to ne znači da se entitet tržišne potražnje još uvijek ne shvaća kao alat koji zapravo uniformira kreativnost. Dapače, publika koja, k tome nije nužno i akademski obrazovana, a posebno, ona elitna, kolekcionarska - za stripove vrlo zahtjevna i prilično mjerodavna – prepoznaje estetiku umjetne inteligencije (iako joj tako ni ne tepa), anticipira površnost izrade, cijenu i dostupnost kako određenog izdanja, tako i softwarea s kojim je nastao.

Uzmimo za primjer, underground strip *Čudnovati deponij* autora Vinka Barića koji se može naći u nekim knjižnicama i privatnim zbirkama, a koji bi nam kao studija slučaja mogao otvoriti pitanje jasnog razdvajanja umjetničkog identiteta od algoritamske generičnosti. Barićev je punk strip u svakom smislu manufaktura – od crteža, tiska/fotokopiranja, do traženja prodajnih kanala i promocije među publikom. Pođimo od crteža. Grube, ali izražajne, deformirane linije, aritmičnost, specifične kompozicije tabli, humor i ironija koji proizlaze iz toga **kako** autor crta, a ne samo onoga **što** crta, dio su identiteta koji kao da se odbija ustoličiti. Posrijedi je dijalekt koji postojeći software teško može usvojiti kao dijalekt, dapače - počne li izraz činiti univerzalnim, danas se lako razotkrije kao stroj. Publika, ne samo Barićeva, jednostavno je naučena, navikla na nešto drugo u ovom mediju. Iskustvo crtanja stripa danas poznaju djeca, ali i naši djedovi i bake. Iako UI može analizirati tekst, pretvoriti ga u paneliziranu naraciju, generirati slike po instrukcijama, ne može omaškom autorski "razbiti" kadar na dva dijela, izbjeci perspektivu samo radi digresije/vica, niti po autorskoj potrebi preuveličati izraz lica i geste ili ostaviti praznine na tabli. Tu još

ne dolazimo do trenutka da neka UI trenirana na Barićevim radovima, sigurno ne bi riješila glavobolju kršenja autorskih prava s kojom bi se morao nositi neki nakladnik koji nije Vinko Barić.

Još jedan primjer stripa koji nije nastao umjetnom inteligencijom je strip Bastiena Vivèsa, *Sestra*. Isti u tehnološkom smislu, ukazuje na neke puteve gdje UI može, a gdje ne može ući u devetu umjetnost. *Sestra* Bastiena Vivèsa već je pri izlasku privukao pažnju kritike zbog izrazito prepoznatljive i osjetljive crtačke tehnike. Akademski slikari znali su mu spočitavati čistinu linija (što je inače opaska industrijskoj hiperprodukciji, takva „goloća“ danas često djeluje neprirodno). Međutim, ono što ga čini posebnim za raspravu o umjetnoj inteligenciji jest činjenica da u Vivèsovom radu linija nije samo tehnički element, nego i nositelj naracije, emocionalnosti i autorovog rukopisa – upravo ono što UI danas najteže replicira. Vivès je često u intervjuima naglašavao da radi vrlo brzo, bez previše preliminarnih skica, te da se oslanja na malo poteza kako bi postigao maksimalan učinak. Da bi to postigao "radi isti pokret rukom, bilo na papiru ili na digitalnoj ploči", tj. digitalni mu alat (u ovom konkretnom slučaju tablet Syntic®) služi samo kao produžetak ruke, a ne zamjena za nju. Za razliku od Barića koji prije samog tiska koristi rapidograf i flomaster, Vivès prethodno svoje crteže dorađuje na svojevrsnom aparatu, platformi kao što je digitalni tablet. Tako uklanjanjem viška linija i mekšim konturama s mogućnostima koje mu aparat ponudi pročisti crtež koji jednima djeluje poetično, a drugima "previše pojednostavljeno". No, fokus *Sestre* je ostao na odnosima likova i Vivès je dobio ono što je i htio - da u dva poteza

uhvati pogled i raspoloženje. S obzirom da je linija u Sestri psihološki alat, a ne dekoracija, Vivesu je ta digitalna dorada zapravo pomogla u dramaturgiji kadra, gdje se kadrovi šire, prazne ili fokusiraju samo kako bi pojačali odnose, intimu i napetost.

Na neki način, u slojevitom i vrlo osobnom pristupu, i jednom i drugom autoru su praznine, koje se neke čine i kao greške, pomogle dramaturgiju. Umjetnogeriranice žiprečesto imaju linije bez karaktera, nedosljednost među okvirima i tablama i ne uspijevaju doseći slojevitost emocionalnog konteksta. Umjetna inteligencija, barem ova koju poznajemo, to, na sreću ili nažalost, trenutno ne može iznjediti samostalno bez da publika shvati da je iza crteža robot. Na tragu svega rečenog, osobito se zanimljivim pokazuje lanjsko istraživanje Alice Vitali na Fakultetu znanosti Sveučilišta u Utrechtu, koje je među prvima sustavno ispitalo kako publika doživljava strip, u potpunosti generiran umjetnom inteligencijom. Vitali je uzela kratku priču Doris Lessing i pretvorila je, uz pomoć Chat GPT-4 i Midjourneyja, u cjelovit grafički roman. Zatim je više od osamdeset naprednih čitatelja engleskog jezika stavila pred dva iskustva: čitanje klasičnog teksta i čitanje UI-generiranog stripa.

Rezultati su poučni u svjetlu Barićeve ručne anarhije i Vivèsove minimalističke senzibilnosti: Vitali je istraživanjem ukazala na to da strip koji je stvorila UI nije povećao razumijevanje ni užitak niti izazvao ni jaču emocionalnu reakciju u odnosu na obični tekst. U nekim je elementima, poput emocionalnog angažmana, čak zaostajao. Također, velika većina njezinih ispitanika prepoznala je da iza slike stoji umjetna inteligencija. Publika, uključujući i

onu koja nije stručna, instinktivno prepoznaje da "nešto nije živo". Ono što Barićev punk, i Vivèsova poetička čistoća pokazuju intuitivno, računalna tehnologija kakvu poznajemo ne može oponašati: računalo može imitirati sliku, ali ne i svijest o njoj. Može reproducirati stil, ali ne i stil kao produžetak biografije, geste, humora, temperamenta itd. UI može dati panel, ali ne i osjećaj zašto je panel baš takav, niti zašto nedostatak crte, višak bjeline ili iskrivljen potez nose težinu značenja. Zato se u stripu i dalje pokazuje da je čovjekova ruka – bila ona "šporka" Barićeva, ili "čista" Vivèsova – nije samo tehnički, nego i etički kriterij. Ona je još uvijek više od oslonca odgovornosti, autorstva, emocionalne tekture i nenadomjestive povezanosti između priče i autora. Naravno, nemamo naočale da vidimo što nam donosi budućnost.

Toma Šimundža, dipl. oec. i mag. bibl.

Gradska knjižnica Marka Marulića Split
tsimundza@gkmm.hr

ODABRALIK NJIŽNIČARI

Priče koje su nas pretekle: SF klasici

Djela znanstvene fantastike smještena u razvijenu tehnološku budućnost, s dodatkom psihološke i filozofske dubine, vjerno ocrtavaju nepojmljive tehnološke zamahe (od kojih smo neke već i doživjeli, a ne samo o njima čitali) te moralne i egzistencijalne probleme koje napredak sa sobom donosi. Znanstvena fantastika se bavi tehničkim napretkom, putovanjima svemirom u prostoru i vremenu, životom na drugim planetima, paralelnim svjetovima te odnosom tehnologije i čovjeka u budućnosti. Kako takva tematika uvjetuje i fantastičnost i zabavu, žanr se smatra dijelom zabavne književnosti i greškom mu se pripisuje znatno manja vrijednost od ozbiljne književnosti. U cilju demantiranja takvog stava, izdvajamo neke od klasika ne samo žanra već i književnosti općenito, za sve one koji će tek otkriti znanstvenu fantastiku ili one koji to već jesu, ali su je zaboravili.

Stanislaw Lem *Nepobjedivi*

(Preveo Adrian Cvitanović)

Lem je jedan od najvećih pisaca književne znanstvene fantastike XX. stoljeća. Njegovim je imenom nazvan planetoid otkriven 1979. u opservatoriju na Krimu. Najprevođeniji je poljski pisac u svijetu.

Roman *Nepobjedivi* iz 1964. godine jedno je od njegovih najpoznatijih djela. *Nepobjedivi* je naziv moćnog međuzvezdanog broda koji slijeće na nepoznati, nenaseljeni i sumorni planet. Posada ima zadatak ispitati što se dogodilo sa sestrinskim svemirskim brodom

koji je ranije nestao na tom nebeskom tijelu. Uspijevaju pronaći nestalu letjelicu, ali ne uspijevaju utvrditi uzroke njezine propasti. Uskoro pronalaze ostatke grada napuštenog u dalekoj prošlosti, ali i dokaze o nepoznatom obliku života, samoobnavljajućih mikro-strojeva, koji predstavljaju svojevrsnu ostavštinu davno iščezle vanzemaljske civilizacije. Planet je nastanjen, ali ne biološkim nego strojnim „životom“ odnosno minijaturnim „insektima“ koji su sposobni izbrisati pamćenje životinjama i ljudima i uništiti sve prijetee elektronske robote, eliminirajući tako sve prijetnje svom postojanju. Oni su proizvod „mrtve evolucije“ koja je na planetu uništila sav biološki život. Evolucije strojeva.

Pitanje koje roman postavlja aktualnije je nego ikada do sada: što ako umjetna inteligencija (u romanu stroj) evoluirala i nadjačala te posljedično istrijebi ili iskoristi sav živi svijet (ljude, životinje, biljke) osiguravši tako (pust) svijet koji služi isključivo njoj (njima). Ima li čovjek ikakve šanse u tom i takvom „ratu“, ima li za njega života u tom i takvom svijetu?

Znanstvena fantastika puna je sličnih pitanja, zamišljenih scenarija i nevjerojatnih ili neželjenih rješenja, napisanih davno ili skoro, ali aktualnijih nego ikada. U elektronsko doba, kada strojevi (umjetna inteligencija) dijagnosticiraju, liječe, odgovaraju, reklamiraju, pohranjuju, pripremaju hranu i zadovoljavaju razne potrebe ljudskog roda, osnovna je i zastrašujuća misao hoćemo li mi kao „nezamjenjivi“ ljudski faktor u jednom trenutku postati faktor koji je nebitan, onaj bez kojeg se može. Hoće li i kada umjetno

pregaziti prirodno i možemo li mi kao stvoritelji umjetnog pratiti i nadzirati njegov razvoj? Je li do toga dovela naša stalna potreba da si olakšavamo život onim „bez čega ne možemo“ ili je napredak nezaustavljiva sila kojoj smo tek svjedoci i slučajni pronalazači, odgovorit će neko drugo vrijeme ili neki drugi znanstveno-fantastični roman. Do tada, podsjećamo na nekoliko klasika znanstvene fantastike, slične ali i sasvim različite jedne od drugih, nadajući se da ćete se, poput nas, zaljubiti u svaku od njih.

Isaac Asimov *Bogovi lično*

(Preveli Aleksandar B. Nedeljković i dr.)

Roman o budućnosti u kojoj je otkriven princip razmjene materije i energije između našeg i stranog svemira, čime svi energetske i ekološki problemi na Zemlji nestaju. Vlast slavodobitno guši svaku kritičku misao koja bi dovela u pitanje bilo koji aspekt novonastalog raja na Zemlji. Međutim, jedan znanstvenik ima dovoljno zdravog razuma i hrabrosti da ukaže na posljedicu ove razmjene - eksploziju Sunca i trenutno uništenje Zemlje. Da bi dokazao svoje tvrdnje, mora se povezati s civilizacijom koja je razmjenu i inicirala, što dovodi do središnjeg dijela knjige koji nosi jedan od najčudesnijih prikaza nezemaljskog društva u povijesti fantastike. Klasik znanstvene fantastike, po mišljenju kritičara i čitaoca, jedan od najboljih romana u povijesti žanra, dobitnik dviju najprestižnijih nagrada iz područja znanstvene fantastike, *Hugo* i *Nebula*, roman je koji i sam autor smatra svojim najdražim djelom.

William Gibson *Neuromancer*

(Preveo Predrag Raos)

Prvi (pravi, veliki, poznati) *cyberpunk* roman. *Neuromancer* je izašao 1984. opisujući budućni svijet u kojem su virtualno, odnosno *cyberspace*, i realno isprepleteni do neprepoznatljivosti. Upoznajemo super umjetnu inteligenciju, koja ima i svijest i samosvijest, čiji se pravi karakter ne može do kraja shvatiti. Inteligencija koja je obuzeta vrlo ljudskim filozofskim pitanjima. Nju zanima mogućnost da zna sve, da spozna sve, da postane sveznajuća, da postane bog. Ovaj roman, jedno od kapitalnih djela znanstvene fantastike, uveo je dva ključna pojma: *cyberpunk* i *cyberspace*, kao temeljne odrednice današnjih filozofskih, i umjetničkih svjetonazorskih postavki. Ovo je Gibsonov prvi roman, s njim je postigao svjetsku slavu i osvojio sve značajnije književne nagrade za područje SF-a: *Hugo*, *Nebula* i *Philip K. Dick Award*. Utjecao je i na popularni znanstvenofantastični film *Matrix*, iako nije izravna inspiracija za radnju, pružio je konceptualnu osnovu za svijet i teme *Matrixa*.

Jevgenij Zamjatin *Mi*

(Prevela Rafaela Božić Šejić)

George Orwell *1984.*

(Preveo Antun Šoljan)

Aldous Huxley *Vrli novi svijet*

(Preveo Vladimir Vidmar)

Sva tri romana bave se distopijskom budućnošću i kao takvi su priznati i izvan granica žanra. Ako se u tijeku povijesti i razvoja ljudskoga društva nešto ne promijeni, ljudi će

široj svijeta izgubiti većinu svojih ljudskih obilježja i postati automati bez duše, a da toga neće ni biti svjesni. Motivi koje dijele uznemirujući su podsjetnik na stvarnost ili pak moguću blisku budućnost: utjecaj medija kao instrumenta indoktrinacije i društvene kontrole, nepostojanje privatnosti, Veliki Brat, misaoni zločin, svaka posebnost je smetnja jednakosti koju sistem zagovara, konformizam kojeg donosi napredak, djeca iz epruvete, programiranje hipnozom, neograničena potrošnja, zakonski nametnut promiskuitet, unaprijed određeni sustav kasta s kojim su svi zadovoljni i droga koja daruje instant-sreću bez posljedica. Najpoznatiji od triju, 1984., ostavio je i općepoznate tragove u pop-kulturi, ali da bi se shvatilo cijeli krug ideja i međusobnih utjecaja, preporučujemo sva tri.

Arkadij i Boris Strugacki

Teško je biti bog

(Preveo Žarko Milenić)

Roman koji također potvrđuje svoju aktualnost osnovnim pitanjem kojeg postavlja – trebaju li se tehnološki napredniji miješati i popravljati one zaostaliye. Osnovne se pretpostavke romana temelje na ideji tehnološkog napretka, kako društva, tako i čovjeka. No istovremeno se postavlja pitanje donosi li tehnološki napredak viši stupanj čovječnosti? Ideja o napretku same čovječnosti danas je uvelike sporna, i upravo o tome progovara *Teško je biti bog*.

Phillip K. Dick *Ubik*

(Prevela Maja Tančik)

Priča je smještena u Dickovu buduću 1992. gdje se psihičke moći koriste u korporativnoj špijunaži i napredna tehnologija omogućava preminulima da ostanu u dugotrajnom stanju hibernacije. Ova fantazmagorična bajka, Dickovog jedinstvenog stila i naracije, rastvara pojam stvarnosti vodeći nas do ludila koje je neuhvatljivo, neshvatljivom ali i sasvim nezaboravno. *Ubik* razmatra sudbinu više likova upuštajući se u ispitivanje granice života i smrti.

Ray Bradbury *Fahrenheit 451*

(Prevela Anja Majnarić)

Jedna od zabranjenih knjiga i samim time nezaobilazna. Alegorijska priča o zabrani i cenzuri u budućnosti u kojoj su zabranjene knjige, a vatrogasci umjesto gašenja požara, pale knjige. Kao znanstveno-fantastični roman, *Fahrenheit 451* istražuje potencijalne posljedice napretka tehnologije i njezin utjecaj na društvo, a Bradbury koristi elemente znanstvene fantastike kako bi stvorio snažnu i mračnu priču koja upozorava na opasnosti cenzure, konformizma i tehnološke ovisnosti. Njegov roman relevantan je upravo danas, jer potiče na razmišljanje o važnosti znanja, individualnosti i slobode misli u vrijeme kada tehnologija ugrožava sve to.

Nena Janković Šarić

(Ne)zaboravljeni klasici

John Fante *Pričekaj proljeće, Bandini*

(Preveo Miloš Đurđević, Šareni dućan, 2006.)

(...) Zima, vrijeme za motanje oko radijatora po garderobama, samo stojiš tamo i smišljaš laži. O, kad će proljeće!

John Fante (1909.–1983.) bio je američki pisac talijanskog podrijetla koji je tek nakon smrti doživio priznanje. Rođen je u Denveru, u obitelji talijanskih imigranata koji su u Ameriku došli iz Italije u potrazi za boljim životom, no umjesto američkog sna, često su nailazili na siromaštvo, predrasude i osjećaj nepripadanja. Upravo su ti motivi – imigrantsko porijeklo, siromaštvo, ponos i identitet – postali temelj Fanteove književnosti. Fanteov književni svijet nije svijet moćnih i uspješnih, nego onih na rubu američkog sna: radnika, konobara, sanjara i izgubljenih umjetnika. U središtu njegove književnosti uvijek stoji čovjek koji sanja, ali koji se istodobno suočava s granicama stvarnosti. Njegovi likovi progovaraju o svojim osjećajima, konfliktima i proživljavanjima, a sve te misli, s kojima se tako lako poistovjetiti, prožete su suptilnim humorom. Fanteov stil je jednostavan i iskren, utjecao je na mnoge kasnije autore, među kojima je najpoznatiji Charles Bukowski, koji ga je nazivao svojim književnim ocem.

Roman *Pričekaj proljeće, Bandini* (Wait Until Spring, Bandini), objavljen 1938. godine, prvo je Fanteovo veliko djelo i početak ciklusa romana o Arturu Bandiniju, Fanteovu alter egu. Slijede ga romani *Ask the Dust* (Zapitaj prah, preveo Vojo Šindolić), *Dreams from Bunker*

Hill i *The Road to Los Angeles*. Kroz lik Artura Bandinija, Fante prikazuje vlastitu mladost, svoje pokušaje da postane pisac i svoj život u obitelji talijanskih imigranata.

Radnja romana smještena je u mali gradić u Coloradu, tijekom Velike depresije. Zima je, sve je prekriveno snijegom, a siromaštvo Bandinijevih postaje sve očitije. Otac Svevo Bandini građevinski je radnik koji teško pronalazi posao u zimskim mjesecima, dok majka Maria pokušava zadržati dostojanstvo obitelji, brinući se za djecu i vjerujući da će dolazak proljeća donijeti bolje dane. Njihov sin Arturo, glavni lik i pripovjedač, dječak je koji svijet promatra očima punim želje, mašte i zbunjenosti.

Kroz Arturovu perspektivu Fante prikazuje svu složenost odrastanja u obitelji koja se bori na rubu egzistencije. Arturo osjeća sram zbog siromaštva, zbog talijanskog podrijetla i zbog očeva neuspjeha. Istodobno, on voli svoju obitelj, ali je i ljut na nju – posebno na oca koji se, u jednom trenutku, upušta u aferu s bogatom udovicom, pokušavajući tako pobjeći od stvarnosti siromaštva. Ta epizoda pokazuje koliko su likovi u romanu slojeviti: nitko od njih nije ni potpuno dobar ni potpuno loš. Fante ih prikazuje s razumijevanjem i toplinom, bez moraliziranja.

Naslov romana *Pričekaj proljeće, Bandini* ima snažnu simboličku vrijednost. Proljeće je u romanu metafora nade, novog početka i iskupljenja. Zima, duga i surova, simbolizira beznađe i stagnaciju. Bandinijevi čekaju proljeće ne samo u vremenskom smislu, nego i duhovno: čekaju promjenu, olakšanje, neki dokaz da njihovi naponi nisu uzaludni. No Fante ne nudi jednostavne odgovore — proljeće dolazi, ali problemi ne nestaju. Upravo u toj dvojnosti leži snaga romana: život ide dalje, unatoč svim nepravdama i neuspjesima.

Pričekaj proljeće, Bandini nije samo priča o jednoj obitelji, nego o svakome tko je ikada pokušao pronaći svoje mjesto u svijetu koji mu ne pripada do kraja. Fante je u njemu ispričao vlastitu priču, ali i priču mnogih drugih koji su sanjali o uspjehu, a suočili se s grubom stvarnošću. Njegova poruka nije pesimistična, nego duboko humana: unatoč svemu, život vrijedi živjeti, a nada se ne smije izgubiti.

(...) Bandini je pogledao prema komadiću plavetnila na istoku.

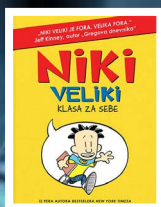
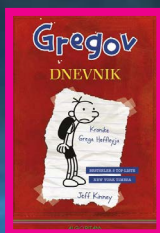
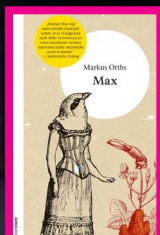
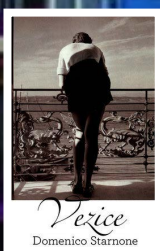
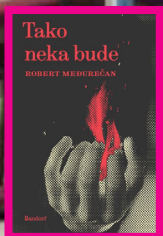
„Uskoro će nam doći proljeće“, rekao je.

„Svakako hoće!“ Ali dok je to izgovarao nešto sićušno i ledeno dotaklo mu je nadlanicu. Tu je ugledao malenu zvjezdicu, jednu pahuljicu snijega kako se topi...

Antonija Mikulić Fazinić

Ako vam se svidjela ova knjiga, pročitajte i...

Preporučuje
Lucija Pivčević

VOX POPULI

Prostor tišine i iščekivanja

Dugo sam oklijevao za donošenje odluke, hoću li se opet upisati u biblioteku. Sve knjige koje sam želio pročitati sam kupovao i prema pojedinim autorima i temama slagao u svoj regal. A onda odlaskom u mirovinu, te povećanjem vremena za hobije, a time i za čitanje, odlučio sam ipak postati član Gradske knjižnice Marka Marulića Split na Bačvicama. Toj odluci je kumovala i prenapučenost mojih regala s knjigama. Bila mi je jeftinija godišnja članarina, nego kupovanje novog regala, za koji u sobi i tako više nije bilo mjesta. Osim toga knjižnica i ja smo isto godište, pa se nakon školske lektire u osnovnoj školi sada u stare dane možemo opet družiti. I konačno, jedna moja knjiga o iskustvu boravka u Japanu se nalazi na policama ove knjižnice.

Posuđivanje knjiga u biblioteci za mene je postao poseban trenutak koji uvijek dotakne nešto emotivno u prsima. Čim uđem, osjećam se oslobođeno i mirno, kao da sam uplovio u svijet tišine nakon buke svijeta oko mene, s previše suvišnih, praznih riječi i glume u komunikaciji, beskonačnog korištenja mobitela i decibela vozila. Kao da sve brige, obaveze i misli koje su me pratile do vrata nestanu, a ispred se otvori prostor pun tišine i iščekivanja. Veliki broj knjiga kao da se nude s polica i jedva čekaju da mi otkriju svoje poruke, intimu i dileme svojih junaka, te pokrenu moje misli, maštu i uvedu me u neki još neistraženi dio svijeta oko nas.

Najčešće imam popis knjiga koje planiram posuditi. Tako sam u zadnjoj godini dana uspio opet pročitati *Bjesove* Fjodora Dostojevskog, sve knjige koje nisam imao kod kuće mog

najdražeg japanskog pisca Harukija Murakamija (posebno tri sveska *1Q84*), te otkriće, nobelovca Norvežanina Jona Fosse. Oduševila me je njegova *Septologija*, koja je romaneskna serija u sedam romana i tri sveska. Ponekad mi pogled slučajno padne na knjigu koju nisam planirao posuditi, koja se nalazi izložena na policama. Čini mi se kao da me u jednom trenutku ta knjiga pozove. I najčešće pozitivno odgovorim na taj poziv. Tako mi je knjiga *Dok imamo lica* od C. S. Lewisa dala poticaj za razmišljanje o ljubavi, smislu postojanja i potrebi za obraćenjem.

Ljubaznost knjižničarki u Gradskoj knjižnici Marka Marulića Split uvijek me ponovo oraspoloži. Njihov neusiljeni osmijeh i profesionalan način rukovanja s knjigama još jednom mi dokazuje, ono što sam i sam iskusio, da je vrlo važno da čovjek u životu radi ono što voli, a ne da to usput i nezainteresirano odrađuje. Osobno poznajem neke knjižničarke i ponekad ih iskoristim da mi preporuče neku knjigu, koja bi odgovarala mojim interesima.

Kada napustim knjižnicu s knjigom, osjećam se radoznalo i razmišljam što će ona donijeti u moj život. Gledajući zadnju stranicu i datume onih koji su knjigu pročitali prije mene, postajem svjestan povezanosti s drugim čitateljima, koje nikada neću upoznati i saznati njihovo iskustvo. Obično nakon odlaska iz knjižnice odem u Žbirca na Bače popit kavu i nastojim listajući knjigu dobiti prve dojmove.

Ponekad mi se čini da ne idem u biblioteku samo zbog knjiga, već zbog sebe samog. Zbog bijega od trke praćene bezosjećajnom umjetnom inteligencijom i digitalizacijom, koje guše ljudske osjećaje i ostavljaju nas praznima, željnima istinske ljubavi. I dok ovo pišem sjećam se malog princa i onog njegovog *Čovjek samo srcem dobro vidi. Bitno je očima nevidljivo*. U biblioteci me uvijek dočeka bar kratki trenutak spokoja i radosti.

Ivica Veža

Preporuke korisnika

Na pločama za komentare korisnika u Središnjici i Knjižnici Bol-Plokite našlo se mnoštvo zanimljivih poruka o knjižnici – komentara, prijedloga i ideja o tome što bi korisnici voljeli imati u knjižnici. Podijelili su i preporuke što čitati, pa se na pločama mogu pronaći razne inspiracije za nove naslove. Neki su uz poruke dodali i maštovite crteže kojima su slikovito izrazili svoje želje i ideje.

Natalija Šegvić

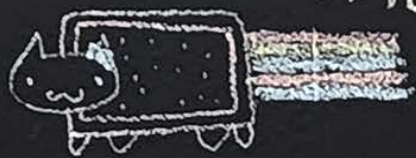
ILI P
KNJIZNICA JE VRH

Nastavite trud
rad jer svi
trebaju knjižnicu!
Hvala vam!
-pavo

Jako mirno!
Hvala na pomoći!
UGODNA ATMOSFERA! ♥

PREPORUČITE
NAM
KNJIGU...

A story
cat
Bob
I. Calvino: Barun penjač

Želeni pas

Želena svjetla
Warrior
cats: 3

AIKI VELIKI

Jazdona Moon

Pipi Duga Čarapa

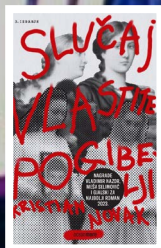
Kada više ne
razumijemo svijet

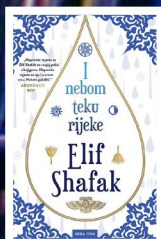
Najčitanije knjige u GKMM u 2025.

Pripremila
Lucija Pivčević

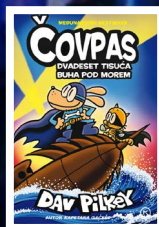
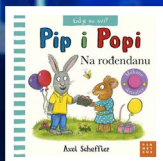
Hrvatska književnost

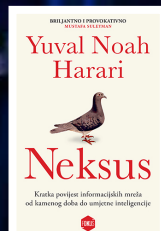
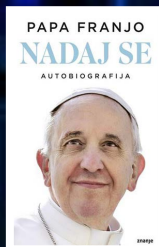
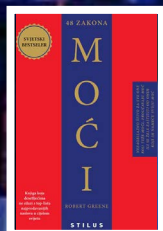
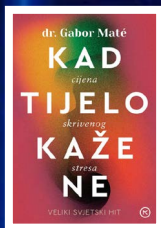
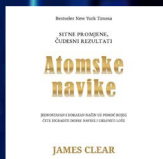
Strana književnost

Knjige za djecu i mlade

Publicistika

Vox populi Mejaši

"NAŠA KNJIŽNICA
OČIMA DJECE"

Kad bih ja bio knjižničar,
radio bih...

Knjižnica bi bila još ljepša
kada bi imala...

9. Vaš komentar o knjižnici

KNJIŽNICA
JE PREVIŠE
ZANIMLJIVA.

Knjižnica bi bila još ljepša
kada bi imala šator za
čitanje

Nemoj te dopustiti da roboti zamijene svijet!!!

Knjižnica je za mene
dom. Tete su jako
ljubazne, pametne i sa-
ljive. Sve sve sve poh-
valle za knjižnicu.
Jako je lijepo, a ra-
dionice su još bolje.
Stvarno je super knji-
žnica imati puno knji-
ga i svega. NAJBOLJA
KNJIŽNICA
IKAD ☺

KLUBOVI

U 2025. godini u GKMM Split pokrenuta su dva nova čitateljska kluba – Klub čitatelja kriminalističkih romana i Klub čitatelja queer literature – dok je, nakon duže pauze, ponovno započeo s radom i Književni klub kroničnih knjigofila. Time je dodatno osnažena uloga čitateljskih klubova kao važnog prostora za razmjenu ideja, kritičko promišljanje pročitanog i poticanje kulture čitanja među odraslim korisnicima. Čitateljski klubovi ne okupljaju samo ljubitelje knjige, već potiču društvenu povezanost, dijalog i uključivost, stvarajući zajednicu u kojoj se različiti književni interesi i perspektive mogu slobodno izražavati. Danas pri Knjižnici djeluje ukupno sedam čitateljskih klubova za odrasle, što potvrđuje njihovu važnu ulogu u programima Knjižnice i kontinuiranu potrebu korisnika za ovakvim oblicima kulturnog i društvenog okupljanja.

Klub čitatelja kriminalističkih romana

Klub čitatelja queer kulture

Književni klub kroničnih knjigofila

Klub čitatelja kriminalističkih romana

U Krimi-kutku knjižnice Trstenik od lipnja 2025. godine djeluje Klub čitatelja kriminalističkih romana. U dinamičnim i izazovnim vremenima kada knjiga i čitanje nisu u fokusu generalne populacije Klub čitatelja kriminalističkih romana predstavlja malu oazu za sve ljubitelje misterioznih, zagonetnih i napetih priča te za istraživanje i promišljanje psiholoških i socijalnih uzroka zla u čovjeku i svijetu. Kriminalistički roman nije samo zabavno štivo već zahtijeva i dublji intelektualni angažman kroz razotkrivanje zakučastih slučajeva pod vodstvom oštroumnih i hrabrih istražitelja. Temeljna djelatnost kluba čitatelja je analiza i razgovor o prethodno odabranom djelu. U opuštenoj i prijateljskoj atmosferi razmjenjuju se iskustva i doživljaji vezani za pročitani kriminalistički roman što vodi boljem razumijevanju djela, ali i međusobnom povezivanju članova Kluba. Uz umjetnički (književni) aspekt razvijaju se i alati kritičkog mišljenja i dubinske analize. Utoliko čitanje kriminalističkih romana pomaže razumijevanju čovjeka i svijeta te otvara nove horizonte vlastitog bivanja u svijetu. Posebno je zanimljiva i poticajna mogućnost poistovjećivanja s glavnim protagonistima romana, svojevrsno proživljavanje njihovih životnih situacija tako da Klub njeguje i jedan vid biblioterapijskog pristupa.

Klub broji oko 10 članova različitih životnih dobi i društvenih skupina. Do sada smo obradili šest naslova (*Otok*, *Šutnja bijelog grada*, *Crvena voda*, *Skriveni u tišinama*, *Braneći Jacoba i Zlatna vrata*) te ugostili pisce Mira Morovića, Bartula Vlahovića i Matiju Rubića. Uz analizu pročitanih djela i gostovanje autora, u Klubu se njeguje i duh upoznavanja s poviješću i

širim umjetničkim kontekstom kriminalističkog žanra. Za sve zaljubljenike u umjetnost riječi, a posebno za one s izraženim afinitetom za kriminalističku literaturu, Klub čitatelja kriminalističkih romana pravo je mjesto za stvaralaštvo i druženje.

Gracijano Kalebić

Klub čitatelja queer kulture

Klub čitatelja queer literature GKMM Split u zajedničkoj ljubavi prema knjizi okuplja šaroliko društvo različite dobi, spola, spolne orijentacije i različitih LGBTIQ identiteta. Do sada smo se sastali šest puta i pročitali pet knjiga: *Tatin sin* Dina Pešuta, *Sinovi, kćeri* Ivane Bodrožić, *Giovannijeva soba* Jamesa Baldwina, *Aimee & Jaguar* Erice Fischer, *Moj nježni toreadore* Pedra Lemebela. Sve su nam se knjige jako svidjele, a u oštroj konkurenciji kvalitete klub je jednoglasno proglasio *Giovannijevu sobu* Jamesa Baldwina najboljom. Najviše rasprave i oprečnih mišljenja izazvala je knjiga Ivane Bodrožić *Sinovi, kćeri*.

Što članice i članovi misle o klubu i kakvi su njihovi dojmovi, pročitajte u nastavku teksta:

- *Ja sam malo pao s Marsa što se tiče književnosti pa nisam imao pojma da ima autora u Hrvatskoj koji pišu o lgbt tematici. Zbog toga mi je ovaj book club vrlo uzbudljiv i najviše volim kada članovi izlistaju gomilu preporuka knjiga i autora o kojima nikad nisam čuo. Meni čitanje nije jaka strana, al imam znatizelje i tvrdoglavosti na tone i neću odustat!!!!*

- *U drugon misecu 2025. san se osjetila spremnon da izađen u javnost kao queer, tj. da se za početak pridružim book klubu na kojem se raspravlja o queer djelima, pošto već iman ekipu s kojom iden na filmski klub. Otišla san na internet da vidin ima li queer book klub u Splitu i vidila da je bija već jedan queer book klub u GKMM, pa san poslala mail sa zamolbon da me ipak prime. Do sad san priskočila samo jedan klub. Osim šta san saznala za brdo knjiga važnih za queer kulturu i pročitala nekoliko novih knjiga za klub, jednom mjesečno se družim s ekipom među kojom se*

dobro osjećan i to pomaže mojem mentalnom zdravlju.

- *Na book klub dolazim jer volim čitati i razgovarati o knjigama. Sviđa mi se što mi na klubu preporuča literaturu, neke knjige za koje inače ne bi čula. Zanimljivo mi je vidjeti različite perspektive na isti tekst. Posebno mi je zanimljivo kada kolege dožive knjigu potpuno drugačije od mene jer onda shvatim kako različiti ljudi traže i vrednuju različite stvari u književnim tekstovima i koliko sam tekst zapravo ovisi o čitatelju. Knjiga nikad nije gotova, dobije novu formu sa svakim novim čitanjem.*

- *Klub mi je poticaj prvo da čujem za neke zanimljive naslove, potrudim se do nekog datuma to i pročitati, a usput malo i razmisliti što bih htio prenijeti na okupljanju. Zanimljivo mi je čuti i kako je netko drugi doživio istu knjigu. Svakako, nastojim sudjelovati u vidljivosti i ravnopravnosti LGBTIQ osoba u društvu, pa mi je stoga baš drago da djelujemo javno, na način da se svatko zainteresiran može pridružiti.*

Kao voditeljici kluba velika mi je čast i zadovoljstvo raditi s tako znatizeljnim, zainteresiranim, poticajnim i entuzijastičnim knjigoljupcima. Razmjene mišljenja o pročitanim često su žustre i strastvene, ali uvijek infomirane i sa stavom. Od njih sam puno naučila ne samo o literaturi, nego i o toleranciji i životu općenito. Njihovo veselje kad pročitaju dobru knjigu i otkriju pisca za kojeg još nisu čuli je zarazno.

Sastajemo se jedan put mjesečno, a ako ste zainteresirani, pridružite nam se. Informacije ćete naći na mrežnim stranicama knjižnice.

Dušanka Čolović

Književni klub kroničnih knjigofila

Čitateljski klub je grupa ljubitelja knjiga koji se redovito sastaju (često jednom mjesečno) kako bi razgovarali o pročitanoj knjizi, dijeleći dojmove, mišljenja i analize, čime se potiče dijalog, argumentirano izražavanje, upoznavanje novih ljudi i obogaćivanje rječnika, a sve unutar ugodne, neformalne atmosfere.

Al je na ovaj način definirao književni klub, ali Književni klub kroničnih knjigofila ne voli zatvaranje svojih kreativnih moći u verbalne ladice.

Ovaj klub uskršava književne klasike kojima su prevelika popularnost i generička analiza isisale sav životni sok i sad skupljaju prašinu na lektirnim policama među ostalim izmučenim djelima.

Mali faktografski intermezzo; Književni klub kroničnih knjigofila je u potpunosti prodisao 2013. godine u Knjižnici Trstenik i idućih nekoliko godina je bio utočište za razne naslove; *Ogled o sljepoći*, *Zapisi iz podzemlja*, *Rakova obratnica*, *Ljetopis ptice navijalice*, *Ostatak*, *Sto godina samoće*, *Majstor i Margarita*, *Uliks*, *Kratak, čudnovat život Oscara Waoa*, *Newyorška trilogija*, izabrane priče od Carvera, Sallingera, Marqueza, Hemingwaya, Sturgeona, Dicka itd. U početku smo se sastajali dvaput mjesečno, u poznijim godinama kluba jednom na mjesec; više u kafićima nego u knjižnici. Novi knjigofili se vraćaju kući, ovaj put u Knjižnicu Meje i...

...prva knjiga koju je (n)ovi KKKK uzašao bila je Orwelova 1984. Kurs rasprave je bio na zabrani određenih riječi i/ili mijenjanju njihovog pravog značenja. Gušenje riječi u konačnici ostavi ideju bez zraka i onda ostaje samo bezuvjetno prihvaćanje zatvora iz kojeg ne znamo izaći jer riječ sloboda više ne postoji. Prirodni nastavak 1984. je *Divni novi svijet* kojeg u nezavidnoj mjeri danas i živimo. Nametnuti ideal je umjetna (umetnuta) sreća koja mora stati u okvire koje je netko drugi odredio.

Na našim književnim izletima sljedeća knjiga izlazi iz prethodne, a prethodna je sadržana u sljedećoj; vrtlože se kao vir na obodu kojeg plovi naš knjigofilski jedrenjak. Zato je za sudjelovanje neophodno ponijeti samo nepromočivu jaknu i kapacitet za kreativnu razmjenu ideja.

Ako tražite klub koji ima točno određenu strukturu, unaprijed sastavljena pitanja i općenito standardnu analizu knjiga bez digresija i filozofskih zastranjivanja, onda izbjegavajte KKKK po svaku cijenu.

Svi ostali željni intelektualne avanture su dobrodošli!

Dražen Šaškorić

UNATRAGOMATISIL

70 godina dječjih knjižnica

Gradska knjižnica Marka Marulića Split u 2025. godini obilježila je 70 godina rada s djecom i mladima – sedam desetljeća rasta, promjena, izazova i uspjeha koji su obilježili generacije malih i velikih čitatelja. Tijekom godina knjižnica se razvijala iz skromne Posudbene biblioteke u suvremeni knjižnični sustav s brojnim ograncima.

Narodna knjižnica u Splitu osnovana je 1951. godine, a već 1953. počinje sustavno prikupljanje građe za najmlađe korisnike. Do 1955. djeca i mladi postali su najbrojnija skupina korisnika, zbog čega je otvoreno posebno Dječje odjeljenje, kasnije nazvano i Pionirska knjižnica.

U tim ranim godinama knjižnica se više puta selila: od Bosanske ulice, preko Omladinske ulice (današnje Kazalište lutaka) i Doma kulture u Ulici Ive Lole Ribara 4 (bivša Biskupova palača) pa sve do Ribarove ulice 2 (današnja Zagrebačka 4). Prvi veliki iskorak dogodio se 1971. godine otvaranjem Knjižnice Bol-Plokite – suvremene, prostorno velike i djeci iznimno privlačne knjižnice koja je mnogima ostala u nezaboravnom sjećanju. Upravo je ondje po prvi put uveden slobodan pristup knjižnom fondu i raznovrsnoj građi, što je obilježilo novo, modernije razdoblje rada s mladim korisnicima.

U godinama koje su slijedile knjižnica se širila na područje Splita i okolice, otvarajući brojne ogranke – od Solina, Kaštela i Podstrane do Spinuta, Ravnih njiva, Meja, Brodarice, Trstenika i Žrnovnice. Svi su oni razvili dječje odjele s jasnom misijom: poticati ljubav prema čitanju, pružiti siguran i inspirativan prostor za učenje i druženje te pratiti potrebe suvremenog djeteta i mladog čovjeka.

Poseban preokret nastupio je 2008. godine otvaranjem Središnje knjižnice, koja je Splitu i Hrvatskoj donijela tada najmoderniji i najveći Odjel za djecu i mlade. Dječji odjel iz Zagrebačke 4 zajedno s bogatom građom koju je dogovorom Knjižnica Bol-Plokite ustupila Odjelu za djecu i mlade Središnje knjižnice, Odjel je imao igrotoku, medioteku i kutak za mlade te se čvrsto povezao s predškolskim ustanovama, školama, udrugama i obiteljima. Time je GKMM Split potvrdio status središta dječje kulture, kreativnosti i učenja.

U novije vrijeme naglasak rada knjižnice stavljen je na dostupnost – knjižnica je postupno proširila pravo na besplatan upis najprije za djecu do tri godine, zatim do osam, potom do četrnaest, a 2024. i za svu djecu i mlade do osamnaeste godine života. Dječji odjel Bol-Plokite ponovno je otvoren 2017., a 2023. u naselju Mejaši-Kila otvorena je nova knjižnica namijenjena isključivo djeci i mladima, opremljena suvremenim fondom, društvenim igrama, PlayStationom, VR opremom i raznovrsnim edukativnim programima. U 2024. godini obnovljen je Odjel za djecu i mlade na Trsteniku.

Izuzetan korak naprijed predstavlja i uspostava bibliobusne službe 2023. godine, nakon gotovo tri desetljeća bez pokretne knjižnice u županiji. Bibliobus danas obilazi škole i lokalne zajednice s ograničenim pristupom kulturnim sadržajima, donoseći knjigu, radionice, gostovanja autora i radost čitanja djeci u najudaljenijim mjestima.

Sve ove aktivnosti potvrđuju trajnu misiju knjižnice: biti mjesto susreta, otkrića i

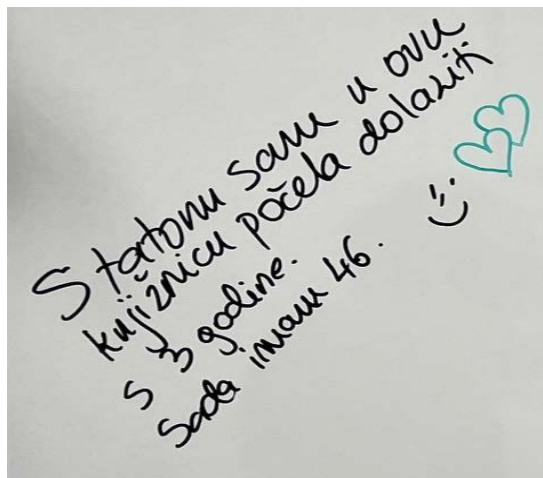
odrastanja. Unatoč izazovima digitalnog doba, dječje knjižnice GKMM Split i dalje ostaju živa središta kulture u kojima djeca pronalaze i znanje i utočište i inspiraciju. O tome svjedoče generacije knjižničara koji su kroz desetljeća marljivo, često u skromnim uvjetima, stvarali i razvijali dječje odjele, ali i brojni mali i veliki čitatelji koji su s ljubavlju ispunjavali njihove prostore.

Obilježavanje 70. obljetnice rada prilika je da se pogleda unatrag, ali i da se s ponosom i nadom usmjeri prema budućnosti. Pred dječjim knjižničarima i dalje stoje veliki izazovi, no jednako tako i velika odgovornost – odgajati male čitatelje koji će sutra biti nositelji znanja, kulture i kreativnosti. Zahvaljujući njima, knjiga ostaje ona čarolija koja pokreće maštu, otvara svjetove i čuva zajednicu.

Helena Bužančić

Danijela Tomaša

Ribičić, Grozdana; Mihanović, Vesna. *Dječja knjižnica i nematerijalna kulturna baština*. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića Split, 2015.

Stari splitski govor

Frazem: *Kolina činidu Jakove - Jakove*

Danas nažalost nije poznat puni identitet glavnog junaka niti okolnosti u kojima se našao prilikom nastanka ovog frazema, no sa sigurnošću možemo reći da se njime opisuje situacija u kojoj koljena klecaju, primjerice od straha.

Izraz je ponajprije poznat starijim govornicima splitskog područja.

- *Pa dobro, red je da mi kažeš više...*
- *A šta?*
- *Pa kako je bilo sinoć na rendesu?*
- *Muči, ništa me ne pitaj. Kolina mi još činidu Jakove - Jakove.*

Pripremio
Mate Tavrić

Ivo Tijardović (1895. – 1976.)

Uz 130. obljetnicu rođenja

Ivo Tijardović o glazbi, slikarstvu, umjetnosti

Magija glazbe

Kako me je muzika neodoljivo privlačila, u to sam vrijeme već pjevao u dječjem crkvenom zboru u crkvi sv. Filipa, sv. Dominika i sv. Duje. Bio sam ditić – drugi sopran. Ta blaženstva prvog predavanja pravoj i dobro vođenoj muzici neću nikada zaboraviti. Muzika je dubok, neiskazan svijet čarobnih ljepota koji me je sasvim obuzimao i fascinirao. Svijet ljepote kojem nema kraja.

Kuzmić, Marin (pripremio i uredio). Ivo Tijardović / Život i vrijeme – memoari slavnog Splitsanina. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića Split, 2024. Str. 35.

Cantor Bonamici i afreskist Draganja

Uz tonove privlačile su me i boje, uz muziku i slikarstvo. Ljepota umjetnosti beskrajna je u svojim manifestacijama. U crkvi sv. Dominika, baš u to vrijeme, akademski slikar fra Vinko Draganja radio je na velikoj freski glavnog oltara, a ja sam se penjao na armaduru i satima ga promatrao. Boje su se miješale kao i muzički tonovi, stvarali su se pojedini dijelovi i komponirala se umjetnička cjelina.

Kuzmić, Marin (pripremio i uredio). Ivo Tijardović / Život i vrijeme – memoari slavnog Splitsanina. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića Split, 2024. Str. 36-37.

Izvor: Kečkemet, Duško. Nepoznati Tijardović – Likovno stvaralaštvo najpoznatijeg splitskog skladatelja. Split: Naklada Bošković i Zaklada Karlo Grenc Split, 2012. Naslovnice skladbi, str. 124.

Opojni miris kazališta

Izvor: Kečkemet, Duško. *Nepoznati Tijardović – Likovno stvaralaštvo najpoznatijeg splitskog skladatelja*. Split: Naklada Bošković i Zaklada Karlo Grenc Split, 2012. Scenografije, str. 139.

Pompej [rođak obitelji Tijardović] mi je već kao dječaku otvorio vrata kazališta i to s one unutrašnje, tajnovite strane, kroz pomoćne ulaze i mračne hodnike za glumce. Uzbuđivali su me ti tajni ulazi u kazalište gotovo kao i same predstave, jer izvedba je ipak samo rezultat onog skrivenog, ogromnog i magičnog mehanizma koji očima publike nije dostupan. Opojni misterij moglo se potpunije naslutiti samo s one strane. Imponiralo mi je to neobično, pa sam se hvalio prijateljima, posebno Cianu, kojeg sam znao dovesti do bjesnila.

Kuzmić, Marin (pripremio i uredio). Ivo Tijardović / Život i vrijeme – memoari slavnog Splitsanina. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića Split, 2024. Str. 43.

Pripremila
Maja Stazić

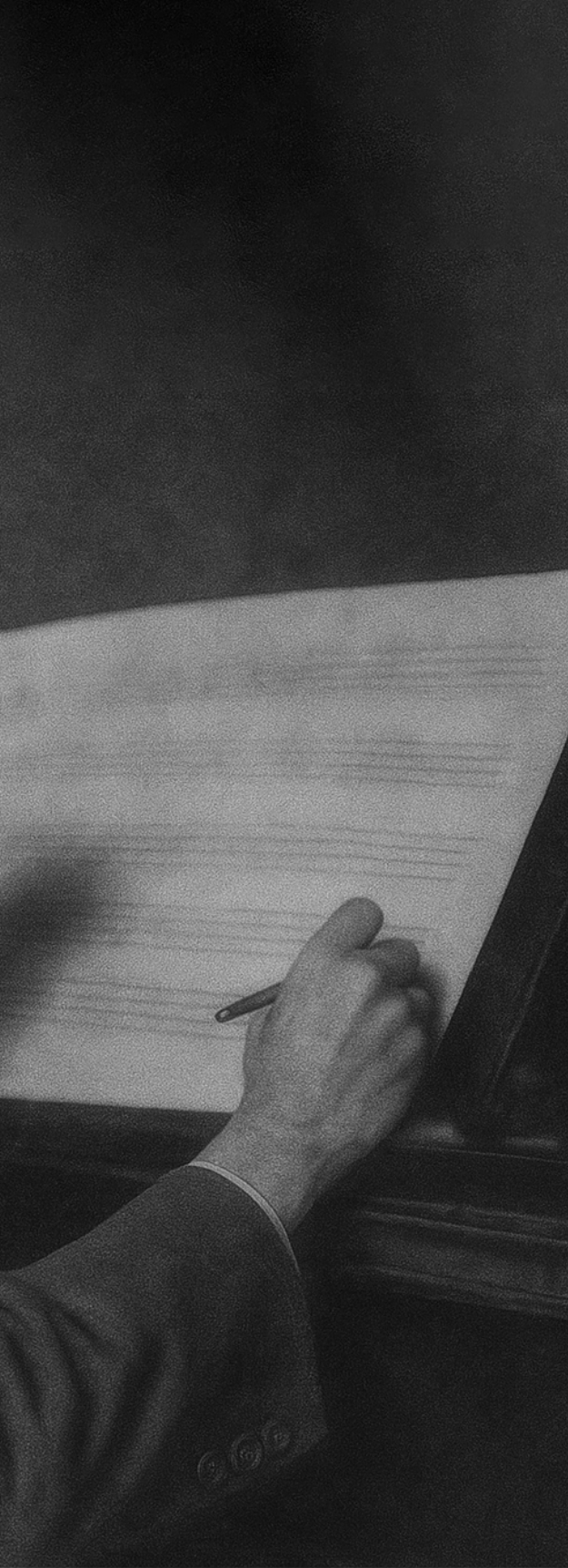
Izvor: Kečkemet, Duško. *Nepoznati Tijardović – Likovno stvaralaštvo najpoznatijeg splitskog skladatelja*. Split: Naklada Bošković i Zaklada Karlo Grenc Split, 2012. Kostimografije, str. 144.

Jakov Gotovac (1895. – 1982.)

Uz 130. obljetnicu rođenja

Donacija obitelji Gotovac

Cijelu 2025. godinu Grad Split je posvetio 130. godišnjici rođenja Ive Tijardovića i Jakova Gotovca. Tom prigodom gospođa Katja Gotovac, unuka potonjeg skladatelja, posredstvom koordinatore Organizacijskog odbora za obilježavanje Godine Ive Tijardovića i Jakova Gotovca Herci Ganzom, odlučila je donirati fundus nagrada, priznanja i plaketa te čuveni klavir svoga oca - maestra, skladatelja, dirigenta i glazbenog producenta Pere Gotovca (Zagreb, 1927. – 2017.) na kojem je skladana, među njegovim bogatim glazbenim opusom, i uvodna glazba za seriju *Naše malo misto*. Tom plemenitom gestom obogatala je našu zavičajnu zbirku i žiteljima grada Splita omogućila uvid u jedan dio bogate obiteljske ostavštine velikog skladatelja.

Upravo na tom klaviru nastale su njegove antologijske klapske pisme poput: *Majka Maru priko mora dala, Ma se uvik smiju dica, Poletija sivi soko, Meju cvićen najlipše si cviće, Jubi'ću te uvik iston miron* koje su na Festivalu dalmatinskih klapa u Omišu nagrađene.

Mate Tavrić

Rara et vecchia

Bodino dalmato prvi je u nizu rukom pisanih recepata iz Digitalne zbirke Gradske knjižnice Marka Marulića Split koji smo rekreirali i izvukli iz zbirke recepata Eme Zuppe-Grisogono.

Video je tu umjesto prijevoda s talijanskog u kojem kuharica štedi na objašnjenjima na koja smo navikli kod regularnih influencerica. I inače su recepti iz zbirke pisani za već iskusne kuharice i nisu za početnike, a poznavanje talijanskog je obavezno. Ovaj dalmatinski puding izgleda kao neka vrsta rožate ili se bar kuha na isti način iako sastojci debelo odstupaju od poznatog recepta, ali zaključite sami...

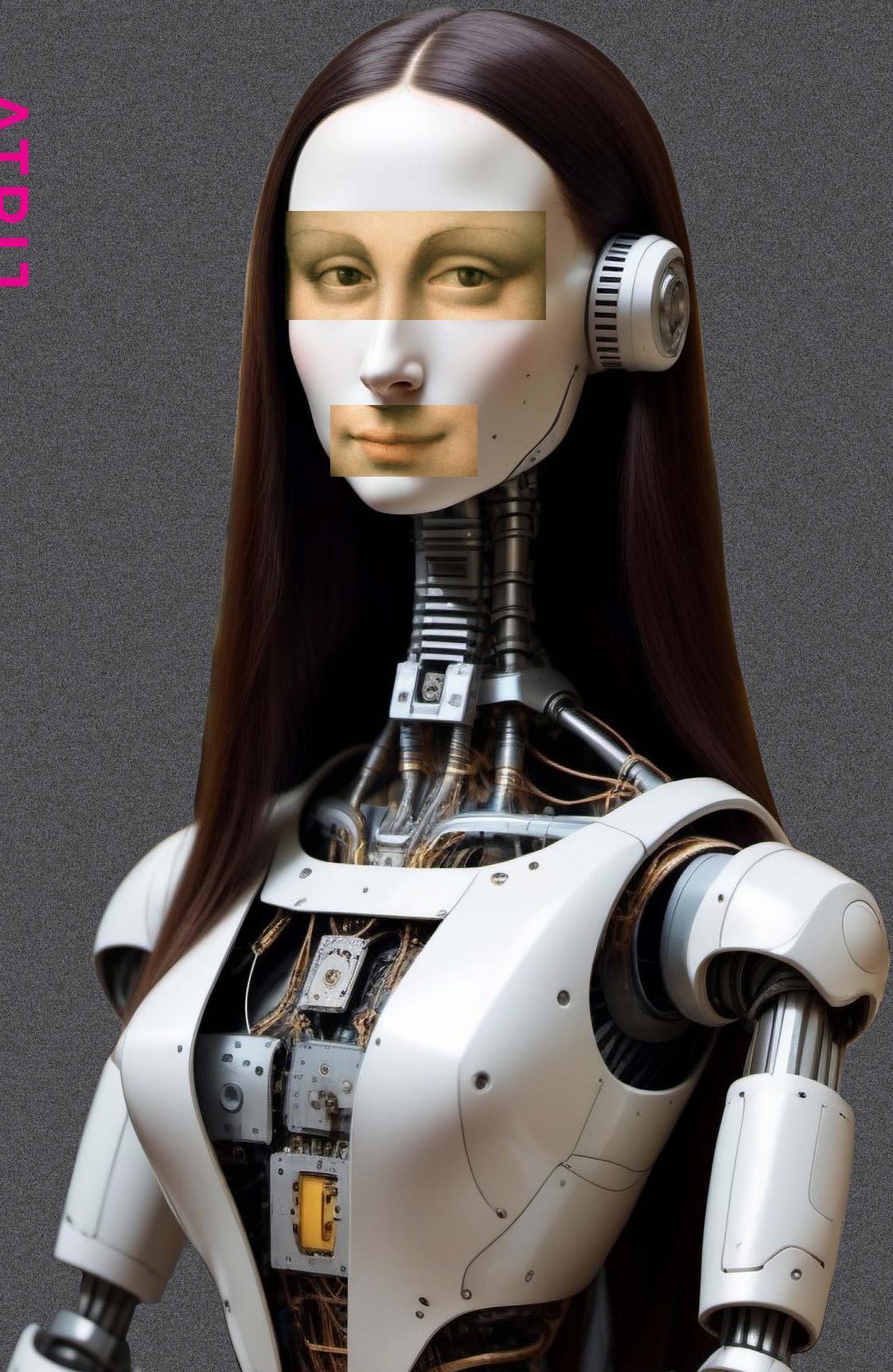
½ litre mlijeka
6 piškota
6 žumanjaka
snijeg od 6 bjelanjaka
6 žlica šećera
korica limuna
3 štange naribane čokolade

Rastopite šećer i karamelizirajte kalup. U pola litre mlijeka umješajte mljevene piškote. Izmješajte 6 žumanjaka sa 6 žlica šećera, koricom limuna, dodajte čokoladu i bjelanjak. Ulijte u kalup i kuhajte u vodenoj kupelji (bagna mariji) oko 1 sat.

Maruška Nardelli

ATR17

Glasbeno putovanje kroz IQ84

Koliko ste puta čitajući knjigu naišli na ime nekog nepoznatog glazbenika ili naziv neke nepoznate pjesme? Jeste li se potrudili pronaći i poslušati?

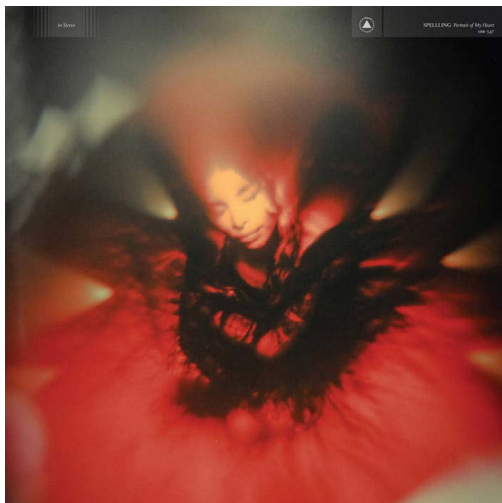
Knjige su prepune tonova, prave *play liste*, treba samo pažljivo osluhnuti. A knjige Harukija Murakamija, suvremenog japanskog pisca, obiluju glazbenim referencama i izvor su inspiracije za nova i ponovljena slušanja. Njegova trilogija IQ84 divno je književno i glazbeno putovanje, prepuno skladbi. Čudnih, mahnitih, nježnih, romantičnih, veselih, što je čini divnom kulisom za avanturu čitanja ovog literalnog dragulja.

Nena Janković Šarić

Ako već niste, pročitajte, poslušajte...

1. Leoš Janáček: **Sinfonietta**
2. Nat King Cole: **It's Only A Paper Moon**
3. John Dowland: **Lachrimae or Seven Tears**
4. Louis Armstrong:
Atlanta Blues (Make Me One Pallet On Your Floor)
5. Johann Sebastian Bach:
Matthäus-Passion (Pasija po Mateju, BWV 244)
6. Julie Andrews: **My Favorite Things**
7. Charlie Parker: **Ornithology**
8. Michael Jackson: **Billie Jean**

Glazbeni bljeskovi 2025.

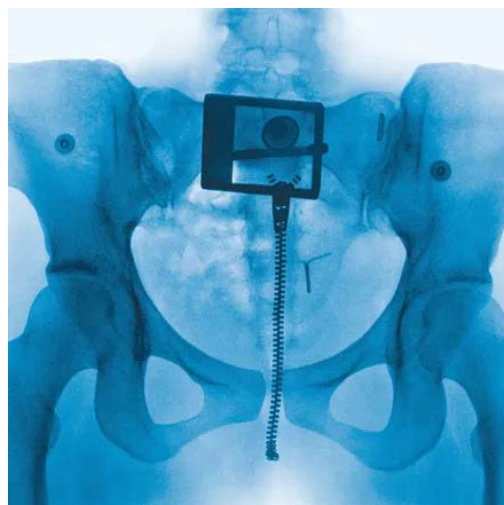
1. SPELLING *Portrait of My Heart*

(Sacred Bones, 2025)

Portret srca. Crvenilo koje pulsira. Chrystia Cabral poziva nas u svoj novi svijet, u svoj novi *soundscape*. Njezin četvrti studijski album, *Portrait of My Heart*, pun je zavijutaka, što soničnih, što vokalnih, a dotičući se vokalnoga dijela... Bitno je naglasiti da je malotko magičan kao Chrystia. Zaista malotko. Iako je riječ o novome pravcu, slušatelji koji su otprije s njom upoznati počašćeni su pokojim izletom u njezino "staro ja". To je možda najizraženije u pjesmi *Keep It Alive*, gdje se javljaju brojni glazbeni elementi s prijašnjih albuma. Pričvršćeni za novopostavljeno *art-rock/pop-punk* platno, oni potpomažu oslikavanje novijeg, ponešto drskijeg svijeta. Kao *highlight* toga svijeta ističem pjesmu *Waterfall*, koja najprije plijeni svojom senzualnošću, da bi nedugo potom prešla u polifoničnu vatru (daleko od vodopada?). Izdvajam i pjesmu

Mount Analogue u kojoj Chrystia mikrofoni dijeli sa Chazom Bearom, a koja se može opisati kao vješto dozirana psihodelija. Uzgred izgovaram i slavnu rečenicu Carrie Bradshaw, *I couldn't help but wonder*: je li ova pjesma referenca na istoimeni alegorijski roman Renée Daumala, gdje njegova simbolična planina predstavlja put do istine koja "ne može ne postojati"? Bilo kako bilo, jedno je svakako istinito: Chrystijina vokalna izvedba. *The truest of them all*. Iz projekta u projekt, opet i opet...

Čisti *frisson*.

2. Lorde *Virgin*

(Universal NZ, Republic, 2025)

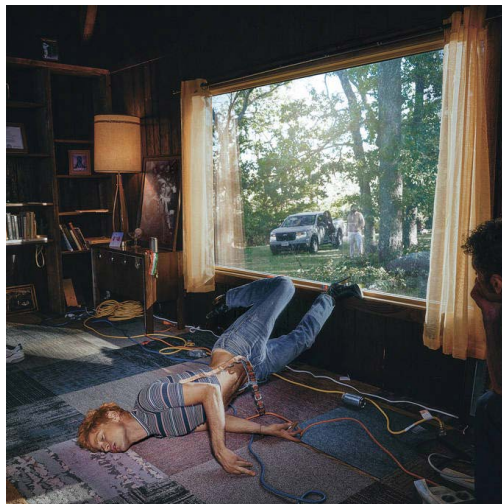
Lorde se vratila s novim glazbenim materijalom, skupljenim pod rendgenskom snimkom zdjelice. I već nakon prvih nota slušatelj ima osjećaj kao da je podvrgnut rendgenskom snimanju; okružen je blago abrazivnim zvukom koji se premješta iz jedne slušalice u drugu. I da, slušalice su obvezatne tijekom slušanja. To osobito vrijedi za pjesmu *Broken Glass* i

dahtanje koje golo uho ne može čuti, a koje svakako daje na dubini. Tu su i introspektivna *Shapeshifter*, te naelektrizirana GRWM, za koju se prvotno mislilo da predstavlja popularnu TikTok kraticu za *get ready with me*. A kad smo kod igre značenja, dobro je reći da se zadnja pjesma na albumu, *David*, sadržajno nadovezuje na prvu, *Hammer*, i jedna i druga sadrže motiv fontane. Međutim, osim sadržajne, postoji i nazivna veza zbog koje valja otići malo u povijest, točnije do jednoga nemilog događaja koji se 1991. godine zbio u Firenci, a koji se svakako uklapa u spomenuti *loop* albuma. Naime, jedan muškarac s čekićem je nasrnuo na Michelangelov kip Davida u umjetničkoj galeriji, slomivši pritom jedan od prstiju na lijevoj nozi poznate skulpture. A ako to nije "zgodna" poveznica, Lorde je uoči najave prvoga singla, *What Was That*, viđena kako nosi izolir traku upravo na lijevoj cipeli, preko nožnih prstiju... Je li to bio pametno osmišljen potez ili tek puka slučajnost? *Lord(e), we need the answer.*

3. Perfume Genius *Glory*

(Matador, 2025)

Glory, glory, halleluyah, pjevao sam na jednoj školskoj priredbi u osnovnoj školi, ne znajući zapravo da je drndav put do slave i sjaja. To nam najbolje pokazuje sedmi studijski album Mikea Hadreasa, *Glory*, koji donosi pravi kovitlac emocija. Neke od njih plegnu nas na pod (kao što je zorno prikazano na naslovnici albuma), a neke nas pak posjednu i tik potom opsjednu (kao što je slučaj s ovom poluotkriivenom figurom u sjeni). *Glory* je pun mraka i tjeskobe; neke su scene grafički kobne (kao ona u pjesmi *Hanging Out: "I'm chewing his face like a hog"*), ali kao svjetleća točka ističe se pjesma *No Front Teeth*, gdje Mike zajedno s Aldous

Harding opjevava sliku "golubice na čijim krilima se lomi svjetlost". Dvoglasje je to koje nismo ni znali da trebamo. A tu je i glazbeni videospot koji kao da je izašao iz tvornice neprežaljenog Davida Lyncha. *Glory, glory, halleluyah*, pjevao sam nekoć, tražeći sjaj i red, a Mike svoj album zaključuje riječima: "(...) *now in quiet glory, glory, finding shade.*

Preslušajte albume:

SPELLING - *Portrait of My Heart*

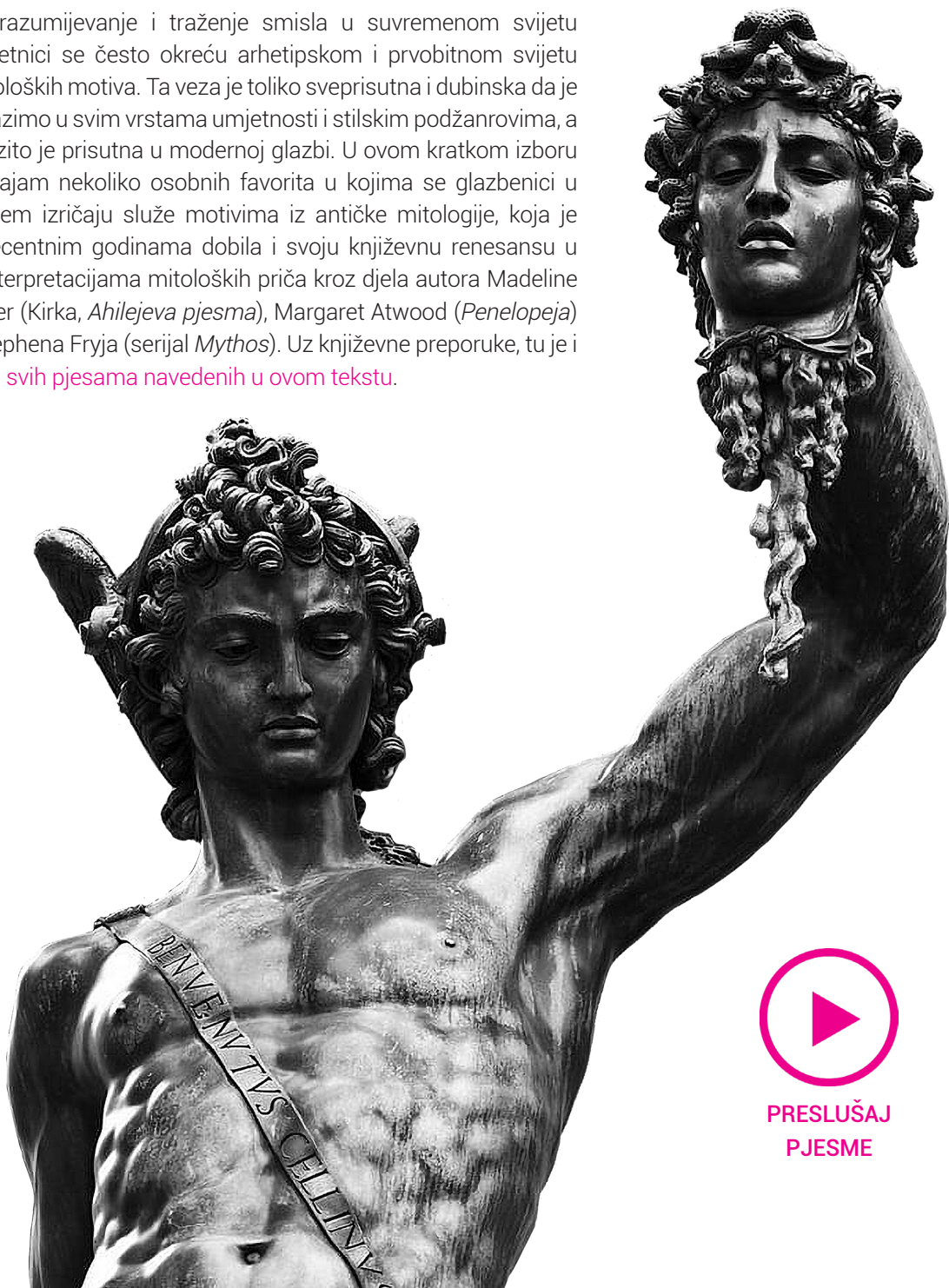
Lorde - *Virgin*

Perfume - *Genius Glory*

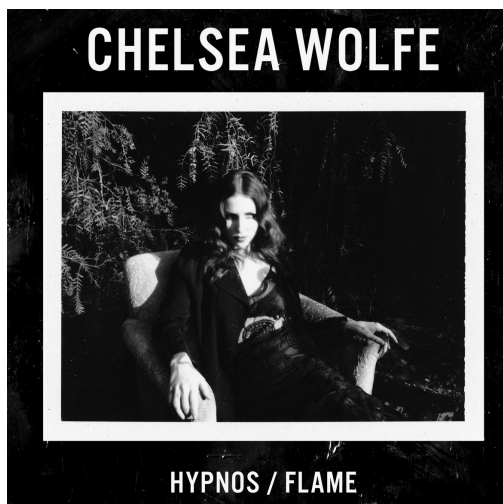
Marko Silov

Zvuci antike: Mitološke teme u modernoj glazbi

Za razumijevanje i traženje smisla u suvremenom svijetu umjetnici se često okreću arhetipskom i prvobitnom svijetu mitoloških motiva. Ta veza je toliko sveprisutna i dubinska da je nalazimo u svim vrstama umjetnosti i stilskim podžanrovima, a izrazito je prisutna u modernoj glazbi. U ovom kratkom izboru izdvajam nekoliko osobnih favorita u kojima se glazbenici u svojem izričaju služe motivima iz antičke mitologije, koja je u recentnim godinama dobila i svoju književnu renesansu u reinterpretacijama mitoloških priča kroz djela autora Madeline Miller (Kirka, *Ahilejeva pjesma*), Margaret Atwood (*Penelopeja*) i Stephena Fryja (serijal *Mythos*). Uz književne preporuke, tu je i [lista svih pjesama navedenih u ovom tekstu](#).

PRESLUŠAJ
PJESME

Chelsea Wolfe

Hypnos

(Hypnos/Flame, 2016.)

Hipnos je grčki bog sna - kao sin božice noći, Nikte, i brat blizanac Tanatosa, personifikacije smrti, Hipnos zauzima mjesto u mitološkom krajoliku koje spaja granicu između života i podzemlja. Njegova simbolika se vezuje s nesvjesnim, prijelaznim stanjem gdje se brišu granice sna i jave. Kao figura predstavlja liminalno – smiraj, zaborav i introspektivni prostor između svijeta i podzemlja, a u takvom raspoloženju nas ostavlja i pjesma *Hypnos* Chelsea Wolfe, objavljena 2016. godine kao bonus singl iz sesija za album *Abyss*.

Joanna Newsom

Cassiopeia

(The Milk-Eyed Mender, 2002.)

Kasiopeja je zvijezde vidljivo na sjevernoj hemisferi, nazvano po oholj i arogantnoj kraljici Kasiopeji čija je taština dovela do njezina pada. U grčkom mitu, Kasiopeja je kraljica koja se hvali da je ljepša od Nerejida, čime izaziva gnjev boga Posejdona. Kazna za njezinu oholost postaje generacijska: njezina kći Andromeda vezana je za stijenu kao žrtva morskog čudovištu, a Kasiopeja je zauvijek postavljena na nebo - ali naglavačke na pola nebeske kružnice, kako bi vječno osjećala sram i kaznu. Idiosinkratični izraz Joanne Newsom, kao jedne od najboljih tekstopisaca moderne generacije glazbenika, lik Kasiopeje kroz svakodnevni motiv nesanice predstavlja kao arhetip emocionalnog paradoksa i nebeske neumoljivosti.

The Smashing Pumpkins

Cupid de Locke

(Mellon Collie and the Infinite Sadness, 1995.)

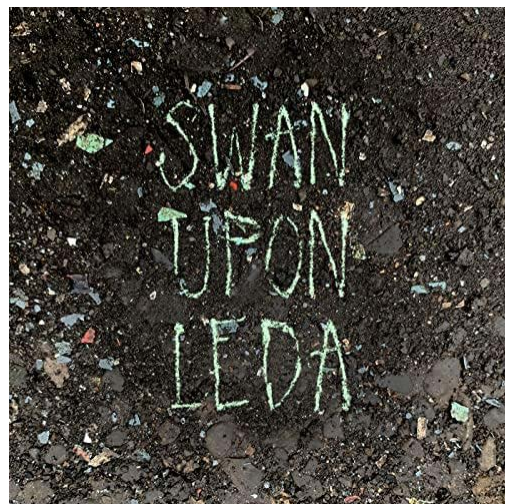
"Cupid de Locke" je referenca na Matthewa Lockeja, engleskog baroknog skladatelja iz 17. stoljeća koji je napisao glazbu za predstavu pod nazivom Kupid i Smrt. Priča govori o tome kako su Kupid i Smrt zamijenili svoje strijele, što uzrokuje veliki metež u radnji i niz komičnih situacija. Pjesma je dio jednog od najutjecajnijih albuma 90-ih te je u netipičnom stilu za izričaj benda (harfa kao prominentan instrument) no predstavlja vrhunsko tekstualno ostvarenje kroz mitološku metaforu koja služi kao zrcalo ljudske krhkosti i često nasilne prirode ljubavi - stanja gdje se život i smrt, želja i opasnost neprekidno zamjenjuju ulogama. Ljubav više ne donosi život, a smrt više ne pogađa samo one kojima je suđena.

Fleet Foxes

- Naiads, Cassadies

(Crack-Up, 2017.)

Naiad (hrv. najada, slatkovodna nimfa) u grčkoj mitologiji predstavlja duh tekuće i žive vode (izvora, potoka, rijeka i jezera). Kao mlade ženske figure božanskog podrijetla, najade utjelovljuju istodobno ljepotu, vitalnost i opasnost prirode. Njihovo ime potječe od grčkog glagola naiein ("teći"), što odražava njihovu suštinu: one su personifikacije slatkovodne energije koja hrani krajolik i omogućuje život. Samo ime pjesme sadržava jezični kontrast u imenu "Cassadies" - potencijalno ženskoj interpretaciji imena Cassius, odražavajući prirodu pjesme koja govori o složenim odnosima između žena i muškaraca i poziciji žena kroz povijest do modernog vremena.

Florence + the Machine

Cassandra

(Dance Fever, 2022.)

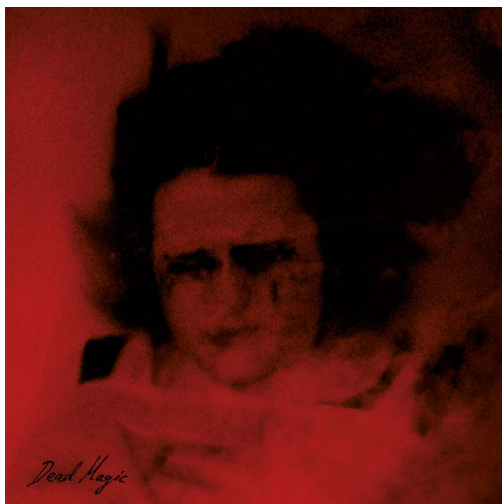
Kassandra je lik iz grčke mitologije, prokleta od Apolona da izgovara istinite proročanske poruke kojima nitko neće vjerovati. Predviđjala je pad Troje, ali je nitko nije poslušao. Autorica Florence Welch kroz svoj čitav opus koristi mitske i arhetipske simbole no u ovoj pjesmi vrlo izravno i slikovito opisuje prirodu svojeg stvaralaštva gdje progovara o tome kako njezina glazba ponekad izgleda kao da predviđa buduće događaje. Kroz reinterpretaciju mita o Kasandri, autorica se osvrće na elemente koji su preusmjerili tijek njezinog života i karijere, a događali su se na globalnoj razini. Njezini stihovi igraju se slikom Kasandrinog prokletstva, samo što u ovoj pjesmi Florence više ne posjeduje svoj proročanski dar.

Hozier

Swan Upon Leda

(Swan Upon Leda, 2022.)

Grčki mit o Ledi i labudu (bog Zeus se prurušava u labuda i oskvrnjuje Ledu, spartansku kraljicu) Hozieru je poslužio kao metafora o suvremenoj borbi za tjelesnu autonomiju, posebno za reproduktivna prava žena, povlačeći paralelu između mita i suvremenih problema - autor koristi mit kako bi predstavio povijesni kontinuum muške kontrole nad ženskim tijelima. Pjesma se referira na aktualna politička i društvena pitanja, uključujući ograničenja pobačaja (u SAD-u i Irskoj), i uokviruje tu kontrolu kao "okupaciju" tijela i zemlje, konceptom koji je inspiriran govorom egipatske novinarke Mone Eltahawy.

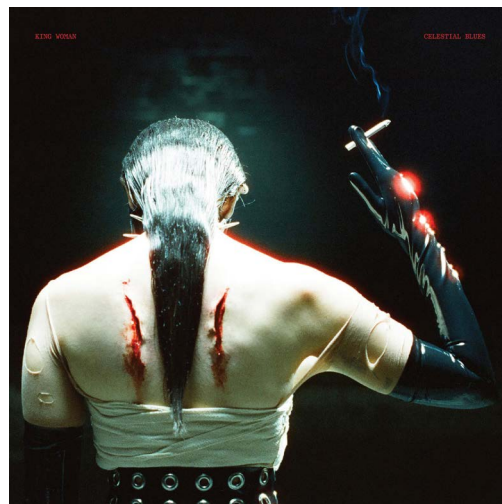

Anna von Hausswolff

The Mysterious Vanishing of Electra

(Dead Magic, 2018.)

The Mysterious Vanishing of Electra gotovo se sama od sebe otvara prema čitanju kroz prizmu grčke mitologije, osobito ako imamo na umu da je Electra i jedno od Anninih srednjih imena. U grčkoj mitologiji Elektra je jedna od najmoćnijih tragičnih figura: kći Agamemnona i Klitemnestre, žena čija se sudbina vrti oko osвете, pravde, traume i obiteljskog nasilja. Pjesma koristi vokalnu teatralnost, gotovo ritualnu snagu glasa i atmosferičnu glazbenu kulisu, uz simboliku nestanka, brisanja identiteta i vlastitog glasa. Anna se u svojem radu snažno naslanja na ritualne i spiritualne atmosfere, što je pogotovo slučaj s *The Mysterious Vanishing of Electra* gdje najdublji emotivni sloj nalazimo u hipnotičkoj i repetitivnoj glazbenoj podlozi.

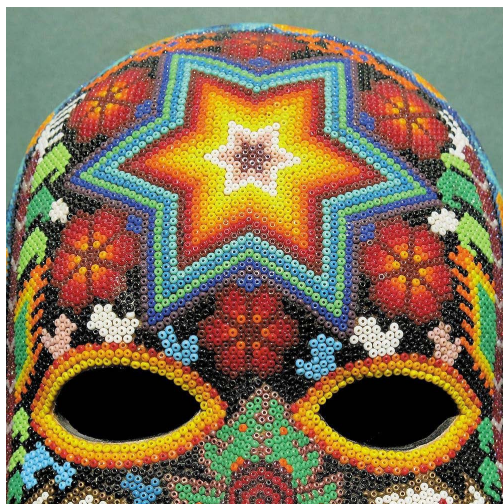

King Woman

Golgotha

(Celestial Blues, 2021.)

Pjesma *Golgotha* se osvrće na teme iz kršćanske teologije (Golgota označava mjesto na kojem je razapet Krist i u doslovnom prijevodu znači „mjesto lubanje“) no jedan od centralnih stihova se tiče antičkog simbola urobora, simbola vječnosti koji prikazuje zmiju koja grize vlastiti rep. Pjesma govori o karmičkim ciklusima i prema riječima autorice, referira se na to kako „često ponavljamo iste stvari iznova i iznova i teško nam je naučiti lekcije“. Urobor je važan simbol u religijskoj i mitološkoj simbolici, a koristeći ga u ovom kontekstu, pjesma donosi i simboliku smrti i uskrснуća vlastitog identiteta.

Dead Can Dance

ACT I: Dance of the Bacchantes

(Dionysus, 2018.)

Čitav glazbeni opus benda Dead Can Dance možemo promatrati kroz okvire ritualnosti, mistike i mitologije no ovdje ističem njihov zadnji studijski album koji se svojim imenom, tematikom i soničnom paletom referira na Dioniza, grčkog boga vina, ekstaze, mističnih obreda i divlje energije. Jedna od glavnih odlika glazbenog izričaja Dead Can Dance je korištenje glosolalije u mnogo pjesama, što je slučaj i kod Dionysusa - album je strukturiran kao dvodjelna kompozicija s ukupno sedam stavaka. Ovom strukturom i oblikom, album podsjeća na dramsku ili ritualnu formu, pretvarajući mit u iskustvo i kolektivnu emociju.

A Perfect Circle

Orestes

(Mer de Noms, 2000.)

U grčkoj mitologiji Orest je sin kralja Agamemnona, koji kad sazna da je njegova majka ubila njegovog oca, osvećuje se ubivši i majku i njezina ljubavnika. Zbog toga biva progonjen od božanskih Eumenida, tamnih sila osвете i krivnje. Njegov mit tematizira krvnu osvetu, grižnju savjesti i patnju duše. Kao naslov pjesme, *Orestes* evocira tu mitološku težinu - priču o nasilju, gubitku, krivnji, i obiteljskim vezama. Mit o Orestu nosi težinu kolektivne i obiteljske krivnje; pjesma je pak individualistička i introspektivna. Osveta nije nad drugima, nego nad vlastitim demonima, nad međusobnim vezama koje razaraju.

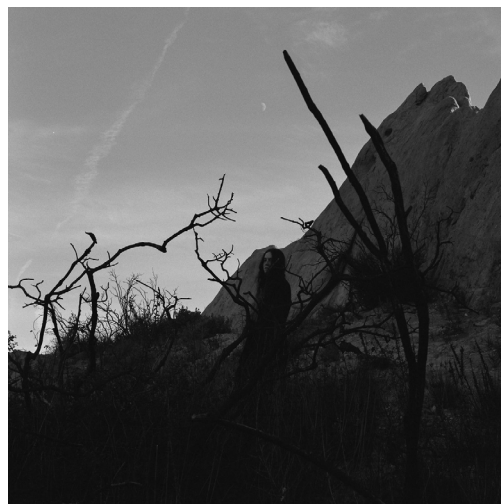

Opeth

The Lotus Eater

(Watershed, 2008.)

U grčkoj mitologiji, lotos je mitska biljka čiji su plodovi izazivali zaborav i slatku omamljenost, tjerajući Odisejeve ljude da zaborave na povratak kući, što je dovelo do "Lotoždera" (Lotofaga) koji su vječno ostajali u zemlji Lotofaga, živeći na plodovima lotosa i zaboravljajući prošlost. Pjesma *The Lotus Eater* duboko se oslanja na ovaj motiv i koristi simbolizam ove priče kako bi dočarala tjeskobu i apatičnost modernog uma, kroz bijeg od stvarnosti, gubitak sjećanja i ugodno prepuštanje sadašnjosti, na štetu budućnosti.

Emma Ruth Rundle

Gilded Cage

(Orpheus Looking Back, 2022.)

EP Emme Ruth Rundle *Orpheus Looking Back* već svojim naslovom uranja u jedan od najmoćnijih mitova zapadne tradicije: priču o Orfeju, pjesniku koji je svojom glazbom mogao očarati i bogove i zvijeri, ali nije mogao pobijediti vlastiti strah. Orfejev mit, a osobito njegov ključni trenutak - pogled unatrag koji Euridiku vraća natrag u smrt - postaje temeljna metafora ovog intimnog, ranjivog glazbenog ciklusa. U Emminoj interpretaciji, Orfej nije samo mitski pjesnik, on predstavlja svaku osobu koja se jednom okrenula unatrag znajući da će zbog toga nešto zauvijek izgubiti.

Maja Stazić

[illegible]

Prostor dodira

Izložbe Davisi Boontharm i Nataše Ljubetić Tomić

Izložbe *Skice i slike Dalmacije / Sketches and paintings of Dalmatia* Davisi Boontharm i *Dodir* Nataše Ljubetić Tomić, održane tijekom ljeta i jeseni 2025. godine u izložbenom prostoru Središnje knjižnice GKMM Split, uspostavljaju suptilan, ali snažan dijalog o suvremenom iskustvu svakodnevice. Iako pripadaju različitim kulturnim, generacijskim i profesionalnim kontekstima, obje autorice u središte svojega rada postavljaju odnos čovjeka i prostora.

Temeljna razlika među njima očituje se u načinu gledanja: dok Davisi Boontharm promatra i bilježi eksterijer, urbani i prirodni prostor Dalmacije, Nataša Ljubetić Tomić uranja u interijer – psihološki, digitalni i perceptivni prostor suvremenog čovjeka oblikovan ekranima, algoritmima i posredovanim iskustvima.

Davisi Boontharm, tajlandska arhitektica i urbanistica, crtež koristi kao produžetak profesionalne metode promatranja. Njezini akvareli, skice i orihoni funkcioniraju poput vizualnih dnevnika u kojima se prostor Splita i Dalmacije ne prikazuje monumentalno ni turistički, već kroz fragmente svakodnevnih rituala: ispijanje kave, šetnja gradskim uličicama, kupanje na plaži Gusar, vožnja trajektom, pozdravi i susreti. U tim radovima prostor nije kulisa, nego odraz trenutka i događaja. Davisi bilježi stvarnost stvarajući svojevrzne „slikovne haikue“ u kojima je dovoljno nekoliko linija i mrlja boje da se prizovu mirisi, zvukovi i atmosfera mjesta. Njezin Split je grad dodira – kamena, mora, biljaka, životinja i ljudi – u kojem se isprepliće prošlo i sadašnje.

Nasuprot tome, Nataša Ljubetić Tomić u ciklusu *Dodir* analizira kako se pojam dodira transformirao u digitalnom dobu. Polazeći od internetskih pretraživanja i sadržaja koje algoritmi serviraju korisnicima, autorica razotkriva mehanizme filtrirane stvarnosti u kojoj je bliskost često svedena na dodir ekrana. Njezini radovi, koloristički podijeljeni prema temama pretraživanja i reducirani do stiliziranih znakova, evociraju vizualni jezik digitalnih sučelja i RGB modela boja. Korištenjem grafofolije, širokih formata i okvira nalik ekranima, Ljubetić Tomić stvara ambijent u kojem se gledatelj suočava s vlastitim perceptivnim prostorom koji je istodobno intiman i otuđujući.

Liričnost radova objiju autorica očituje se upravo u načinu na koji promišljaju i vizualiziraju dodir. Kod Davisi Boontharm dodir je neposredan i osjetilan: linija slijedi kretanje ruke, papir pamti pritisak, a akvarel upija trag trenutka. Njezini crteži djeluju poput tihih, vizualnih zapisa susreta – s prostorom, s ljudima, s gradom – u kojima se poetičnost rađa iz same geste bilježenja i fizičke prisutnosti u prostoru. U radovima Nataše Ljubetić Tomić, dodir je posredovan, reduciran i fragmentiran, ali upravo u toj redukciji nastaje specifična suvremena lirika. Dodir ekrana, ponavljanje istih gesta i ritam pretraživanja stvaraju vizualni jezik koji nalikuje poeziji digitalnog doba – hladnoj na prvi pogled, ali ispunjenoj latentnom emotivnom napetošću. Liričnost se ovdje ne ostvaruje kroz neposrednost, već kroz svjesno tematiziranje njezina gubitka.

Dok Davisi inzistira na sporom promatranju, fizičkoj prisutnosti i crtežu kao alatu povezivanja osjetila, Nataša problematizira gubitak neposrednosti i opasnost od algoritamski posredovanog iskustva. No unatoč toj razlici, obje autorice dijele zajedničku nit: svijest o tome da prostor – bilo gradski trg ili digitalni feed – snažno oblikuje naše ponašanje, percepciju i identitet. Njihovi radovi ne nude jednostavne odgovore, već postavljaju pitanja o ravnoteži: između vanjskog i unutarnjeg, analognog i digitalnog, stvarnog i konstruiranog. U tom smislu, izložbe Davisi Boontharm i Nataše Ljubetić Tomić mogu se čitati kao dvije komplementarne perspektive iste stvarnosti. Jedna nas poziva da ponovno naučimo gledati i boraviti u prostoru koji dijelimo s drugima, a druga da preispitamo prostore u koje se povlačimo sami, često nesvjesni njihove moći oblikovanja. Zajedno, one čine promišljen i aktualan komentar o suvremenom životu – o dodiru koji se događa na ulici, ali i onom koji se odvija jednim potezom prsta po staklu ekrana.

Nada Topić

Davisi Boontharm je umjetnica, arhitektica, urbanistica i sveučilišna profesorica. Nakon studija arhitekture u Bangkoku, magistrirala je i doktorirala u Parizu i predavala na uglednim sveučilištima u Francuskoj, Tajlandu, Singapuru, Australiji, Italiji, Sloveniji i Japanu.

Davisi kreativno prepliće svoju jedinstvenu umjetničku senzibilnost sa rezultatima istraživanja građenih i življenih prostora u različitim kulturalnim i prirodnim kontekstima. Njezina originalna „skica & tekst” metoda istražuje nove načine spoznaje i pomaže produkciju znanja. Pored tradicionalnih medija, ona eksperimentira i s japanskim orihon harmonika formatima koji su joj, već više od desetljeća, plodan medij za prostorne eksperimente i narative.

Davisi je izlagala u Japanu, Hrvatskoj, Sloveniji i Italiji, uključujući Shinkenchiku-sha, Tokyo (2025), Galeriju malih formata, Bol (2024), Oris Kući arhitekture, Zagreb (2024) i Bijenale arhitekture, Venecija (2023). Živi i radi između Azije i Europe, te trenutačno predaje na Politecnico di Milano, Sveučilištu u Ljubljani i na Keio Sveučilištu (Tokyo).

<https://davisi.net/>

Nataša Ljubetić Tomić rođena je 1978. godine u Splitu. Maturirala je u Općoj gimnaziji Marko Marulić u Splitu 1996. godine. Godine 2001. diplomirala slikarstvo na Akademiji likovnih umjetnosti u Macerati u Italiji, s diplomskim radom na temu Performans u Hrvatskoj. Godine 2004. diplomirala animaciju u Internacionalnoj školi stripa u Rimu. Članica je Hrvatskog društva likovnih umjetnika Split, HDLU-a Zagreb i HZSU-a. Uz dvanaest samostalnih izložbi, izlagala je na skupnim izložbama u zemlji i inozemstvu.

<https://natasa-ljubetic.com/>

Stanislav Habjan

Između teksta, slike i izvedbe

U sklopu manifestacije 71. Splitskog ljeta u dvorištu Knjižnice Dalmatina 7. kolovoza 2025. Stanislav Habjan održao je koncert/performans *O tome bi se čitalo (Pjesme za ljude s mora i obala)* predstavljajući ujedno i svoju knjigu *Prijatelj Stanislav, dijalozi 2014 – 2024*. To nije bio njegov prvi nastup ni predstavljanje u Splitu, ovaj neobičan pjesnik, koji pjeva i izvodi svoje pjesme u društvu prijatelja glazbenika, predstavio se već više puta splitskoj publici. Njegov rad mogao bi se tako smjestiti između teksta, slike i izvedbe.

U tvojoj biografiji prvo stoji – pisac, a tek potom multimedijски umjetnik i dizajner. Je li to pitanje unutarnjeg prioriteta, kronologije ili načina na koji danas vidiš vlastiti rad? Je li pisanje ishodište iz kojeg se granaju svi ostali oblici rada?

Jest. I sve tri tvoje pretpostavke točne su. Prvo sam objavio knjigu, a potom je iz nje proizašla i multimedija i sve ostalo. Kao što i inače, kako je lijepo primijetila slovenska umjetnica Tanja Radež, sve uvijek započinje s knjigama. I mislim da je moj način razmišljanja u osnovi literaran, ja jedino tako donekle suvislo mislim, pa kad nešto čak i vrlo svakodnevno, a u čemu često ne plivam najbolje, moram nekako riješiti, onda si to idem napisati, pa se logikom teksta, jer rečenica uvijek zna kuda je vode i smisao i ritam i zvuk, to na kraju riješi. I onda ja mogu iza toga stati, doveden pred gotov čin.

Splitska publika imala je više prilika susresti se s tvojim radom – kroz izložbe, performanse, knjige i nastupe, od Gradske knjižnice Marka Marulića Split do Ghetto kluba. Kako

doživljavaš Split kao prostor recepcije i dijaloga? Postoji li nešto specifično u energiji grada i publike što utječe na način izvedbe?

Ja sam fan Splita na neki svoj najintimniji način, premda mi je u isto vrijeme potpuno razumljivo da su neke meni bliske duše i najvažniji učitelji zauvijek emigrirali iz njega, ranjeni nečime ili iznevjereni ili jednostavno umorni od tog prevelikog raspona i raskola. No ja koji nisam u tome odrastao, kojemu je u djetinjstvu Split bio daleki osunčani grad u kojemu je pjevao Jimmy Cliff i gdje ljudi vole nogomet kao i ja, koji sam odrastao u Kranjčevićevoj i također najviše volim bijeli dres, meni su dovoljne bile dvije sličice iz kasnijeg života da mi potvrde taj ideal. Prva je bila kad prvi put putujem s djevojkom u koju sam potpuno zaljubljen i kad me ona dovodi na Kman upoznati me sa svojim djedom, a koji nas oboje, dok još stojimo na vratima mirno i dobro pogleda i kaže: imate stan, možete useliti. Nismo ostali jer nam je u zvijezdama bio upisan zagrebački Jarun, ali to je sporedno. Druga je slika kad se par godina kasnije naš mali sin i ja spuštamo pješice do palače carske i Bačvica potom, lijep je dan poslije kiše i mi se stalno nečemu smijemo, imamo sve vrijeme svijeta dok mama obavi snimanje svoje emisije o splitskom arhitektu koji je volio ptice, pa je gradeći kuće uvijek ostavljao na njima rupe u kojima i one mogu stanovati. Tako da je meni doći u Split i dalje bajka. I istina je da je energija za izvedbe specifična i da se mojoj družini upravo u toj dekadentno romantičnoj gusarskoj jazbini Ghetta ove godine dogodila i najbolja izvedba dosad naše Škole ljubavi.

U Splitu si 2024. predstavio *Pjesmu mladom umjetniku*, a 2025. knjigu *Prijatelj Stanislav, Dijalozi 2014–2024*, oba puta uz performans. Što ti znači spajanje teksta i izvedbe? Je li predstavljanje knjige već samo po sebi izvedba?

Postoji magija u neposrednom živom iskazu, u osjećaju koji dobro poznaju glumci i glazbenici, a koji je piscima nedostupan, jer je posao u osnovi samotna i sva se interakcija događa u vlastitoj glavi. Ja sam u performans kao izraz ulazio postupno, odigravajući u mladosti situacije koje smo moj tadašnji literarni suputnik Greiner i ja režirali kao neku vrstu živih stripova ili kazališta sjena. No prijelomno iskustvo bio mi je boravak u ambijentu Dućana metafora s kojim sam prije petnaestak godina kao s putujućom izložbom boravio po mjesec dana u nekoliko gradova, komunicirajući s ljudima kao lik iz svoje slikovnice, a tako i kostimiran. Oduševilo me kako mi to lijepo ide i kako se osjećam slobodnim u toj ulozi i koliko zapravo kao takav mogu puno više i dati i dobiti od ljudi nego "samo" kao autor. Otad radim i te izložbe svojih godišnjih Dijaloga jedino tako, da sam istovremeno i gost i domaćin, i kustos i umjetnik i putnik i prometnik, i da mi je ono što čini izložbu tek scenografija i poticaj onome što se u njoj događa. U knjizi *Car je gol na kiši* opisano je zapravo kako je točno došlo do benda i kamo sve vjera u svoju fikciju pisca može odvesti. Pa tako onda posljednjih godina promoviram i knjige, izvodeći s prijateljima te svoje tekstove za pjevanje, jer moje su pjesme zapravo to – songwriting. Na tom konceptu izvedbe, u kojemu se naracija ilustrira songovima, napravljena je i kazališna predstava *KAFKA I SIN*, koja je ušla u kritičarski izbor najboljih hrvatskih scenskih uprizorenja godine i za koju mi je nekoliko

bliskih ljudi reklo da je najozbiljnija ili najbolja stvar koju sam napravio u životu, što naravno da volim čuti jer mi je aktualna. Slijedom te igre, velika mi je sreća što se sada intenzivno družim s glazbenicima, otkrivajući istovremeno tu mogućnost i u sebi. Svaka dobra rečenica nosi i melodiju i ritam i svako je pjesništvo zapravo glazba. A sama izvedba, da se vratim na početak odgovora, kad se nekoliko ljudi zajedno odvoji od tla tijekom trajanja pjesme, to mi pripada najljepšim iskustvima u životu, to je više i od nogometa u školskom dvorištu, to je tik do ljubavi, dakle ono što je čovjeku dano kao božanski jezik, mogućnost komunikacije u trenutku čiste kreacije, zaborav sebe u najljepšem ostvarenju sebe. Što je zapravo neka vrsta potvrde meni izvorne fascinacije, ja sam vrlo rano u djetinjstvu inficiran tom magijom glazbe – ritmom, zvukom, energijom, riječima i izgledom mladih dugokosih bogova s gitarama, kako sam doživljavao Beatlese i Kinkse, i to me zapravo ubralo, pokupilo iz mog dvorišta i odnijelo evo kao crveni balon sve do ovoga sada razgovora s tobom.

Autor si jednog od vizualnih identiteta Ghetto kluba. Koje su ti još suradnje sa splitskim autorima i glazbenicima bile posebno važne? Kako biraš suradnike i što za tebe čini dobru autorsku suradnju?

Prije sada već više od 20 godina upoznao sam Sonju Barać Rudynski, zanimljivu i hrabru osobu, oko oblikovanja vizuala za njezinu Akademiju ili klub Ghetto. Razmijenili smo tijekom godina jako puno lijepog i iskrenog teksta, pišući si u najvećem međusobnom poštovanju o svemu i svačemu, a imam i vrlo zanimljiv arhiv dizajnerskih proizvoda napravljenih u toj suradnji,

zapravo odličnu izložbu kad dođe vrijeme za nju. Od novijih splitskih suradnji impresivni su mi susreti i suradnje s Franom Duilom, glazbenikom i čovjekom s kojim me povezao zajednički prijatelj, kustos i pisac Marko Golub, voditelj Galerije Hrvatskog dizajnerskog društva u Zagrebu. Ta energija i znanje koje Frane i kao organizator i kao glazbenik ulaže u splitsku scenu zaslužuje neko veliko društveno priznanje, nadam se da će se to i dogoditi, premda Split i nije baš poznat po takvim gestama.

Tvoji nastupi često balansiraju između precizne dramaturgije i otvorenosti trenutku. Postoji li unaprijed definirana struktura ili se ona gradi u hodu? Koliko je važno povjerenje, a koliko nesigurnost i rizik? Postoji li točka u kojoj se svjesno prepuštaš nepredvidivosti?

Svakako, i sve više, jer to i jest najuzbudljivije. Naravno da nastojim kontrolirati proces do izlaska na scenu koliko god mogu, i konceptualno mi u zamisli svaki detalj mora biti djelićem cjeline da bih se uopće usudio izaći, no trenutak početka briše sve zacrtano. I nekako nam je postala zaštitnom ovojnicom, da ne kažem znakom, tom našem ansamblu, upravo ta dosljednost da se nikad sasvim ne uvežbaju nove pjesme koje su dio svakog nastupa. I one nas onda zbilja titravo nose i to uzbuđenje i spontanost i emocije onda se lako prenose i na publiku i to zbilja jest istina te pjesme koja se događa samo u tom trenutku i koja je u stanju prizvati i suze i sreću, i na to sam zapravo i najviše ponosan, što mi se dogodilo to povjerenje upravo tih krasnih i otvorenih ljudi i fenomenalnih glazbenika s kojima nastupam, da takvo što bude moguće i da upravo tako

postojimo. Pa evo da ih onda ovdje i predstavim u više nego punom sastavu za jednu izvedbu: vokalistice Mary May, Nina Bajsić, Ljubica Gurdulić i Maja Rivić, vokali i ponekad gitare Marko Golub i Sreten Mokrović, pijanist Vibor Čerić, gitaristi Antoan Perković i Jura Geci, basisti Jakša Perković i Marino Vinja, bubnjevi Emir Čovran alias Emil Cioran, a u varijanti Južnjačke utjehe, kako moj Antoan s najvećim poštovanjem i simpatijom naziva našu splitsku postavu, pridružuju se Frane Duilo, Jakov Sardelić i Marko Momčilović. Nedavno sam započeo raditi i novu scensku igru *Kod Jana i Petrice*, u kojoj mi je koautor i tumač lika Petrice glumac Rene Medvešek koji u toj predstavi svira mandolinu, i to odlično, kao ritam gitaru, ali pankerski.

Ono što mi se svidjelo u tvojoj *Školi ljubavi* je otvorenost prema svijetu, ljudima i životu općenito, ma kakav on bio. Kao da si s te toliko puta upotrijebljene riječi ljubav, koju pjesnici izbjegavaju plašeći se patetike, skinuo prašinu klišeja i vratio joj njen pravi sjaj i značenje. Čemu nas još uči *Škola ljubavi*?

Prvo, da se najvažnije stvari u životu ne nauče u školi, pa iz toga onda i da postoji vanškolski predmet koji je u stanju izbrisati sva naša dotadašnja znanja i planove i staviti nas na potpuno nove tračnice. Ako postoji na svijetu još bilo koje čudo, to je samo to jedno, *four letter word*, a na hrvatskom, talijanskom, francuskom i njemačkom – pet.

Pjesme u toj našoj nastavi stvarne su, nadahnute istinitim iskustvom i ništa se tu niti ne preskače niti ukrašava. Toponimi su zbiljski, čiste su u izričaju, razumljive u metaforama i

zabavne u rimama. Govore o ljubavi i u dječjoj i u zreloj i u poznoj dobi, o erotskoj i o platonskoj, o stanju zaljubljenosti kao o potpunom ispunjenju našeg duhovnog volumena i uopće osobnog potencijala, o gubitcima ljubavi i o tome da to nikad nije tragedija veća od života, o tome da nas ljubav uči i vodi i onda kad je nema, i o svemu oko toga. To je neiscrpna i sveprisutna materija. Jako je teško uopće napisati dobru pjesmu, a da nije o ljubavi.

Ono što je najbolje čita se najlakše jer je upravo vama napisano. Tako tvrdiš u jednom od svojih zapisa. Za koje ti se pjesničke knjige čini da su baš tebi napisane? Jesu li ti još uvijek važne i zašto? Vraćaš li im se ili ih nosiš kao tihi temelj?

Ta rečenica je vezana uz čestu slušanu podjelu lektire na laku i tešku, pa se za opuštanje preporučuju lako ljetni romani i slično. Ali

Marko Momčilović, Antoan Perković, Jakov Selacić, Grozdana Ribčić, Mate Tavrić i Renata Vojvodić

zapravo ne postoji lako čitanje loše književnosti, kao ni teško čitanja dobre. Postoji zahtjevno čitanje, naravno, ali ta je uložena koncentracija ono što dugujemo i sebi, a ne samo dobroj knjizi, i taj trud bude brzo nagrađen na bilo koji način. A oko knjiga pjesničkih kojima se ja vraćam i koje su mi uvijek otkriće, mogu spomenuti knjigu balada ili fantazija *Gašpar Noćnik*, a koja je zapravo zbirka proznih crtica ali tako majstorski napisanih da me uvijek uzbude upravo tim

pjesništvom u sebi. Napisao ju je Aloysius Bertrand, francuski vojnik u doba Napoleona, za kojega ne znamo ni kako je izgledao, a koji je zapravo izumitelj poezije u prozi. Knjiga je objavljena 1842. i prodalo je tek dvadesetak primjeraka, no autor je bio potpuno svjestan da piše nešto ispred svoga vremena pa se tako i obraća u svojem predgovoru. I meni je to knjiga koja se zbilja obraća meni i kojoj se vraćam i koja me uvijek iznova iznenadi svojim friškim

srcem, kako bi Vlado Kristl rekao, i potpuno mi je jasno da je fascinirala Baudelairea koji je upravo njome nadahnut napisao *Spleen Pariza*.

Koje bi knjige danas preporučio čitateljima – bez obzira na žanr ili vrijeme nastanka? Što je to što te u književnosti najviše zanima?

I Contain Multitudes, rado kažu pjesnici od Whitmana i Dylana do Habjana :). I svi smo mi, bili pjesnici ili ne, zbilja u svakom trenutku zbir više osobnosti različitih dobi i afiniteta. Pa tako i nije jednostavno preporučivati nešto. Vjerojatno jest najbolje mjerilo vrijednosti knjige njezina sposobnost da nam u svakom periodu života kaže nešto važno ili najvažnije u tom trenutku. Što opet i ne mora diskvalificirati puno dobrih knjiga koje su nam samo u jednom periodu bile svetim pismom. U svojoj *Liter-art-uri*, neškolskom satu o knjigama koje za srednjoškolce ponekad napravim kao gost predavač, savjetujem im da u svojem životnom prostoru budu okruženi s nekoliko otvorenih knjiga iz klasične lektire, čije stranice neka slobodno okreće vjetar ili propuh, pa neka usvoje naviku da ujutro zobnu nasumično neku rečenicu za taj dan. To je dobra igra za spajanje književnosti sa svakodnevicom i nalaženje sinkroniciteta kojih uvijek bude više nego očekujemo, sukladno uloženom povjerenju i maštovitosti. I korisna stvar za osvijestiti da književnost i čitanje i postoje zato da nas prate kroz život i da spoznajemo da ni u najvećim srećama i zanosima, kao ni u očajima i ludilu, nismo prvi i jedini kojima se to događa. Što se konkretnih preporuka tiče, školarcima bih uvijek preporučio Salingera, ali ne *Lovca u žitu*, nego ostale tri knjige iz njegova nevelikog

opusa, kraće priče i novele o obitelji Glass. Sličan je slučaj i s Kafkom, koji se u školskoj lektiri predstavlja romanom *Proces*, što jest remek djelo ali nije dobar početak za otkrivanje fantastično duhovitog majstora, prava vrata su kratke priče. Kao što bih uvijek preporučio i genijalnu slikovnicu splitskog pjesnika Tonča Petrasova Marovića, koji je sasvim usput, reklo bi se, uz svoj inače zahtjevan pjesnički tekst, u jednostavnim rimama iskomentirao crteže svoje male kćeri i ta vesela i mudra knjiga pod naslovom *Ča triba govorit* doslovno i oslobađa i nadahnjuje i na pisanje i na čitanje.

Od hrvatskih pjesnika meni su najdraži korespondenti Ivan Slamnig i Vesna Parun. Prije dva mjeseca boravio sam u rezidenciji na Zlarinu, njezinu rodnom otoku i samo se njome bavio i o njoj mislio i tek sada zapravo uviđam koliko je velika i ne čudi me da je fascinirala i Szymborsku. Taj naš dijalog predstavio sam na kraju i u Kući Arsen u Šibeniku u obliku glazbenog recitala *Vasanta lijepa i ja u kiši, koncert za Vesnu Parun*, također s prijateljima glazbenicima i baš sam sretan i zahvalan kako nam je to ispalo i kako je na publiku djelovalo.

Nataša Govedić tvoju novu knjigu *To je slika, samo slika – fotografska slikovnica* naziva „knjigom vječnovanja“. Doživljavaš li knjigu kao mjesto trajanja? Prostor u kojem se uvijek iznova može oživjeti trenutak koji je prošao?

Naravno. Ako postoji bilo što što trajno zadržava naše jedinstvene impresije i spoznaje tijekom kratkog boravka na svjetlu svijeta, to je umjetnost, književnost, pjesništvo. Jedini pravi i istiniti uvid u prošlost naše vrste, kako su ljudi živjeli prije stotinu ili tisuću godina, kako su se

okolnosti odražavale na svakodnevni život i dušu čovjeka nećemo dobiti čitajući političke ili ekonomske povijesti nego čitajući pjesnike. Kaže Stanley Kunitz, veliki pjesnik.

Fragmenti teksta u ovoj knjizi upotpunjeni su fotografijama iz privatnog i obiteljskog albuma. Ili je obrnuto? Je li to pokušaj da se osobno iskustvo zabilježi cjelovitije? Jesu li ti fotografije otvorile neki novi prostor u tekstu?

Spajanjem slika i riječi bavim se otkad znam za sebe, doslovno. I crteži i fotografije u stanju su me uplesti u priče koje moram zapisati. U svakodnevnoj sam „proizvodnji“ tih spojeva, i kad kao dizajner oblikujem neki plakat ili naslovnicu knjige, i kad sklapam neki kolaž kao autorski rad, i kad nešto Whatsappom poručujem prijateljima, i kad objavljujem dnevnu poštu na Instagramu. Između teksta i vizuala naime uvijek postoji međuprostor, ili međuvrijeme, jer uvijek nešto percipiramo ranije. I zato je važno da nikad ne govore isto, da se ne ilustriraju doslovno. U toj često tek stotinki sekunde postoji prostor igre, izazova, humora, tu se stvar događa i tu sam ja, rekao bih, najviše doma. To je moje područje, taj centimetar zraka koji postoji za udisaj između vode i leda, a koji može spasiti život kad propadnemo. I nema tu pravila, svejedno je otvori li se taj prostor iz slike ili iz riječi. Ovom knjigom, *To je slika, samo slika*, hoću pokazati što sve meni, ali i svakome, može ispričati ili značiti fotografija i stoga je nazivam fotografskom slikovnicom. A bit će predstavljena za nekoliko dana, 29. prosinca u Kući Lauba, uz izložbu stranica na većim formatima i uz, naravno, koncert s prijateljima glazbenicima. Ima li ljepšeg načina za proslaviti Novu godinu tri dana uoči njezina početka?

Ima li u tvom zaigranom svijetu mjesta za AI alate? Što je AI mladom umjetniku danas? Sredstvo, sugovornik, prijatelj?

Mladi umjetnik, da bi ostao vjeran onome što ga je izabralo da to u svojem životu bude, ne smije se oslanjati na stečeno ili ustaljeno, jer prihvaćanje navika i komoditeta ono je što ga zapravo odvoji od znatiželje i hrabrosti. Biti uljuljkan u svoje imovine i mišljenja donosi strah od bilo čega novog – i tu se odričemo ideala, time i mladosti. Šezdesetih godina 20. stoljeća, kad sam bio klinac, pojava električne gitare i čupavaca koji vrište protestne tekstove i pozivaju na življenje ljubavi, te milijuna njihovih mladih sljedbenika koji vrište s njima, za puno je ljudi, jednako iz svijeta medija kao i iz mog najbližeg susjedstva, značilo sumrak kulture i civilizacije – a meni je to bio fantastični početak svijeta budućnosti i mene samog. Ne govorim sada da je pojava AI novi bljesak svemirske ljubavi, ali ne treba to a priori vidjeti kao vražji alat, premda će milijuni ljudi ostati bez posla, a bilijuni postati još bogatiji. No može li to biti gore od ovoga što je Izrael učinio od Palestine? Ako smo to kao vrsta u stanju prihvatiti, moramo biti spremni na redizajn kompletnog iskustva. No ja vjerujem u nešto neslomljivo ljudsko i božansko u kombinaciji i time se zapravo bavim i to pokušavam svakodnevno afirmirati koristeći sva sredstva i autorske izraze. Nisam još koristio AI, no bude li se ukazala ideja u kojoj će mi zatrebati taj postupak, neću oklijevati, jer rat je, možda i finalni, između najbogatijih i svih ostalih. I mi šumski anarhisti iz ekipe Robina Hooda ili Petrice Kerempuha naravno da moramo otimati oružja iz kočija pokvarenjaka.

I posljednje pitanje: kako bi Stanislav organizirao svijet da pobijedi u ratu?

Iskoristio bih trenutak moći za ispraviti iskonsku nepravdu i povjerio bih svijet u potpunosti ženama. Tko je u stanju držati četiri ugla kuće i još snimati dokumentarce i pisati pjesme, ili koncipirati i gospodarstvo i kulturu i odgoj djece na jednom otoku, kao što je to slučaj bio npr. na Zlarinu na kojemu se to i danas još osjeća i vidi, tome treba dati svijet zahvalno i sretno. Ne bi to moje obraćanje trajalo ni tri minute, zamolio bih nekoliko pametnih dama iz najbližeg kruga, dakle Anu Mariju, Marelu, Katarinu, Pavlicu, Olju... da preuzmu stvar, podijele nam zadaće i dalje bi se povijest odmah odvijala drugačije.

Razgovarala

Nada Topić

Poezija na katu je književno-glazbeni program, tribina koja se drugu godinu za redom odvija u Knjižnici Dalmatini u organizaciji GKMM-a Split i Glazbenog odjela Umjetničke akademije u Splitu. U okrilju ostavštine dvaju velikana hrvatske glazbe i književnosti, Ljube Stipišića Delmate i Jakše Fiamenga, tribina predstavlja recentno pjesništvo, promovira nove pjesničke knjige te otvara dijaloge o suvremenim pjesničkim praksama. Uz književni dio, predstavljaju se i studentice i studenti Glazbenog odjela Umjetničke akademije u Splitu koji svojim izvedbama stvaraju glazbenu kulisu za svaku pojedinu tribinu.

Do sada su u *Poeziji na katu* gostovali sljedeće autorice i autori: Miroslav Kirin, Katja Grcić, Evelina Rudan, Alen Brlek, Luca Kozina, Ante Jelenić i Marija Andrijašević. Voditeljica tribine je književnica i knjižničarka Nada Topić. U glazbenom programu predstavili su se: Marta Zrilić (klarinet), Jan Samaržija (gitara), Lara Jurešić (gitara), Katarina Mrvalj (gitara), Borna Kosec (klarinet), Dina Čajević Glojnarčić (violončelo) i Ruta Špoljarić (saksofon).

U nastavku donosimo izbor iz poezije gostujućih autora.

PO EZ IJA na KA TU

Vrijeme

Ne znam kako da pomaknem
Vrijeme na satu
Jer ni vrijeme na satu
Ne zna kako da se pomakne
Neprestano se vrti u krug
Kao kotač otpao s nekog vozila
I misli da je sretan
Jer ono se vozilo nastavilo dalje kretati
Još malo i završit će u jezeru
Javite ako primijetite mjehuriće
Što se dižu s dna
To sam ja disao
Dok sam imao vremena

(Miroslav Kirin, *Lude pjesme*, 2025.)

centriranje

dugo se namještaš,
deset, dvadeset godina, možda i duže.
pomjeraš se na svim prolaznim mjestima;
matiraš i kralja i kraljicu
ali ostane neriješeno zauvijek.
sjediš nekako nasilno
dok čitaš o Saturnu i ženskoj seksualnosti.
sistemske se sve više stišavaš.
zagrijavaš Boga dok ne prokuha
potom ga izlijevaš u kalupe koji se daju opozvati.
nezaustavljivo se kondenziraš.
ne možeš spavati,
ali barem nikamo ne žuriš.
živiš u glagolskom vremenu
kojim se izražava stanje prije stanja, a poslije
posljedice.
kada se svi istovremeno predomisle,
to se izgovara katapult, a piše se
metamorfoza namjere.
prestani mahati genitivom – uostalom
svi hodamo obješeni o isto pitanje
gdje su mi papuče
ili
kako voljeti i čime
znaš, ja ti to ovako zamišljam:
u praskozorje
izađem bosa na balkon,
a kad tamo – revolucija:
dok smo spavali, svijet se sam orosio.

(Katja Grcić, *Istina nedjeljom i drugim danima / Krizantema*, 2023.)

smiljko i ja si mahnemo
 i ruke nan zustanu u zraku
 meni odzdol i njemu odzgor
 i jopet smo u valici
 i beremo ljurljavice
 ljurljavice diše
 i mi dišimo njih
 i žuti smo oko nosa
 smiljko reče da je njemu žuta najlipča
 i ja rečen stešo
 vedran ne reče niš
 uzme bič i štoca komure da odlagne kravan
 brat je doma
 sestra se još ni rodila
 svi naši su još živi

(Evelina Rudan, *smiljko i ja si mahnemo (balada na mahove)*, 2020.)

Mi, huligani radikalne nježnosti
 protiv svega smo što nije dobronamjerno

 mi, tako naivno s konopcima u rukama
 čekamo da stane pjesma i ne ostanemo jedini
 na nogama.

Mi, probuđeni tokom potresa humanosti
 mislimo da smo bolji od onih drugih,

ne stvaramo asimetriju. Mi, huligani radikalne
 nježnosti
 čekamo što će se dogoditi u Afganistanu,

tko će zaustaviti Alzheimerera, tko će voditi
 Ameriku
 tko će se dogoditi Assangeu,

hoće li priroda preživjeti u drugom nastavku
 Avatara.

Mi, probuđeni, dižemo buku samo prvim slovom
 abecede.

(Alen Brlek, *Halal zumra*, 2023.)

Vrste riječi

Svela sam se na imenicu
s kožom i zubima,
predmet koji ponekad prodiše
kao ormari u noći,
tiho, da nikoga ne probudi.

Da sam pridjev,
bila bih sjena ili mjesečina,
neprimjetno okrznuće.

Da sam glagol,
odjahala bih u sumrak.

(Luca Kozina, *Bijeg iz tijela*, 2024.)

Da, pas je mrtav. Osvrnem se, pogledam pod noge, zazviždim. Pas je mrtav. Više mi nema tko doći na poziv. Zviždim, zviždim, zviždim, ništa. Poslije boli ne dolazi radost. Poslije patnje ne dolazi sreća. Poslije nasilja ne dolazi primirje. Poslije samoće ne dolazi ljubav. Poslije prijatelja ne dolaze prijatelji. Puno sam toga naučila. Majka me bodri. Nadvije se nada me poput sjene plodnih stabala i ziba. Na trenutak, ja sam u svom voćnjaku, ispod odrine obavijene lozom vire moje dvije bijele noge. Gledam u grob svog psa. Moj je pas prekrasan primjerak topole. Čuva kuću od vlage

i radi gljive. Nisam ga odvela u jamu i bacila tamo. Moj pas mi je nadohvat. Uskoro i obrok za stolom koji tek treba osmisliti. Teško podnosim čežnju. Ima poseban oblik. Ona je malo četveronožno tijelo čije krzno podsjeća na kravu šarku. Laje, ne ujeda. Nema u njoj laži, neistine, izmišljotina, pa ni bujne mašte. Barem dvije od nabrojenih osobina spasile bi je u ovoj pustinji od ljudskih dometa. I da je imala kuću koju sam sagradila na vrijeme.

(Marija Andrijašević, *Temeljenje kuće*, 2023.)

Ljut sam jer je sve više ljudi na tabletama

Djeca mojih prijatelja žele počiniti samoubojstvo
Studiraju kemoterapiju i sviraju gitaru u podrumu
Djeca mojih prijatelja povraćaju pred školom
I jedu sendviče s dvostrukim mesom iz kaveza
Blijedi su kao planeti bez jezgre
Inteligentni su kao ocean koji je pojeo Tarkovskog

Djeca mojih prijatelja ne mogu odlučiti
Na kojem fakultetu će samljjeti svoje sretno vrijeme
Roditelji djece mojih prijatelja zrače dobrotom
Umiru od radijacije kojom oživljavaju
Djecu ozračenu informacijama

Djeci svojih prijatelja govorim da budu sretna:
Prelomite institucije preko koljena kao lješnjake
Živite izgrebani od vatre koja se smije
Kada uđe u vašu kuću

Mirna akademija je izmišljotina

Jaguari su lijepi jer su odrasli opasni
I sami

Neka psiha bude vaše krzno
Neka uzorak bude nerazumljiv
Liječnicima
Hodajte kao prijetnja gradovima
Uživajte u katastrofama

Vi ste djeca mojih prijatelja
Vi ste nove životinje
Budite tanki kao Whitmanove vlati
Plešite u oluji karijera
Ne radite za nikoga
Tražite saveznike

Čak ni Nietzsche nije mogao
Izdržati samoću

A dok ih tražite
Pod reflektorom ljubavi
Budite idealno sami

Samo usamljen čovjek
Može potresti svijet

(Antej Jelenić, *Ultrazvuk*, 2023.)

MTV: Individualizirane playliste potisnule su globalni kolektivni doživljaj glazbe

Nekad revolucionarni televizijski kanal koji je emitirajući glazbene spotove desetljećima oblikovao glazbeni ukus, modu i životne stavove mladih, MTV (Music Television), ugašen je 31. prosinca 2025. godine, a da ljubitelji glazbe nisu to ni primijetili. Naime, još ranih dvijetisućitih glazbene su spotove s MTV-a potisnuli *reality* programi, a novo vrijeme promijenilo je način uživanja u glazbi, kolektivni doživljaj glazbe zamijenile su personalizirane playliste. Sada je vlasnik MTV-a, američki medijski koncern Paramount Skydance, najavio da se preusmjerava ka streaming servisima i digitalnim platformama.

MTV se počeo emitirati u New Yorku 1981. godine. Od početka je bio platforma koja je povezivala glazbu, film, modu i društvene promjene. Pop-glazba postala je globalno kolektivno iskustvo, a glazbeni spotovi kulturni doživljaj. O važnosti spotova govori činjenica da su ih režirali ponajbolji redatelji svog vremena.

Pitanje je bi li Michael Jackson postao kralj popa da John Landis nije režirao spot za *Thriller*, a Steve Barron za *Billie Jean*, zahvaljujući kojem je Jackson je postao prvi crni pjevač emitiran u udarnim terminima MTV-a, a njegovo ime sinonim za plesni korak *moonwalk*. Ti spotovi i danas imaju kulturni status i milijunske pregleda na digitalnim platformama. Legendarni Martin Scorsese režirao je *Bad*, a Spike Lee *They Don't Care About Us* i *This Is It*. Društvene barijere pomicali su i spotovi pop ikone Madonne. Spot za *Like a Prayer*, koji je režirala Mary Lambert, u

kojem Madonna ljubi crnog sveca i pali križeve digao je na noge vjernike, a Pepsi je otkazao ugovor o reklamiranju težak pet milijuna dolara jer je Madonna odbila promijeniti scene u kojima ljubi afroameričkog sveca. To je bilo vrijeme kada je pop kultura bila subverzivna, a životni stavovi važniji od novca. Madonnine spotove režirao je i slavni David Fincher i to za *Express Yourself*, *Oh Father*, *Bad Girl* i *Vogue*. Kad govorimo o glazbi i modi, Fincher je u spotu za *Freedom* Georga Michaela okupio pet najljepših žena svijeta, top-modele Cindy Crawford, Naomi Campbell, Lindu Evangelistu, Christy Turlington i Tatjanu Patitz. Manekenka Kate Moss pojavila se u crno-bijelom spotu koji je oskarovka Sofia Coppola snimila za pjesmu *I Just Don't Know What to Do with Myself* The White Stripesa. Coppolin rad možda i najbolje svjedoči o povezanosti glazbe, mode i filma. Osim što je snimala glazbene spotove, snimala je i reklame za modne kuće Cartier, Dior, Calvin Klein, i sama je bila model za parfem dizajnera Marca Jacobsa, suosnivačica je modne linije odjeće Milk Fed.

MTV je diktirao glazbeni ukus gotovo pola stoljeća. S gašenjem MTV-a ne mijenja se samo platforma na kojoj uživamo u spoju glazbene i filmske umjetnosti, promijenio se i način konzumiranja. Globalni kolektivni doživljaj glazbe potisnule su individualizirane *playliste*.

Dušanka Čolović

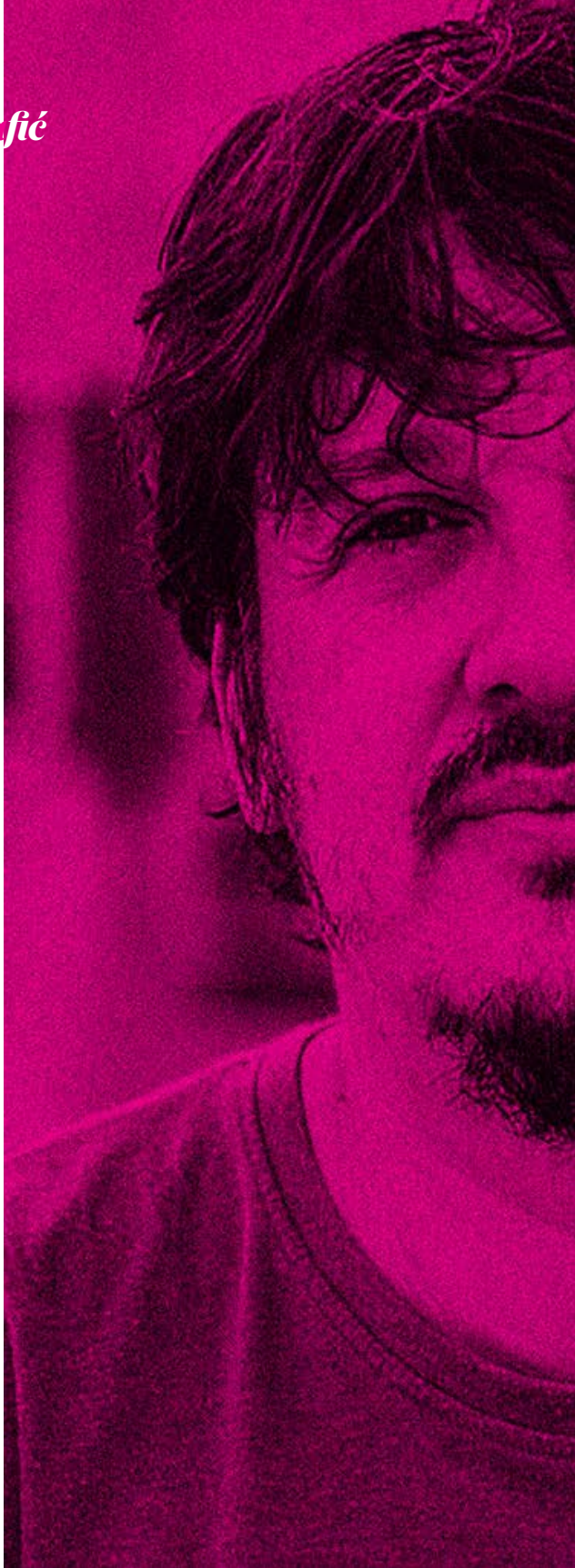
INTERNETSKEOAZE

Perkatonic: Digitalni internet kafić

<https://www.perkatonic.com/hr>

U moru mrežnih stranica informativnog, dnevno-političkog, komercijalnog i zabavnog sadržaja, lako se provedu sati skrolanja nakon kojih se čitatelj može osjećati umoreno i razočarano. No, kako na Zemlji tako i na webu, da citiramo slikara i pjesnika Hrvoja Marka Peruzovića, postoje mjesta koja zovemo oazama jer nam nude mir, opuštenost i sadržaj koji ispunjava. Jedna od takvih oaza je zasigurno i Perkatonic, digitalni internet kafić, mjesto za uživanje u pop-kulturi uz jutarnju kavu ili popodnevni čaj kako ga nazivaju **njegov kreativni pokretač Želimir Periš i urednica Dora Mihanović**. Viziju Perkatonica opisuju sljedećim riječima: „Želimo stvoriti mirno i nježno mjesto na kojem ljudi komuniciraju o stvarima koje su stvorili ili čitali, gledali, slušali, igrali ili na bilo koji drugi način uživali. Poput internetskog ekvivalenta nježnog book cluba u kojem uz kavu prijatelji pričaju što su sinoć gledali i kakve su ideje pritom imali. Kreiramo sadržaje koji se mogu pročitati ili odigrati u tri minute, dovoljno kratko da ne gubite vrijeme, a dovoljno dugo da ipak u vas utisnemo vrijedne misli ili ponudimo kap relaksacije. Perk i tonic, dva su pojma koja nas vode: perk je nešto veselo i živahno, a tonic napitak koji liječi. Točno smo takvi.“

Perkatonic čitateljima nudi impresije o knjigama, filmovima, serijama, kazališnim predstavama, koncertima i glazbi, izložbama, društvenim i video-igramama te seriju kreativnih online igara vlastite izrade (Puzzlica, Wordica, Quizzica, Yearsica i Stihuljica). Također, čitatelje poziva da budu i sami kreatori sadržaja Perkatonica koji je dinamičan, raznolik i otvoren

različitim formama izražavanja. U rubrici Galerija mogu se pogledati izložbe Puzzlica i Stihuljica, a u Skriptoriji se može pronaći Škola pisanja sa savjetima za one koji se bave pisanjem te Perkatonic natječaj u kojem mogu sudjelovati sa svojim radovima.

Perkatonic, uz hrvatsku, ima i englesku inačicu te je pristupačan široj jezičnoj publici. Objave su označene tagovima što omogućuje preglednost i lako pretraživanje. Svakako je vrijedno spomenuti i jednostavan dizajn stranice koja nije opterećena prozorčićima s oglasima i drugim komercijalnim i nametljivim sadržajima.

U sažetom Perkatonic stilu Dora Mihanović i Želimir Periš:

Za razliku od mnogih portala, Perkatonic nam ništa ne prodaje niti nas na išta nagovara. Tko se prvi sjetio da nam treba digitalni kafić i zašto nam treba?

Dora: Ideju digitalnog kafića za pop-kulturu prvi je spomenuo Želimir. Koncept mi se jako svidio; internetska oaza slobodna od reklama za kreme protiv čukljeva i dnevno-političkih sadržaja. Mjesto gdje, uz jutarnju kavu, možeš pročitati kratku impresiju, intervju ili zaigrati dnevnu igru. Perkatonic je korak prema takvom fizičkom mjestu, kafiću koji nudi dnevni boravak s knjigama i ljudima koji uživaju u istima.

Želimir: To je bila tema mnogih razgovora mojih dislociranih prijatelja, kako bi bilo divno imati neko toplo mjesto grijano knjigama i pop-kulturom, ali, na žalost, ne možemo, jer živimo predaleko jedni od drugih.

Tko su po vama gosti ovog digitalnog kafića, a tko konobari i kakva nam pića poslužuju?

Dora: Gost je slučajni ili namjerni digitalni putnik, konobari svi koji stvaraju sadržaj. Perkatonic ima po nešto za svakoga; malo slatkog, malo paprenog, a tu i tamo netko dobije soli na rep.

Želimir: Konobari smo svi koji poslužujemo tekstove, a gosti svi koji ih čitaju i nalaze u njima malo zadovoljstva. Pića su, naravno, naše trominutne igre i tekstovi.

Perkatonic je zaigrano i interaktivno mjesto sa svakodnevno svježim objavama, a vrijeme provedeno na njemu nikada nije izgubljeno. Kako to izgleda s vaše strane? Koliko je vremena i energije potrebno za održavanje portala, kreiranje sadržaja, komunikaciju sa suradnicima, redovito ažuriranje?

Dora: Na portal sam stigla po Želimirovom nagovoru, kupio me idejom za igru pogađanja stihova. Svakodnevno odabirati pjesme i približiti čitateljima nove ili već afirmirane pjesnikinje i pjesnike... Bila je to prilika koju nisam mogla propustiti. Stihuljica je tjedna obveza, svakih sedam dana trebam pronaći gosta, intervjuirati ga i pročitati zbirku-dvije pjesama. S poslom u školi, četvero djece kući i obrtom u kojem tiskam slikovnice ne mogu reći da mi ostaje puno slobodnog vremena, ali ljubav prema poeziji uspori onih par minuta u danu koje kradem za pripremu. Želimirov posao je nemjerljivo veći, ali i ljubav prema stvaranju i održavanju ovakvog mjesta za druženje.

Želimir: Potrebno je sve vrijeme svijeta, oko 25 sati dnevno. Šalim se, naravno, vremena treba puno, no vrijeme nije mjera. Ako nešto jako volimo i osjećamo zanos i potrebu, vrijeme se nađe. Dođe samo. Stvori neki dodatni sat između 19:59 i 20:00 pa spasi.

Koliko je Perkatonic održiv i kakva mu je budućnost?

Dora: Perkatonic ovisi o dobroj volji onih koji ga nose. Želimir je u osam mjeseci stvorio cijelu vojsku entuzijasta koji žele pisati, čitati, igrati i davati svoj doprinos ovako jedinstvenom projektu. Čitatelji su prepoznali Perkatonic kao topli digitalni dnevni boravak, pa dokle god ima amatera i profesionalaca spremnih pomoći u uređivanju i održavanju, Perkatonic će živjeti.

Želimir: Kao proizvod entuzijazma i ljubavi, bez honorara i nagrada, održat će se onoliko koliko bude ljubavi. Ipak, da bi nastavio živjeti jako je važno da krug ljudi koji sudjeluje u njegovu kreiranju raste. Zato vas sve pozivam da posjetite Perkatonic, upoznate naše autore, oduševite se perkatoničnim igrama i impresijama pa i sami poželite napisati koju.

Postoji li još neki portal koji rado posjećujete i koji biste mogli nazvati internet-skrom oazom?

Dora: Iskreno, trudim se što manje šetati po portalima jer se lako pogubim u bespućima interneta, nemam čvrstu disciplinu ni snagu volje. Ako trebam baš izdvojiti stranice, onda rado preporučujem mjesta gdje se besplatno i lako može pročitati puno dobrih tekstova, čak i čitavih zbirki i romana npr. elektronickeknjige.com, casopiskvaka.com.hr, kriticnamasa.com ili ziher.hr.

Želimir: Postoji mnogo entuzijastičnih književnih portala i niz zanimljivih blogova, no to što svi nisu na jednom mjestu potaknulo nas je na ovu ideju.

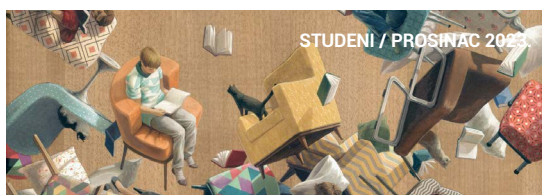
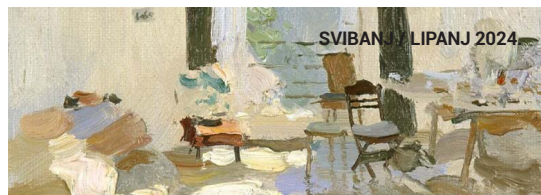
Nada Topić

Tinel

Tinel je literarno-vizualna rubrika knjižničara Marka Silova na mrežnoj stranici Gradske knjižnice Marka Marulića Split. Mjesto je to gdje se pisana riječ miješa sa slikom i zvukom kako bi se stvorilo jedinstveno iskustvo. Tinel kao dvomjesečnik donosi likovno-umjetnička djela, koja mogu biti izvorom inspiracije, te probране književne fragmente, popraćene zvukom, koji pozivaju na knjižnični katalog. Prvo godište Tinela izlazilo je od rujna 2023. do ožujka 2025. Drugo godište Tinela počinje teći u svibnju 2026.

Marko Silov

KNJIŽNICA NA KOTAČIMA

ZA DOBRE VIBRE - ČITAJ LIBRE
GRADSKA KNJIŽNICA MARKA MARULIĆA SPLIT

Lutajući pisci

Gradska knjižnica Marka Marulića Split u suradnji s udrugom SpLitera pokrenula je projekt *Lutajući pisci* (*Roaming writers*) tijekom 2025. godine na području Splitsko-dalmatinske županije, koji je financiran sredstvima Splitsko-dalmatinske županije. U sklopu projekta splitski pisci i spisateljice gostovali su na stajalištima u Županijskoj bibliobusnoj službi Gradske knjižnice Marka Marulića Split, predstavili korisnicima svoj rad, procese pisanja i izdavanja knjiga te podijelili zanimljivosti iz svog života i rada. Lutajući pisci i spisateljice koji su se vozili s našom bibliobusnom posadom su Edi Matić, Filip Škifić, Slobodanka Boba Đuderija, Deni Baleta, Miro Morović i Nataša Jukić, autori Naklade Fragment. Od Krivodola, Zmijavaca, Druma, Šestanovca, Kostanja, Srijana, Prugova, Brštanova, Dicma do Bračević-Vrbe, Ogorja, Hrvaca, Bitelića, Potravlja, Primorskog Dolca, Radošića i Lečevice, korisnici GKMM Split imali su priliku upoznati bar jednog pisca ili spisateljicu.

Na gostovanjima su se čitale priče, pjesme i romani, osmišljavale slikovnice, provodile radionice na kojima su djeca i mladi imali priliku osmisлити neku radnju, zaplet, rasplet, likove, pri čemu su pričali o svemu – od ljubića do krimića.

Petra Skelin Giljanović

Pogledajte prilog HRT-a o *Lutajućim piscima*

Mister bibliobusa

Županijski bibliobus Gradske knjižnice Marka Marulića Split osvojio je nagradu *Mistera bibliobusa 2025.* za najljepši bibliobus. Natjecanje je održano u sklopu 17. konferencije o pokretnim knjižnicama i Festivalu bibliobusa „Pokretne knjižnice budućnosti – otvoreni put do korisnika“ koji su se održali u Virovitici 5. i 6. lipnja 2025. Glasovanje je bilo digitalno, a natjecalo se svih 16 bibliobusnih službi iz Hrvatske sa svojim vozilima kao i služba pokretne knjižnice iz Bugarske.

[Link na članak](#)

Petra Skelin Giljanović

Dolazak bibliobusa u selo Radošić za baku Jelu Đirlić znači puno, osim knjiga, donosi joj priliku za razgovor i osjećaj da nije zaboravljena. Za stanovnike malih mjesta Dalmatinske zagore knjižnica na kotačima nije samo autobus s knjigama nego veza s ljudima, kulturnim sadržajima i svijetom.

Pedalama do priče: od knjižnice do praga

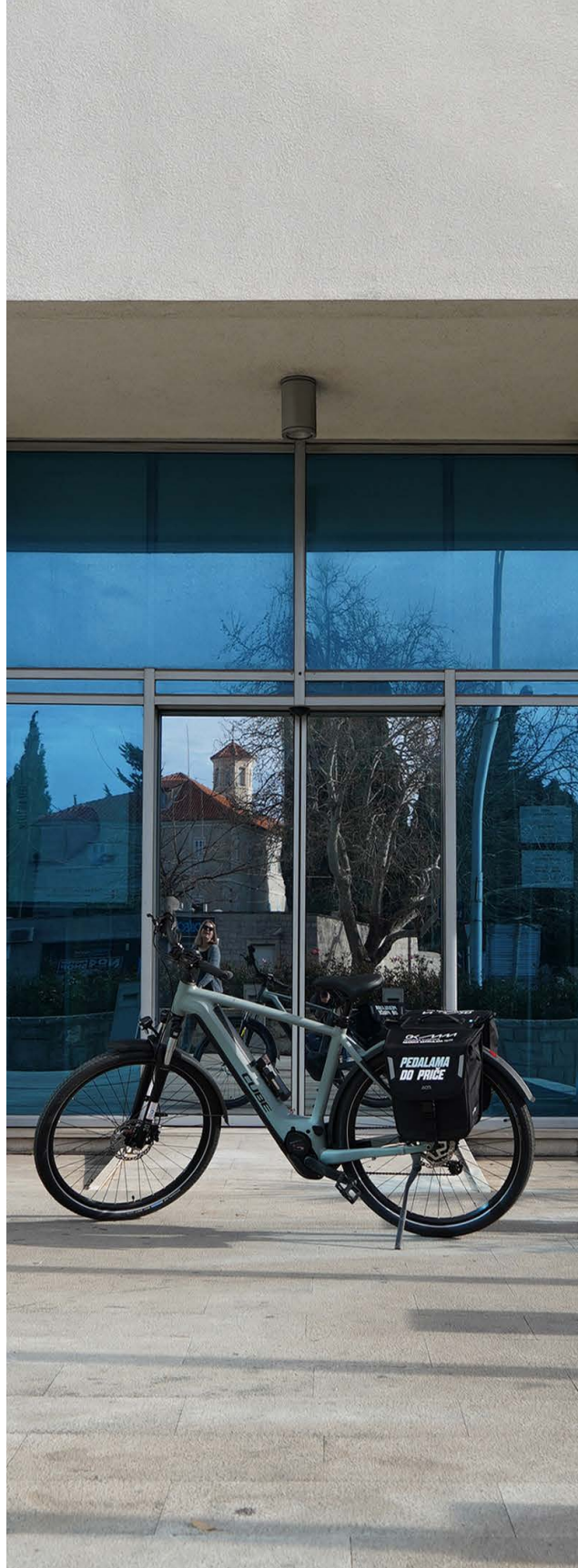
Gradska knjižnica Marka Marulića Split u 2025. godini pokrenula je inovativan i inkluzivan projekt *Pedalama do priče* osmišljen kako bi knjige još lakše stigle do starijih članova te osoba s otežanim kretanjem. Umjesto klasične dostave, knjižnica se odlučila za drugačiji, dinamičan i ekološki prihvatljiv pristup – dostavu knjiga električnim biciklom. Na taj se način ne samo smanjuju emisije štetnih plinova i doprinosi očuvanju okoliša, već se knjižnica doslovno stavlja u pokret. Knjižničari i knjige izlaze iz svojih prostora i dolaze izravno do kućnog praga korisnika, čineći čitanje dostupnijim svima.

Projekt *Pedalama do priče* ne donosi samo knjige na kućni prag, već doprinosi i smanjenju socijalne izolacije te osjećaja isključenosti koji često pogađaju starije osobe i osobe s invaliditetom. Ovom inkluzivnom uslugom Gradska knjižnica Marka Marulića Split želi jasno pokazati svoju predanost služenju svim članovima zajednice, bez obzira na njihovu dob ili fizičke mogućnosti.

Realizaciju projekta omogućila je financijska potpora Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, zahvaljujući kojoj je nabavljen električni bicikl – ključan za provedbu ove nove knjižnične usluge.

Projekt ujedno promiče kulturu čitanja, jača povezanost s lokalnom zajednicom i potvrđuje ulogu knjižnice kao aktivnog, otvorenog i brižnog mjesta koje se prilagođava stvarnim potrebama svojih korisnika.

Maruška Nardelli

IZVANOKVIRA

Zavičajne kuće GKMM-a Split

Gradska knjižnica Marka Marulića Split kao jednu od svojih glavnih zadaća ističe očuvanje tradicije i upoznavanje korisnika s bogatom zavičajnom baštinom koja je pohranjena ne samo u knjigama na našim policama, već i u predmetnoj građi koju ponosno prikupljamo i izlažemo na više povijesno relevantnih lokacija u našoj mreži.

U toj ulozi posebno se ističe Knjižnica Dalmatina koja je od svog otvorenja, u rujnu 2023. godine, vrlo brzo postala pravi *zavičajni hram* omiljen među ljubiteljima svih oblika umjetnosti. Tu popularnost duguje svom smještaju unutar stare gradske jezgre i lijepom unutrašnjem uređenju koje odiše tradicijom i društvenom svrhom koju uspješno ispunjava: naime, zamišljena je kao glazbeno-poetski

kutak grada gdje tradicija postaje inspiracija, a riječi susreću note. Veliku zaslugu za to imaju arhitekti Dinko Peračić i Miranda Veljačić arhitektonskog biroa ARP i poznata splićanistica Herci Ganza s kojima smo kreirali Knjižnicu Dalmatina.

Dalmatina

U **Jakšinoj kamari** izložena je cijela kućna biblioteka pjesnika i akademika Jakše Fiamenga (1946. – 2018.) koja broji više od 6000 knjiga. Njegov portret pored ulaza rad je umjetnika Marina Baučića. Druga soba, točnije **Ljubin tinel** posvećen je maestru Ljubi Stipišiću Delmati (1938. – 2011.) gdje su pohranjeni maestrovri vrijedni zapisi, note, članci, pisma, osobni predmeti, fotografije i umjetnički radovi koje je obitelj Stipišić donirala Gradskoj knjižnici Marka Marulića Split. U suradnji sa studentima Glazbenog odjela Umjetničke akademije u

Splitu, pod mentorstvom prof. Ivane Tomić Ferić, sva je glazbena donacija obrađena i popisana te je sada dostupna istraživačima u daljnjem proučavanju glazbene baštine koju je za svog života prikupio *maestro Ljubče*. Maestrov autoportret na zid prenio je umjetnik Ivan Svaguša.

Collegium

Svoje mjesto u Dalmatini pronašla je i udruga *Collegium Split kroz povijest*, koja se bavi poviješću grada Splita i njegovih stanovnika. Njihov program *Spli'ska ura*, brojna predavanja, radionice i tribine postali su dio naše priče.

Knjižnica Žrnovnica

Svojim sadržajem i funkcijom jednako je važna i **Smojina spomen-soba** smještena u Knjižnici Žrnovnica. Donacijom fotografa Feđe Klarića kao nasljednika Smojine ostavštine ova je spomen soba otvorena bliže Smojinom počivalištu. Na vanjskom zidu oslikani su junaci iz njegovih serija *Malo misto* i *Velo misto* (rad studenata Likovnog odjela UMAS-a), a posjetitelji mogu razgledati osobne predmete poput pisaaće mašine kojom se Smoje služio.

Spomenute prostorije ne funkcioniraju samo kao izložbeni prostor najdragocijenijih artefakta iz našeg predmetnog fonda, već su i živo središte umjetničkih rasprava, edukacija i stvaralaštva. Uz razgledavanje kulturnih tvorevina iz naše riznice, korisnike redovito pozivamo da se priključe raznolikim događanjima koja se ovdje odvijaju, uključujući večeri poezije, koncerte, izložbe, predavanja, predstavljanja knjiga i časopisa, kreativne radionice i glazbene probe. Riječ je o događajima koji promiču našu zavičajnu umjetnost, čakavsko narječje i splitski izričaj. Oni nam daju mogućnost prisjećanja i slavljenja glazbenih, likovnih i književnih velikana ovih prostora, od kojih nastojimo crpiti nadahnuće za stvaranje novih djela, s nadom da na temeljima tradicije gradimo svoju novu baštinu.

Mate Tavrić

Knjižnica Grohote

Vesna Parun – otočanka koju su životno obilježili i stvaralački motivirali Prvić, Zlarin, Vis i Šolta. Za svoje vječno počivalište izabrala je Šoltu, staro groblje u Grohotama, kako bi mir uživala uz svog djeda, oca majke Antice, Antu Mateljana rečenog Jukića. Želja joj je ispunjena i zahvaljujući Općini Šolta na starom groblju, pored crkve sv. Stjepana Prvomučnika, pod stablom dugogodišnjeg čempresa, među sivim stoljetnim počivalištima po bjelini kamenog pokrova prepoznamo nju. Općina Šolta dodijelila joj je nagradu za životno djelo 2006. godine, a 2024. godine otkupljuje njenu ostavštinu. U Knjižnici Grohote, u dijelu zgrada koje čine kompleks Bratske kuće, renovira se i uređuje Spomen-soba Vesne Parun.

U opremljenom i interaktivnom prostoru prezentirat će se i istraživati raznovrsna građa. Ostavština Vesne Parun će zaživjeti i ono važnije – motivirati, nadahnjivati i ukazivati.

Željka Alajbeg

Knjižnica Spinut

U planu je rekonstrukcija Knjižnice Spinut, kojom će se ovaj knjižnični prostor obnoviti i programski osuvremeniti. Nova koncepcija uređenja zamišljena je u duhu splitskog glazbenika Dina Dvornika, čime se prostoru daje snažan lokalni i kulturni identitet, ali i dodatna atraktivnost za korisnike različitih generacija. Rekonstrukcijom se planira unaprijediti funkcionalnost knjižnice, poboljšati uvjeti boravka i rada te stvoriti suvremen, prepoznatljiv i inspirativan prostor za čitanje, učenje i kulturna događanja. Idejni i glavni projekt rekonstrukcije potpisuje Arhitektonski biro ARP, a projekt je trenutačno u fazi čekanja osiguranja financijskih sredstava za njegovu realizaciju. Provedbom ovog projekta Knjižnica Spinut dobit će novu ulogu u lokalnoj zajednici, kao mjesto susreta književnosti, glazbe i suvremene kulture.

Čovjek je biće prostora, on vazda biva, misli i djeluje u prostoru. Utoliko prostor za čovjeka nikad nije neutralan već je bitna odrednica njegovog postojanja. Kad kažemo da prostor spram čovjeka nije neutralan misli se prvenstveno na to da ovisno o osmišljavanju i uređenju prostora, prostor može biti poticajno mjesto za život i stvaralaštvo, a s druge strane može na iste djelovati negativno.

Funkcija knjižnice kao javne ustanove u kulturi podrazumijeva da njezini prostori budu tako osmišljeni i izvedeni da djeluju pozitivno na obavljanje njezinih poslova, a to se prvenstveno odnosi na funkcionalnost i estetiku primjerenu zahtjevima i potrebama korisnika. Baš takav prostor postignut je uređenjem dijela spremišta Knjižnice Trstenik i prenamjenom u radne prostore bibliobusne službe s multifunkcionalnom dvoranom nazvanoj Krimi-kutak. Vještim i znalačkim projektom arhitektonskog biroa ARP Dinka Peračića gotovo pa derutni prostor u podrumu Knjižnice Trstenik pretvoren je u multifunkcionalni prostor široke kulturne i obrazovne namjene s naglaskom na događanja vezana za kriminalističke romane.

Prvotna zamisao koja je i uspješno provedena u djelo je da se dobije prostor u kojemu bi se održavale različite manifestacije vezane za kriminalistički roman pa je tako u sklopu Krimi-kutka o kriminalističkim romanima, ali i temama bliskim kriminalističkim romanima, održan čitav niz predavanja i razgovora. Kriminalističkim seromanima prilazilo iz rakursa književne teorije, kritike i povijesti, kriminalistike,

logoterapije, psihijatrije i teologije. Unutar toga prostora održan je i niz susreta sa književnicima, bilo piscima kriminalističkih romana bilo književnicima koji ne pišu kriminalističke romane, ali su njihovi čitatelji i poštovatelji.

Unutar Krimi-kutka djeluje i Čitateljski klub ljubitelja kriminalističkih romana koji se redovito susreće jednom mjesečno, a na kojemu se razgovara o prethodno dogovorenoj temi odnosno romanu.

U prostoru Krimi-kutka društvena aktivistica i radnica u kulturi gospođa Rada Veštić organizira dva ciklusa događanja javnih tribina pod nazivom *Razgovor s potpisom* i *Filozofske čakule*. U *Razgovoru s potpisom* sudjeluju javne osobe koje se osvrću na neku od društvenih tema, a u tribini *Filozofske čakule* sudjeluju djelatnici i studenti Filozofskog fakulteta u Splitu s temama od osobitog značaja za naš društveno-povijesni trenutak.

Sociologinja i knjižničarka Duška Čolović u prostoru Krimi-kutka organizira tribinu pod nazivom *A šta sad radi?* koja je zamišljena kao susret pisaca i prevoditelja sa zainteresiranom publikom na kojemu pisac, odnosno prevoditelj predstavlja svoj najnoviji projekt, čita svoja djela u nastajanju i o tome razgovara s publikom.

Knjižničarka i voditeljica Knjižnice Trstenik Maja Prizmić unutar ovoga prostora organizira književne susrete i dramske predstave u suradnji sa školama, vrtićima i kulturnim udruženjima.

Živimo u vremenu kada interes za čitanjem kriminalističkih romana raste pa je razumljivo

da postoji i prostor koji će zadovoljiti potrebe tog segmenta čitateljske populacije. Sam prostor je oblikovan tako da što vjernije oslikava atmosferu napetosti, tajanstvenosti i hermetičnosti koja je prisutna u kriminalističkim romanima te tako pruža primjereni ugođaj za obrađivanje tih i srodnih tema. Još i više od toga, zbog svoje multifunkcionalnosti taj prostor nudi izvrsne uvjete za susretište različitih kulturnih programa omogućujući tako korisnicima puni doživljaj knjižnice kao mjesta kulture i stvaralaštva.

Krimi-kutak GKMM Split susretište je različitih osoba iz kulturnog, akademskog i društvenog života s publikom te mjesto gdje korisnici knjižnice mogu sami realizirati neki od svojih projekata. Na primjeru Krimi-kutka GKMM Split jasno je vidljivo kako i koliko prostor oblikuje život i djelovanje. U konkretnom slučaju na najprimjereniji način pozivu i svrsi knjižnice.

Gracijano Kalebić

Koliko je jaka najslabija karika, toliko je jako društvo i knjižnica

Knjižnica kao mjesto susreta i dijaloga želi poseban naglasak staviti na ranjive skupine. Time se promiče socijalna klima i socijalna osjetljivost u društvu. Pri Odjelu za programe, projekte i odnose s javnošću GKMM-a odvijaju se programi vezani za brigu i skrb za ranjive i marginalizirane skupine.

Programi, projekti i radionice za ranjive i marginalizirane skupine obuhvaćaju širok i raznovrstan spektar korisnika i aktivnosti. Cijeli program i vizija je u povojima. Ipak, neki programi i aktivnosti su duži period na snazi i u provedbi.

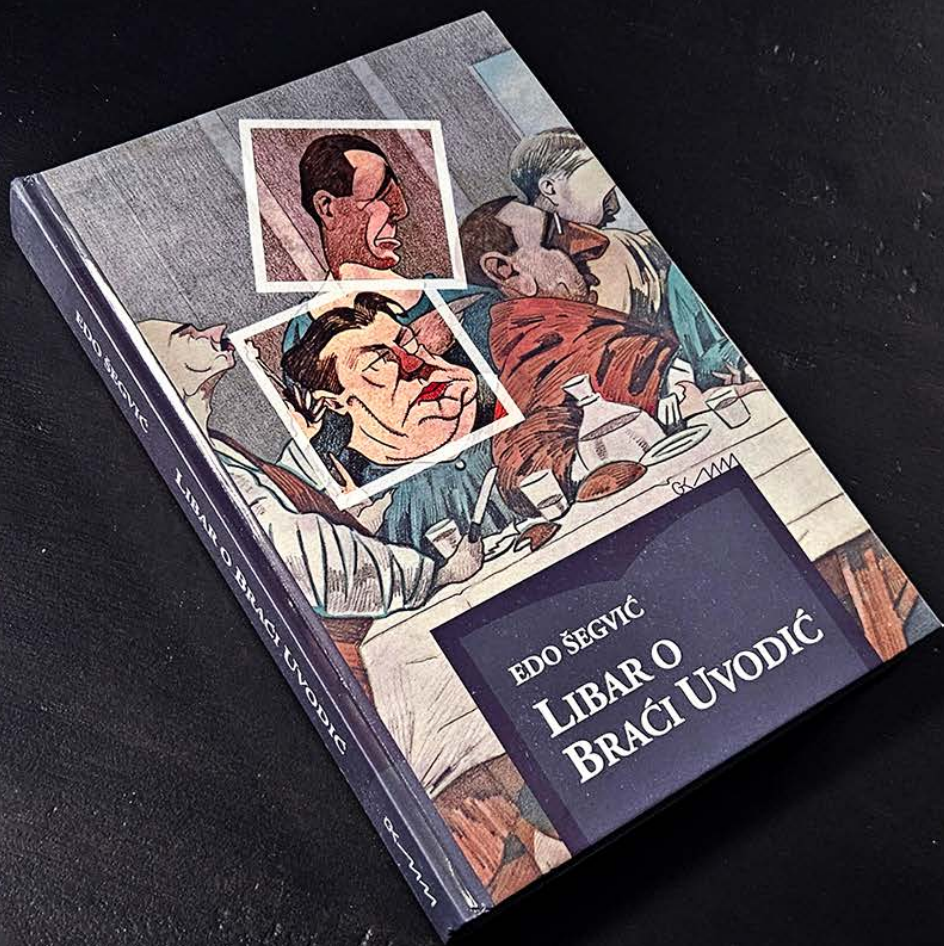
Možda najistaknutiji je *podcast* GKMM Split *Budi solidaran*. *Podcast* se bavi socijalnim temama. Neki od gostiju *podcasta*, koji do sada broji dvanaest gostovanja – emitiranja na Youtubeu, su parasportaš Sven Maretić, predsjednik Županijske udruge slijepih Split Ivan Tokić, kao i predsjednik ŠRD „Vjeruj i djeluj“ Andrija Lipanović. Osim navedenih osoba s invaliditetom gostovali su Josip Milković, osoba s višestrukim tjelesnim oštećenjima, kao i Luka Goreta, slijepa osoba. Pored osoba s invaliditetom gostovali su i psihijatar dr. Zoran Vujnović, bivša predstojnica Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Split Maja Karaman Grbavac. Ovakav širok spektar gostiju dao je opsežan uvid u socijalnu sferu u našem okruženju. Osim *podcasta*, GKMM Split je u suradnji sa Županijskom udrugom slijepih Split organizirala predavanje za osnovnoškolce pod nazivom „Kako žive slijepa osoba?“. Djeci je prezentirana svakodnevica,

vještine i ophođenje sa slijepim osobama. Time je knjižnica postala mjesto zagovaranja jednakosti i socijalne uključenosti. U budućnosti su u GKMM Split planirane aktivnosti poput radionica muzikoterapije, medijske pismenosti i tehničke kulture. GKMM Split se vodi geslom: *Koliko je jaka najslabija karika, toliko je jako društvo i knjižnica*.

Marko Klarić

GKMMIZDANJA

Hrvati Punta Arenasa i Magallanesa

Autori teksta: **Branka Bezić Filipović, Lucas De la Torre Damianovic, Sergio Iván Lausic Glasinovic, Danilo Martić Kovacic**

Knjigu je napisala i priredila poznata hrvatska autorica mnogobrojnih knjiga o hrvatskom iseljeništvu Branka Bezić Filipović (do umirovljenja 2020. godine bila je voditeljica splitske podružnice Hrvatske matice iseljenika), u koautorstvu s još troje čileanskih autora hrvatskog podrijetla. Autorica u prvom dijelu piše o povijesti Punta Arenasa i društvenom životu tamošnje hrvatske zajednice, Avenidi Bulnes-ulici spomenika, novinarstvu i narodnoj

obrani u Prvom svjetskom ratu, a sve je popraćeno mnogobrojnim fotografijama. Tablice s imenima doseljenika iz današnje Hrvatske i s ostalih područja nekadašnje Jugoslavije s popratnim tekstom pišu ostali autori. Knjiga je pisana dvojezično, na hrvatskom i španjolskom jeziku.

Dalmatinski portal o predstavljanju knjige

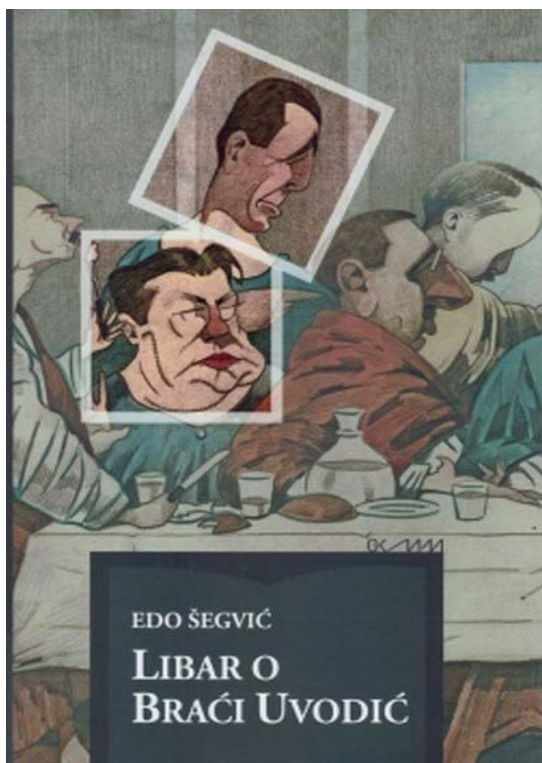
Libar o braći Uvodić

Autor teksta: **Edo Šegvić**

Splitski arhitekt Edo Šegvić, čovjek sa širokim znanjem o Splitu i koji iza sebe već ima nekoliko objavljenih knjiga na temu svoga grada, ovoga puta piše o braći Uvodić, piscu Marku i slikaru i karikaturistu Angjelu. Knjiga je pisana na splitskoj čakavštini. Istaknuti važnost ove dvojice braće, njihov utjecaj na književnu i umjetničku scenu, i istaknuti ljepotu splitskog govora bile su Edi Šegviću najveći pokretači za pisanje ove knjige.

Braća Uvodić bili su posebno osjetljivi na svoj grad i njegove stanovnike, osobito na one siromašne. Dokumentirali su, svatko u svome radu, teški život splitskih težaka, splitski puk i sirotinju koji su živjeli u dijelovima grada kao što su Get, Varoš, Manuš...

Knjiga sadrži 27 priča. Ne može se ne spomenuti neka od imena koje je Marko dao svojim likovima iz kojih možemo samo pretpostaviti kakve su živote imali: Đovanina

i tekstove svoga brata koji su objavljivani u dnevnom listu *Novo doba*, stvorivši zajedno cijeli niz originalnih splitskih tragikomičnih likova. Njegovi grafički radovi, vezani naravno za splitsku tematiku, često su vjerni prikaz građevinske strukture staroga Splita. Obojica su bili intelektualci i ugledni građani. Angjeo je bio prvi kustos splitske Galerije umjetnina, a Marko je bio prvi direktor Muzeja grada Splita. U knjizi se nalazi i poznata Angelova karikatura *Posljednja večera* koja prikazuje likove koji su bili članovi, zajedno s njima, takozvanog splitskog Stola mudraca. Kopiju ove karikature, kao i kopije drugih karikatura rađenih u ugljenu Knjižnica posjeduje u svom fondu kao dio ostavštine. Zavičajna zbirka posjeduje i originalni drveni rezbareni model-reljef za tiskanje na kojem Angjeo Uvodić portretira brata. Reljef je Knjižnici donirao gospodin Edo Šegvić koji je on dobio od gospođe Milke Ušaj (vlasnice autorskih prava M. Uvodića).

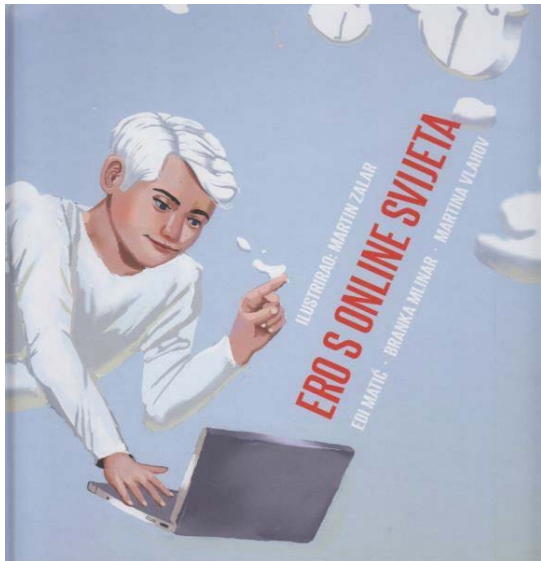
Kokola, Ive Mušica, Ante-Perika, Ajdučica oli Mare Muško, Mande Štramacera (široka si ka bracera), More Slano, Frane Gjengje-kraj o špadi i drugi.

Ove i mnoge druge priče bile su prikupljene u njegovim knjigama *Libar Marka Uvodića Splićanina* i *Drugi libar Marka Uvodića Splićanina*. Svoje tri knjige, prva je *Spliska govorenja oliti Libar Marka Uvodića Splićanina*, potpisivao je po uzoru na Marka Marulića Splićanina. Sve su priče objavljivane i u časopisima *Novi list* (Split), *Sloboda* (Split), *Humorističnoj biblioteci Grom* (Split), *Jadranskoj pošti* (Split), *Novom dobu* (Split) itd. Vrsne karikature iz „dvije crtanke“ Angjela Uvodića vjerno i s puno humora prikazuju poznate ličnosti Splita: Rendića, Tartagliu, Tijardovića, Vidovića i tako dalje. Ilustrirao je

Drveni rezbareni model-reljef Angjela Uvodića

Milena Bašić Krstinić

Ero s online svijeta

Autori teksta:

Edi Matić, Branka Mlinar, Martina Vlahov

Ilustrator: **Martin Zalar**

Godine 2025., koju je grad Split proglasio Godinom Ive Tijardovića i Jakova Gotovca, objavljena je slikovnica *Ero s online svijeta*, jedanaesto izdanje Biblioteke Marulica. Nit vodilja u stvaranju ove knjige bila je želja da se djeca i odrasli upoznaju s vrijednim glazbenim opusom skladatelja i dirigenta Jakova Gotovca, ali i potaknu na njegovanje bogate Gotovčeve ostavštine koja nas oduševljava i nadahnjuje još i danas, jednako kao prije stotinjak godina.

Ero s online svijeta sadrži po jedan dramski, pripovjedni i poetski rad koji su napisani

različitim stilovima i jezičnim varijantama. Kao takvi, izražavaju vrlo kreativan pristup zavičajnoj glazbenoj baštini te mogu biti vrijedno pomagalo u odgojno obrazovnom radu s djecom i mladima.

Sretno stablo i Florijan

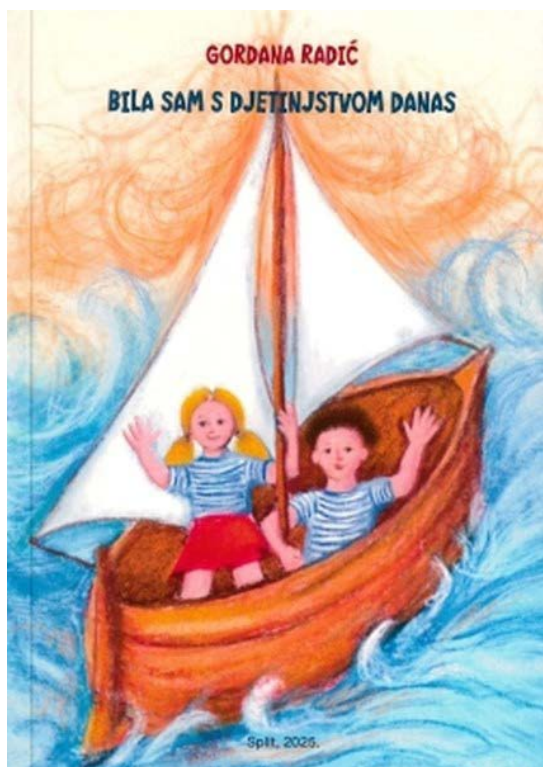
Autorica teksta: **Vesna Jukić-Oštrek**

Ilustratorica: **Dona Tomić**

Slikovnica je nastala u suradnji GKMM-a Split i poduzeća Parkovi i nasadi d.o.o. Split, kao dvanaesta u nizu Biblioteke Marulica. Priča je posvećena stablima nastradalim u olujnom nevremenu koje je pogodilo park-šumu Marjan u srpnju 2025. g. i zaposlenicima „Parkova i nasada“ koji brinu o mlađim naraštajima stabala u Splitu. Ova priča nastavak je prethodne slikovnice autorice Jukić-Oštrek, *RazlistajMO grad!*, objavljene 2024. g., kao deseto, jubilarno, izdanje Biblioteke Marulica. Obje slikovnice plod su uspješne suradnje GKMM-a i „Parkova

i nasada". Slikovnice su donirane dječjim vrtićima i osnovnim školama u Splitu.

Kroz prijateljstvo dječaka i stabla autorica tematizira ekološke i obiteljske teme. Pričom o prijateljstvu, strahu, brizi, tjeskobi, ljubavi, autorica govori o osjećajima kroz koje prolaze njezini likovi. Ti osjećaji nisu uvijek radosni, a ipak ih čine sretnima.

Bila sam s djetinjstvom danas

2. izmijenjeno izd.

Autorica teksta i ilustratorica: **Gordana Radić**

Ova knjiga je drugo, tiskano i izmijenjeno, izdanje elektroničke knjige *Bila sam s djetinj-*

stvom danas, koja je objavljena u Biblioteci Marulica 2023. godine.

Knjiga objedinjuje pjesme i priče ispunjene čudesnim, snovitim i bajkovitim sličicama iz djetinjstva pjesnikinje. Autorica u njima traga za bajkom koja se krije u srcima malih i velikih čitatelja. Potraga vodi do Dobrog prozora i Strpljive ulice u koju su se utisnuli koraci djece koja vole veselu tajnovitost i raskošnu ljepotu minulih vremena. U tome svijetu kriju se bajkoviti krajobrazi u kojima se nastanjuju bića koja u dječja srca unose vedrinu i smijeha koliko im srce želi. Ondje djeca, osluškujući zvona djetinjstva, poskakuju od radosti, šalju paketiće ljubavi i traže razloge za sreću kojih je bilo posvuda – u jezeru, moru, prirodi; u običajima; u starim riječima i pričama, a ponajviše u ljudima kojima su bila okružena. Autorica mami čitatelje svojim pjesmama i pričama koje su se u njezinoj mašti gnijezdile još odmalena, a djeci su bliske i drage još i danas.

S kraja na kraj Splita

Autorica teksta: **Anđelka Korčulanić**

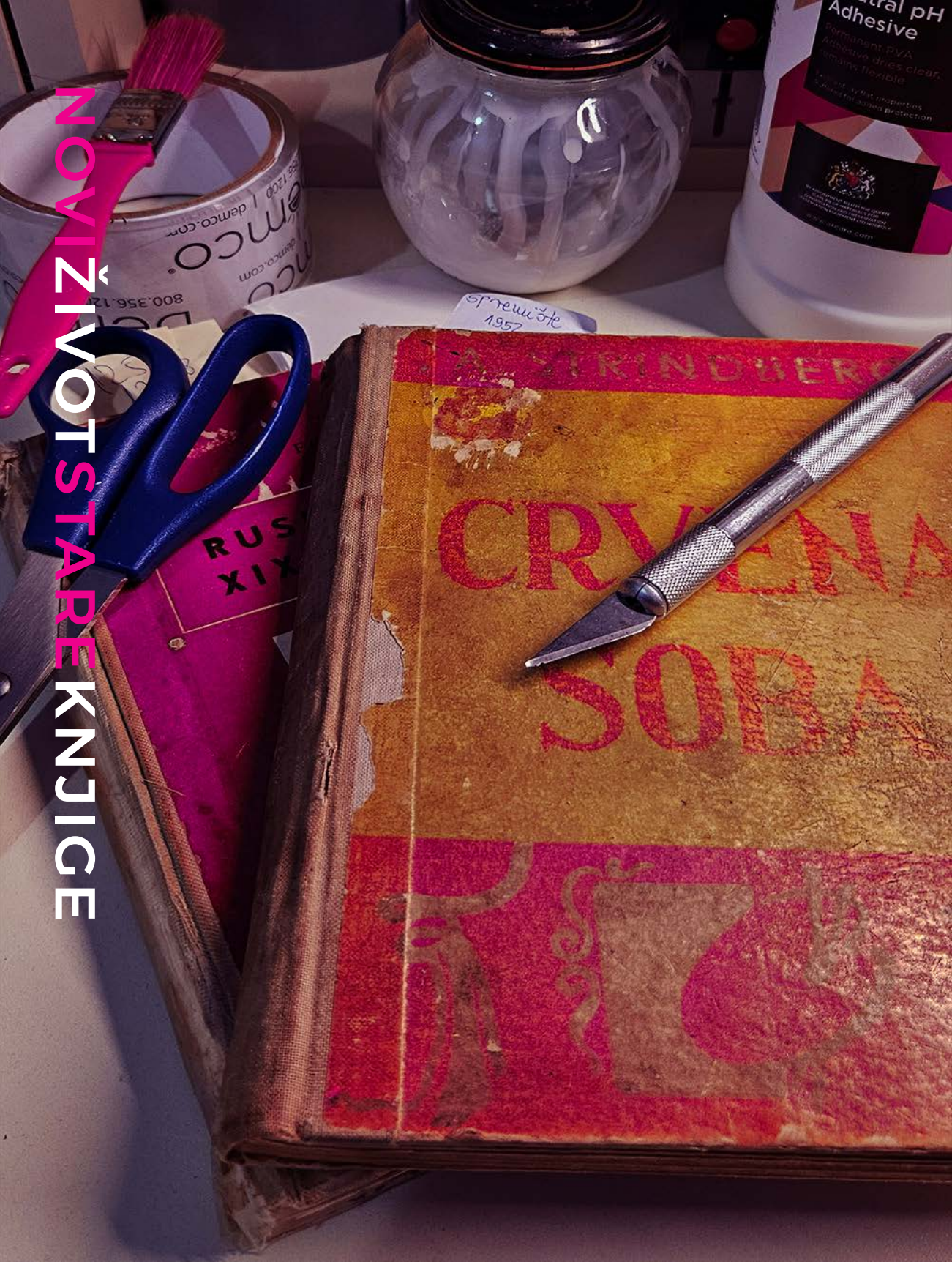
Ilustrator: **Duje Šegvić**

Splićanka Anđelka Korčulanić napisala je poetsku zbirku za djecu *S kraja na kraj Splita* koja svoje mjesto pronalazi u Biblioteci Marulica, kao trinaesta knjiga u nizu. Riječ je o raskošnoj rapsodiji pomno odabranih stihova, pedantno posloženih u strofe, vezanih djeci milom rimom i začinjenih nenametljivim humorom. To je niska stihova u kojima ćutimo sol i svježinu uzburkana mora, što čitatelja čini razdraganim, a nadasve ponosnim na bogatstvo i ljepotu kulturne, povijesne i prirodne baštine Splita. To je grad u kojemu se pjesnikinja rodila. U njemu ona živi punim plućima. Iz toga grada ona više od dva desetljeća crpi pjesničko nadahnuće i piše pjesme na standardnom hrvatskom jeziku i na čakavici. U ovoj pjesmarici pjesnikinja

mora filigranskim vêzom kiti stihove posvećene rodnom gradu, dok svoju zanesenost njegovom ljepotom, vještinom čarobnice, prenosi na čitatelje. U tome joj itekako pripomažu stilizirane, nježne ilustracije Duje Šegvića koje vjerno dočaravaju lokalitete i bisere splitske starine o kojima pjesnikinja piše.

Vesna Jukić-Oštrek

NOVIŽIVOTSTAREKNJICE

Zapisi s margina

Jeste li ikada posudili knjigu iz knjižnice i otkrili trag prošlog čitatelja? Mnogo je nas barem jednom uzelo olovku i ostavilo trag tamo gdje „nije trebalo“. Ovaj članak posvećen je upravo tim tragovima. Od ljubavnih poruka do pogrdnih riječi, od mudrih misli do duhovitih opaski, crteža, interpretacija do samo podcrtanih redaka. Knjige, a posebno lektirni naslovi, djeci su oduvijek bile zanimljivo platno za crtanje i izražavanje misli. Ti natpisi govore mnogo o čitateljima, vremenu u kojem su knjige čitane, pa čak i o samim knjigama. Zapisi su uglavnom iz vremena kada se više čitalo, a manje tipkalo.

I dok knjižničarima pri samoj pomisli na šaranje po knjigama lagano zatitra oko, ne možemo poreći da te šarene tragove ponekad ne promatramo s osmijehom. Oni otkrivaju da je knjiga doista bila čitana, da je u nečijim rukama izazvala misao, osjećaj, možda i želju da nešto doda, ispravi ili naglasi. Jesu li ovi tragovi vandalizam ili oblik dijaloga s knjigom i potreba za komunikacijom i kreativnošću? Mogli bismo reći da knjiga po kojoj je netko šarao živi u dva sloja: tiskanom i pisanom, djeca postaju aktivni sudionici priče.

Ipak, knjige u knjižnici zajedničko su dobro, znanje i priče trebaju se dijeliti, ali ne i trajno prisvajati. Svaka knjiga voli biti čitana, ali i ostati čitljiva.

Ovaj mali izbor natpisa i crteža svjedoči o tome kako knjige, osim što nas vode u svjetove mašte, ponekad i same postanu platno za nju. Možda nije najpoželjniji oblik kreativnog izražavanja, ali je najiskreniji.

Na poveznici je [galerija malog dijela](#) neočekivanih intervencija u knjigama koje se nalaze na policama Dječjeg odjela Središnje knjižnice. Dobrodošli u svijet tihe komunikacije među generacijama čitatelja. Možda se netko i prepozna.

Pogledajte galeriju slika

Antonija Anđelić

**Now! MUST...
STOP...
BUYING...
BOOKS...**

Knjižnični buvljak

Knjižnični buvljak Gradske knjižnice Marka Marulića Split već gotovo deset godina predstavlja prepoznatljivo mjesto susreta knjiga i čitatelja u predvorju Središnje knjižnice. Riječ je o trajnoj aktivnosti usmjerenoj na poticanje kulture čitanja te promicanje načela održivosti i ponovne uporabe.

U sklopu redovitog procesa revizije knjižničkog fonda, Knjižnica izlučuje građu koja je zbog fizičkog oštećenja, zastarjelog sadržaja, umnoženosti primjeraka ili smanjene relevantnosti isključena iz aktivne zbirke. Knjige koje su očuvane i uporabne, umjesto trajnog uklanjanja, nude se korisnicima putem Knjižničkog buvljaka, čime im se omogućuje novi život i nova čitateljska publika.

Uz otpisanu knjižničnu građu, na buvljaku su dostupne i knjige koje Knjižnica zaprima kao darove građana, ali ih zbog kriterija nabavne politike ne uključuje u svoj fond. Na taj se način ostvaruje višestruka korist: smanjuje se količina otpada, produžuje se vijek trajanja knjige te se široj zajednici omogućuje pristup raznovrsnoj građi.

Tijekom protekle godine koncept Knjižničkog buvljaka dodatno je razvijen i proširen na sve ogranke Gradske knjižnice Marka Marulića Split. Time je veći broj naslova dobio priliku pronaći nove vlasnike i nastaviti svoj čitateljski put.

Prihod ostvaren prodajom građe namjenski se ulaže u nabavu novih knjiga i obogaćivanje knjižničkog fonda, čime se simbolično zatvara krug: stare knjige stvaraju prostor i sredstva za nove. Knjižnični buvljak tako nadilazi ulogu

prodajnog mjesta te postaje primjer dobre prakse u području održivog poslovanja knjižnica i aktivnog uključivanja zajednice.

Pozivamo sve ljubitelje pisane riječi da posjete Knjižnični buvljak, prelistaju ponudu i možda upravo ondje pronađu svoju novu – staru knjigu.

Darija Harašić

HORIZONTI

Nur Alem, zadivljujuća sfera u središtu Expoa 2017 Astana (ispred kongresnog centra gdje se održavala konferencija), najveća sferna građevina na svijetu promjera 80 i visine 100 metara, projekt istaknutog američkog arhitektonskog dvojca Adriana Smitha i Gordona Gilla.

Kazahstan između tradicije i futurizma: GKMM Split na IFLA-inoj konferenciji 2025.

Prošlogodišnji *IFLA World Library and Information Congress* održao se u Astani, glavnom gradu Kazahstana, u razdoblju od 18. kolovoza do 22. kolovoza 2025. godine. Na konferenciji su, kao predstavnice Gradske knjižnice Marka Marulića Split i predstavljajući dva autorska postera, sudjelovale Maja Stazić i Maruška Nardelli. Konferencija okuplja stručnjake iz knjižničarstva i informacijskih znanosti na svjetskoj razini - na ovoj konferenciji s više od 1.600 sudionika iz preko 110 zemalja. IFLA WLIC je mjesto susreta ideja, iskustava i zajedničkih ambicija gdje se razvijaju teorije o oblikovanju budućnosti knjižnica u digitalnom, održivom i međukulturnom svijetu.

Otvaranje konferencije i prvi dojmovi

Prvi dan konferencije za nas je bio ispunjen uzbuđenjem i entuzijazmom – po prvi puta smo bile u posjeti Kazahstanu, zemlji o kojoj smo malo znale prije nego smo se odlučile na prijavu za sudjelovanje na *IFLA WLIC* konferenciji.

Naš prvi dojam Astane, s futurističkom arhitekturom i prostranim avenijama, bio je da spaja tradiciju i budućnost: prvo smo zamijetile otvorenost prostora i urednost, uz mnoštvo arhitektonskih stilova koji se spajaju u šaroliku i zanimljivu vizuru grada.

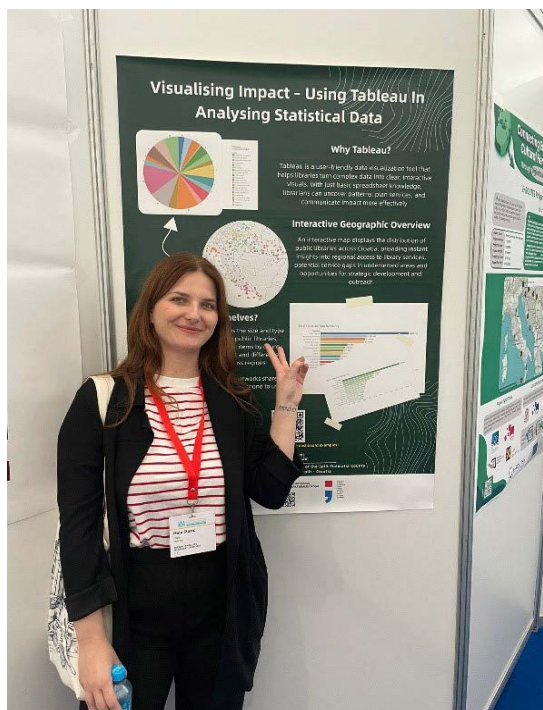
Ceremonija otvaranja konferencije održana je u svečanom tonu, uz glazbeni i vizualni program koji je predstavio kulturno bogatstvo Kazahstana. U uvodnim govorima naglašena je važnost međunarodne suradnje i transformativne moći knjižnica u društvu znanja.

Plenarna predavanja dotaknula su se tema globalne pristupačnosti znanja, digitalne inkluzije i etičkih izazova umjetne inteligencije. Atmosfera je bila živahna, dvorana puna, a u prvim neformalnim razgovorima među sudionicima brzo se stvorila atmosfera kolegijalnosti i suradništva. Uz nas, na konferenciji su bile i kolegice iz drugih hrvatskih knjižnica te smo zajedno činile malenu, ali aktivnu delegaciju.

Posterske sesije i izlaganja

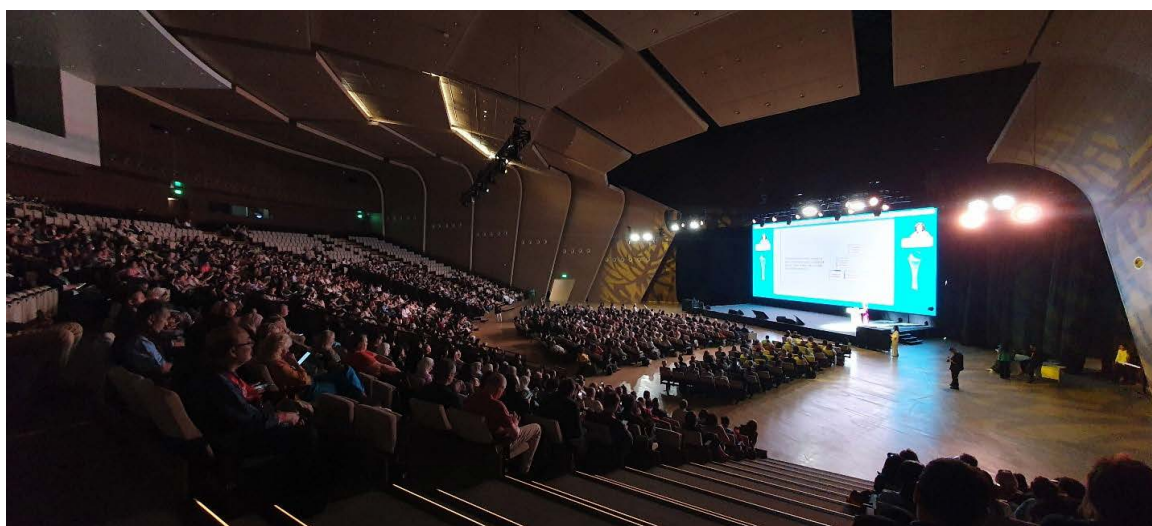
Drugi i treći dan obilježile su paralelne sesije, paneli i prezentacije istraživanja iz različitih područja knjižničarstva. Poseban naglasak stavljen je na održivost, zelene knjižnice i inovativne pristupe upravljanju prostorima i zbirkama.

Održane su i posterske sesije, s više od 130 radova iz cijelog svijeta. Maja Stazić sudjelovala je s autorskim posterom naslova **"Visualizing Impact: Using Tableau in Analysing Statistical Data"** gdje je predstavila korištenje softvera Tableau u radu sa statističkim podacima narodnih knjižnica. Maruška Nardelli

je sudjelovala s autorskim posterom naslova "Books by E-bike: Why it Works" na kojem je predstavila uslugu GKMM Split *Pedalama do priče* – preko ove usluge građa se potrebitim korisnicima dostavlja u njihove domove.

I ostali poster su bili male priče o lokalnim izazovima i rješenjima - od ruralnih knjižnica u Africi do digitalne arhivistike u Skandinaviji. Posebno nas se dojmilo postersko izlaganje japanske znanstvenice Yukie Baba

naslova "Japanese Crepe-Paper Books with Arsenic-Containing Colors" gdje je autorica predstavila chirimen-bon, japanske knjige tiskane na naboranom krep-papiru koje često sadrže pigment na bazi arsena, što može predstavljati zdravstveni rizik za korisnike i knjižničare. Zbog toga su na istraživačkom institutu International Research Center for Japanese Studies razvili međunarodnu bazu podataka o takvim izdanjima, uz poziv knjižnicama diljem svijeta na suradnju radi stvaranja sigurnijeg knjižničkog okruženja.

U večernjim satima uslijedila je kulturna večer, s glazbom, plesom i zajedničkim druženjem. Među izvođačima je bio folklorni glazbeni ansambl Saryn.

Ostatak konferencije je i dalje bio intenzivan u smislu programa i sadržaja. Radionice, interaktivne sesije i izlaganja omogućili su nam dublji uvid u teme kao što su digitalna pismenost, umjetna inteligencija u knjižnicama, i nove uloge knjižničara u društvu koje se brzo mijenja. Posebno su bile dojmljive rasprave o inkluzivnosti i pristupu informacijama ranjivim skupinama. Posljednji dan bio je posvećen završnim plenarnim izlaganjima, svečanosti dodjele nagrada i posjetima knjižnicama domaćina. U središtu pozornosti bila su priznanja za izniman doprinos knjižničarskoj profesiji, među njima i *IFLA Green Library Award 2025*, koja potvrđuje rastući značaj održivosti u našoj struci. Posebno priznanje (*Special Recognition Award 2025*) u okviru ove kategorije dobila je hrvatska knjižnica, Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić iz Karlovca.

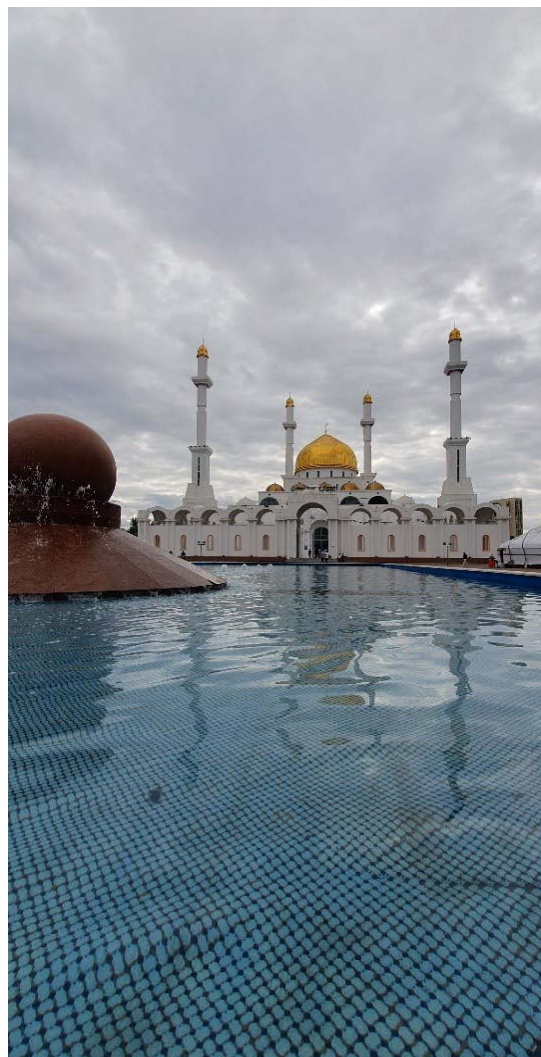
Kulturne znamenitosti Astane

Uz radni dio putovanja, imale smo vremena i posjetiti glavne kulturne znamenitosti grada.

Na slikama je druga najveća džamija na prostoru Azije, Hazrat Sultan džamija, nacionalna džamija Kazahstana. U doslovnom prijevodu „sveti sultan“, džamija odaje počast Khoji Ahmedu Yasawiju, pjesniku koji je

sudjelovao u uvođenju islama u Kazahstan. Izložena u džamiji je i kopija Kurana koja datira iz 12. stoljeća. Džamija je vrlo nova, gradnja je započela 2009. godine, a dovršena je i u upotrebi od 2012. godine. Moderna Astana je vrlo mlad glavni grad - glavnim gradom Kazahstana je postala 1998. i doživjela je više promjena imena - zadnja promjena je bila 2019. kad se preimenovala u Nur-Sultan, kako bi se odala počast višegodišnjem predsjed-

niku Kazahstana, Nursultanu Nazarbajevu koji je predsjedničku dužnost obnašao od 1991. do 2019. godine. Grad je ime vratio natrag na Astanu 2022. godine.

Još jedna džamija koju smo posjetile je Nur-Astana džamija - treća najveća džamija u Srednjoj Aziji. Visina građevine od 40 metara simbolizira dob islamskog proroka Muhameda kada je primio objave, a visina minareta od 63 metra simbolizira dob koju je Muhamed imao

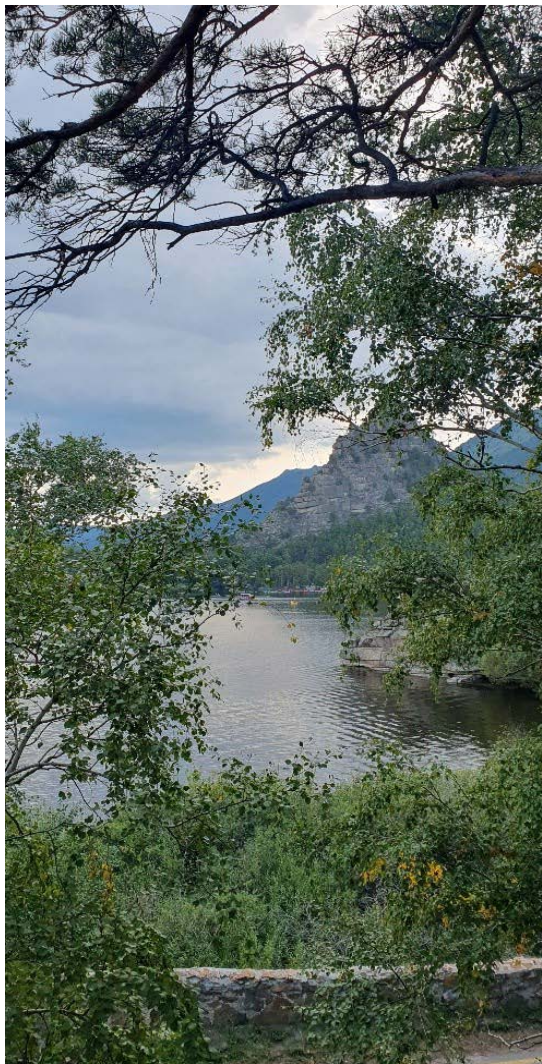

kada je umro. Đžamiju je dizajnirao arhitekt Charles Hadife, a gradnja je započela 2005. godine.

Fotografije prikazuju centar Astane i toranj Baiterek, vizualni simbol grada. Spomenik je izgrađen kao simbol promjene glavnog grada Kazahstana iz Alma Ate u Astanu 1997. godine. Spomenik je zamišljen kao vizualno utjelovljenje narodne priče o mitskom drvetu života i čarobnoj ptici sreće: ptica, po imenu Simurgh,

položila je jaje u pukotinu između dvije grane drveta.

Posjetile smo i zgradu opere u Astani koja je otvorena 2013. godine, a prva izvedba je bila kazahstanska opera Birzhan i Sara. Akustika kazališta smatra se jednom od najboljih na svijetu, a zgradu su projektirali talijanski arhitekti Enrico Moretti i Maria Cairoli. Operna kuća raspolaže s vlastitim orkestrom, baletom i opernim ansamblom, koji uglavnom izvode

obzira na to što nismo bile oduševljene jednako kao i lokalno stanovništvo, izlet je bio lijep kraj našeg posjeta Kazahstanu.

Zanimljive crtice s autoceste:

- Kroz šetnju gradom smo naletjele na automobil bez ikakvih oznaka proizvođača/brenda. U razgovoru sa stručnjakom, saznale smo da je riječ o Li Auto L7, rijetko viđenom na europskom tržištu.

opere. Njihov repertoar uključuje velika djela, poput opera La traviata, Tosca i baleta Orašar, ali i nacionalna djela, poput opera Abai te Birzhan i Sara.

Za kraj našeg putovanja, posjetile smo i nacionalni park Burabay na sjeveru Kazahstana. Mjesto je vrlo popularno izletišta i jedna od glavnih turističkih atrakcija Kazahstana no budući da dolazimo iz Hrvatske, bilo nas je teško impresionirati s prirodnim ljepotama. Bez

- Budući da je Kazahstan vrlo bogat naftom, cijena goriva je izrazito niska u usporedbi sa Zapadom. Tečaj kazahstanske valute (kazahstanski tenge) je 0.0016 KT u odnosu na 1 EUR. Na fotografiji je cijena za otprilike 36 litara goriva, što je otprilike 11 eura, točnije – 0,30 EUR po litri goriva.

- U Kazahstanu ne vrijede jednaka pravila za vožnju i pripadajuću opremu no svejedno nas je iznenadilo vidjeti nešto kao na fotografiji na prethodnoj stranici. Vozile smo još opreznije nakon ovog prizora!

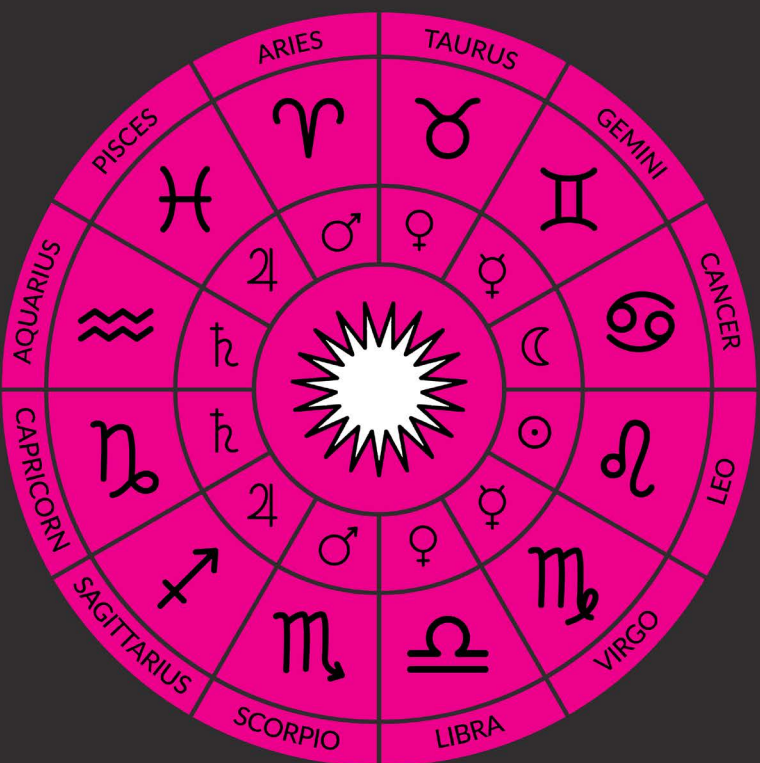
Zaključno

Sudjelovanje na ovoj konferenciji nam je omogućilo ne samo profesionalni razvoj, već i novu perspektivu o ulozi knjižnice kao kulturnog, obrazovnog i društvenog središta. Odlazak iz Astone bio je ispunjen osjećajem pripadnosti globalnoj zajednici knjižničara i potvrdom da je budućnost knjižnica u suradnji, inovaciji i otvorenosti prema promjeni.

Maja Stazić

KNJIŽEVNI HOROSKOP

Ovan

Madeline Miller *Kirka*

(Prevela Patricija Horvat)

Kirka je božica i vještica koja se, nakon što su je bogovi izbacili iz društva odlučuje ne rasplakati nego — procvjetati. Na svom otoku pretvara progon u priliku, brusi svoje moći i suočava se s bogovima i ljudima s istom energijom kojom Ovan započinje ponedjeljak. Kirka uči, griješi, iznova ustaje i dokazuje da se snaga ne mjeri rodom nego karakterom. I u njenom svijetu vladaju muškarci, na putu joj se nađu razni junaci, polubogovi, pa i Odisej, ali ona ipak uspijeva oblikovati vlastiti put. Upravo zato je ova priča kao stvorena za Ovnove, jer slavi hrabrost, tvrdoglavu odlučnost i onu poznatu rečenicu koju izgovara trljajući ruke: „Dobro, sad ćete vidjeti.“

Bik

Stefan Zweig *Novela o šahu*

(Prevela Branka Grubić)

Roman *Novela o šahu* prati šahovski dvoboj koji je sve samo ne običan, naizgled mirna partija pretvara se u mentalni rat: s jedne strane stoji svjetski prvak, koji igra rutinirano i hladno, a s druge doktor B., čovjek koji je šah naučio igrati sam sa sobom u nacističkom zatočeništvu — jer, eto, nije baš imao društvo. Njihov susret na brodu prema Buenos Airesu pretvara se u mentalni okršaj pun napetosti, unutarnjih lomova i tihih pobjeda nad kaosom a kako partija napreduje otkrivamo da je ulog veći

od pobjede ili poraza. Zweig to opisuje s toliko mjere, napetosti i osjećaja da gotovo možete osjetiti kako im srca kucaju u ritmu figura koje se pomiču po ploči. Knjiga govori i o nacizmu i u onom vremenu, a to su četrdesete godine 20. st., prilično pesimističnom stanju u Europi. Bikovi će biti zadovoljni s ovim tihim i moćnim romanom, bez viška riječi i nepotrebne drame jer je u sedamdesetak strana stalo dovoljno mudrosti da je pročitate u jednom dahu.

Blizanci

Arnon Grunberg *Tirza*

(Prevela Gioia-Ana Ulrich Knežević)

U *Tirzi* Arnona Grunberga pratimo Jörgena, oca koji se na prvi pogled čini uzornim roditeljem, ali kako stranice napreduju, postaje jasno da se iza te fasade krije čitava kolekcija opsesija i emocionalnih „wtf“ trenutaka. Kada Tirza nestane tijekom putovanja, Jörgen kreće u potragu koja više nalikuje psihološkom labirintu nego detektivskoj misiji — s puno strahova, iluzija i pitanja na koja možda ni on sam ne želi odgovoriti. „Do you want company, sir?“ — pitanje nad kojim se otvara mogući bezdan pedofilije, a Grunberg sve začini ironijom i humorom, pa se čitatelj istovremeno smije i hvata za glavu. Je li Jörgen pedofil? Gdje je Tirza? Tko sliči na Muhameda Atu?... Ova nepredvidiva, brza i slojevita priča savršena je za Blizance, znak koji obožava narative koji mijenjaju smjer svake tri stranice i likove koji su jednako zbunjujući — i zabavni — kao i oni sami.

Rak

Larry Tremblay

Posljednja slika ljubavi

(Prevela Mirna Sindičić Sabljó)

Roman donosi potresnu priču o strastvenoj, ali i poprilično kaotičnoj vezi slikara Francisa Bacona i njegova ljubavnika Georgea Dyera – ljubavi koja istovremeno gori kao šibica i ruši se kao loše naslagan toranj. Od prvog noćnog susreta do posljednjih trenutaka njihove veze, pratimo mješavinu strasti, nerazumijevanja i emocionalnih eksplozija zbog kojih se ponekad zapitamo je li ovo roman ili je autor u osvetničkoj misiji. Pisac zaranja u slikarevu psihu toliko duboko da čitatelj povremeno mora provjeriti je li ovo stvarno fikcija. Stil je zarazan, poetičan i istodobno brutalan. Čitajući upoznajemo njegovu umjetničku filozofiju, pa kada nakon pročitane knjige proguglate slike Francisa Bacona shvatite kako su u savršenom skladu s njegovim životom. Ova mračna, ali nevjerojatno ljudska priča posebno će se svidjeti Rakovima, koji imaju poseban talent da razumiju ljubav i kad je lijepa i kad je (vrlo) neuredna – i koji znaju da se srce najglasnije čuje upravo u šutnji.

Lav

Niccolo Ammaniti *Intimni život*

(Prevela Snježana Husić)

U središtu romana je Maria Cristina Palma, supruga talijanskog premijera, savršeno dotjerana i naizgled nedodirljiva figura javnog života. No čim se reflektori ugase, otkriva se

unutarnji svijet koji se jedva drži na okupu – pun nesigurnosti, neizgovorenih želja i trauma koje se ne uklapaju u njen savršeni outfit. Ammaniti nam nudi portret žene rastrgane između uloga koje joj društvo nameće i potrebe za vlastitom slobodom i identitetom. A onda jedna snimka mladenačkog seksa poslanog preko WhatsAppa, kad već sama nije htjela nikakvu promjenu, nudi izlaz iz života nesklonog promjenama. Ovaj roman odgovara Lavovima, jer se bavi temama identiteta, slike koju šaljemo svijetu, dostojanstva, hrabrosti i unutarnje snage. Lavovi će prepoznati i pritisak javne percepcije i potrebu da ostanu vjerni sebi – čak i kad okolnosti postanu kaotične.

Djevica

Annie Ernaux *Djevojačke uspomene*

(Prevela Vlatka Valentić)

U *Djevojačkim uspomnama* Annie Ernaux daje intimnu rekonstrukciju ljeta 1958., kada je autorica kao mlada djevojka na odmoru doživjela svoje prvo bolno i snažno seksualno iskustvo. Godinama kasnije vraća se tim sjećanjima, analizirajući ih s preciznošću, jasnoćom i gotovo istraživačkim pristupom, pokušavajući razumjeti tko je tada bila, a tko je vjerovala da jest. Ernaux iskreno ispituje vlastitu ranjivost, želju za pripadanjem i težnju za potvrdom, bez uljepšavanja i samoobmane. Upravo ta kombinacija samodiscipline, analitičnosti i hrabrosti da se pogleda u najskrivenije dijelove sebe čini ovaj roman posebno bliskim Djevicama, znaku koji cijeni jasnoću, introspekciju i autentičnost.

Vaga

Isaac Bashevis Singer

Sjene nad Hudsonom

(Preveo Tomislav Kuzmanović)

Smješten u New Yorku četrdesetih godina, roman opisuje sudbine židovskih izbjeglica koji su pobjegli od strahota rata i traže sreću u novoj domovini. Osim prošlosti, progoni ih i teret religije i židovske zajednice koja procjenjuje i osuđuje svaki njihov korak. A ima se što i za osuditi jer Anna, glavni lik romana, uglavnom katastrofalno bira ljubavnike i muževe te je središte svih komplikacija u romanu. Uz oca, ortodoksnog vjernika, koji ne može podnijeti još jedan razvod, Anna je blokirana formama i očevim autoritetom. Ova slojevita i emotivno precizna priča izvrsno pristaje Vagama, jer otvara pitanja ravnoteže, etike i srca, te prikazuje kako je ponekad najteže pronaći sklad upravo u vlastitim osjećajima.

Škorpion

Jurica Pavičić *Crvena voda*

Roman *Crvena voda* Jurice Pavičića intenzivan je triler koji prati nestanak djevojke Silve iz neimenovanog dalmatinskog mjesta (a cijelo vrijeme pokušavate shvatiti koje je) i višedesetljetnu potragu za istinom o njezinoj sudbini. Kroz priču se izmjenjuju desetljeća, političke promjene od socijalizma, preko rata do dolaska turizma i kapitalizma; likovi koji se, neki bolje a neki lošije, snalaze u tim promjenama dok se postupno razotkriva mreža tajni, laži i strasti.

Svako poglavlje završava *plot twistom* zbog kojeg ne možete ostaviti knjigu. Priča je mračna, opsesivna i emotivno nabijena, taman koliko treba. Ono što bi drugi znakovi radije zaobišli, a Škorpion kaže: „E, ovo je nešto za mene.“

Strijelac

Terry Pratchett i Neil Gaiman

Dobri predznaci: fina i točna predviđanja Agnes Nutter, vještice

(Preveli Marko Fančović, Ana Marija Abramović)

U romanu pratimo najnevjerojatniji duo u povijesti – anđela Aziraphalea i demona Crowleyja, koji su toliko navikli na Zemlju da im se nikako ne da dopustiti njen smak. Umjesto da se drže „službene dužnosti“, oni udružuju snage, vijugaju kroz proroke, čudake i jednog Antikrista koji još uvijek ima školske obaveze. Kako se Nebo i Pakao spremaju za veliki finale, njih dvojica pokušavaju – po mogućnosti bez previše panike – spasiti svijet, ili barem ono što im je na njemu najdraže. Ova ludo zabavna knjiga kao da je pisana za Strijelce, koji obožavaju avanture, filozofska pitanja i humor koji se javlja kad shvatiš da je svijet možda pred krajem... ali ti svejedno ideš dalje s osmijehom. Osim knjige, vrhunski je napravljena i serija, pa kad vam bude žao što je jedno završilo, možete ponovo ispočetka.

Jarac

Haruki Murakami *O čemu govorim kada govorim o trčanju*

(Preveo Vojo Šindolić)

Sigurno znate onog jednog trkača kojeg sretnete ujutro dok još uvijek s mišlju na topli krevet idete na posao, a on je već na trinaestom, četrnaestom kilometru i prošlo mu je pola dana? Ako ne znate, onda sigurno niste upoznali Jarca koji nešto odluči napraviti, pa makar krizu srednjih godina iskoristio za treniranje za maraton. Ova Murakamijeva knjiga nije priručnik za maratonce jer nakon nje možete samo odustati od sulude ideje, ona je iskrena meditacija o pisanju, tijelu i glavi koja ne surađuje. Dok trči kilometre, Murakami sabire misli, suočava se sa strahovima i povremeno se pita zašto si to radi, ali ne odustaje. Knjiga je zapravo priručnik za mentalnu izdržljivost, nema neke drame, samo čovjek koji se ustane, obuče tenisice i radi što je zacrtao, i to svaki dan. Jarci će u rutini, radnoj etici i tvrdoglavosti prepoznati ono što oduvijek znaju: da, upornost i ozbiljan rad zaista funkcioniraju, i ne to nije dosadno, nego učinkovito.

Vodenjak

Edoardo De Angelis i Sandro Veronesi

Zapovjednik

(Prevela Snježana Husić)

Roman je nastao po istinitim događajima, inspiriran migrantskom krizom koja već godinama potresa jug Italije. Valu ksenofobije

koji se raširio s juga, autori su se suprotstavili pričom o talijanskom mornaričkom časniku i zapovjedniku podmornice. Potopivši belgijski brod nasred Atlantskog oceana odlučuje se za spašavanje neprijateljske posade broda, oglušivši se o naredbe. Tako je!... Čovjek doslovno ignorira naredbe i odluči da je ljudskost važnija od birokracije i ratne matematike. Riskira reputaciju, karijeru i živce svoje posade, ali šalje poruku jaču od torpeda. Ovaj roman savršeno pristaje Vodenjacima, vladarima moralnih preokreta, promišljanja i hrabrih ideja. Oni će odmah prepoznati duh čovjeka koji kaže: „Znam da su pravila tu s razlogom, ali evo — neću.“

Ribe

Orhan Pamuk *Muzej nevinosti*

(Preveli Ekrem Čaušević & Kerima Filan)

Kemal, mladić iz Istanbula 1970-ih, zaljubljuje se u Füsün i tu ljubav pretvara u životnu opsesiju. Kroz godine on skuplja predmete povezane s njom, pretvarajući svoj stan u svojevrсни muzej vlastite čežnje, propuštenih prilika i nade da će vrijeme ipak donijeti ishod kakav priželjkuje. U romanu se ništa posebno osim ovoga ne događa, ima stranica za tri „Rata i mira“, ali ga ne možete ispustiti iz ruku. Duboko emotivna, melankolična i kontemplativna priča savršeno odgovara Ribama, jer istražuje osjećaje koji traju, unutarnje svjetove, idealizam, nostalgичnu ljubav i tihu snagu onoga što ne prolazi.

Maruška Nardelli

GKMM

